Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлиги

келечек

ЕККУ Европадагы Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмунун Бишкектеги программалык кеңсеси

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖАШТАРДЫН БАКУБАТЧЫЛЫГЫНЫН ЖАНА ӨНҮГҮҮСҮНҮН ИНДЕКСИ

2022-ЖЫЛ

Мазмуну

МЕТОДОЛОГИЯ	5
ЖБӨИнин ЖАЛПЫ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ	6
1. ЖАРАНДЫК КАТЫШУУ (КООМДУК–САЯСИЙ ИШМЕРДИК)	8
2. ЭКОНОМИКАЛЫК МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨР	15
3. БИЛИМ БЕРҮҮ	22
4. МАДАНИЯТ	27
5. ДЕН СООЛУК	32
6. МААЛЫМАТТЫК-КОММУНИКАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАР	38
7. КООПСУЗДУК ЖАНА КОРГОЛГОНДУК	42
8. ҮЙ-БҮЛӨ	45
9. ЭКОЛОГИЯ	50
СУНУШТАР	55

Жаштар саясатына байланыштуу мамлекетибизде өтүп жаткан ар-бир иш-чараларнын негизги максаты-жаштарды бардык тармакта эркин өстүрүү, өнүктүрүү, сапатын жогорулатуууга шарт түзүү болуп эсептелинет.

Жаштар багытында ар тармактагы ири иш-чараларды мамлекетибиздин, улутубуздун руханий жактан өсүп-өнүгүүсү, баалуулуктардын өзгөрүүсү, мекенди, элди-жерди сүйүүгө үйрөтүүгө өзгөчө көңүл бурулган багытта ырааттуу иштерди жүргүзүү болуп саналат.

Учурда жаштардын ар-тараптуу өнүгүүсүнө карата өткөрүлүп жаткан көптөгөн иш-чаралардын негизги максаты-коомубуздун бардык тармагында учурдун талабына ылайык, элин-жерин, табиятын сүйүү, жаңы муунду тарбиялоо, стимул түзүү, жаш муунга мотивация берүү, жаңы технологиялык багыттарды туруктуу өздөштүрүүгө, башкаруучулук багытында жаңы ыкмаларды пайдалануу, менеджерлерди өстүрүп чыгаруу иштери колго алынып, алгылыктуу аракеттер жүргүзүлүп жатат.

«Жаштардын бакубаттуулугу жана өнүгүү индекси» улуттук изилдөө көйгөйлөрдүү аныктоого зор салымын кошуп, аталган көйгөйлөрдү чечүү жолдорун издөөгө көмөк көрсөтүүчү аспап.

Мамлекет коомдук уюмдар, жаш активистер жана башка кызыктар тараптар менен биргеликте аталган ишти алып барып, жакшы жыйынтыктарга жетүүгө кызыктар.

Максутов Алтынбек Аскарович
Кыргыз Республикасынын
Маданият, маалымат, спорт
жана жаштар саясаты министри

Кыргыз Республикасын Жаштар саясатын стратегиялык өнүктүрүүнүн узак мөөнөттүү максаттарына жетишүү, биринчи кезекте бүтүндөй өлкөнүн аймагында жарандардын жашоо-турмушун жакшыртуу менен тыгыз байланышкан. Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигинин бирден бир негизги максаты болуп жаштардын өнүгүүсүнө шарт түзүп берүү болуп саналат. Аталган багытка салым кошуу үчүн, мамлекет жаштар чөйрөсүндө кандай көйгөйлөр бар экендигин аныктоо зарыл. Көйгөйлөрдү так билүү аркылуу гана маселелерди толук кандуу чечүүгө чоң мүмкүнчүлүктөр ачылат. Ал үчүн бүгүн жалпы улуттук изилдөө жүргүзүлдү.

«Жаштардын бакубаттуулугу жана өнүгүү индекси» улуттук изилдөөнүн максаты - Кыргыз Республикасында жаштар саясатын өнүктүрүүнүн негизги багыттарын аныктоо, жаштарга карата республикалык жана жергиликтүү деңгээлде кабыл алынган чечимдердин сапатын жогорулатуу болуп эсептелинет.

Бул күнгө чейин изилдөөнүн жыйынтыктары практикада колдонууда жана талдоодо өзүнүн жогорку натыйжалуулугун көрсөттү. Ошону менен бирге, аймактарда жаштар саясатын мындан ары дагы өнүктүрүүнүн зарылдыгын так аныктады.

Министрлик тарабынан Кыргыз Республикасында жаштар саясатын туруктуу жүргүзүүгө чоң түрткү бере турган улуттук изилдөөнү мындан ары дагы өнүктүрүү иштери жүргүзүлөт.

Мамлекетибиз жаш муундун бакубат өнүгүүсү үчүн шарттарды түзүү менен баардык иш-аракеттерди жасап келе жатат. Ал эми жаш муундун өзгөрүүсү өзүнүн аракетинен, демилгелүүлүгүнөн көз каранды. Бактылуу жашоонун жана ар тараптан камсыздалган келечектин негизги өзөгүн кыялдануу, коюлган максатка умтулуу жана туура амбиция түзөт.

Мамлекеттин эртеңки келечеги жаштардын колунда жана бул чындыкты ар дайым эстен чыгарбообуз зарыл. Жаштар өлкөбүздүн өнүгүүсүнүн негизги – локомотиви!

Надырбеков Союзбек Надырбекович
Кыргыз Республикасынын
Маданият, маалымат, спорт жана
жаштар саясаты министринин орун басары

МЕТОДОЛОГИЯ

2017-жылы Кыргызстанда жаштардын комплекстүү абалын биринчи системалуу өлчөө жүргүзүлгөн, ал Кыргызстандын шарттарына ылайыкташтырылган Глобалдык өнүгүү индексин жана Жаштардын бакубатчылыгынын индексин аныктоонун эл аралык инструменттерине негизделген. «Жаштардын бакубатчылыгынын жана өнүгүүсүнүн индексин» индекстөө методологиясы төмөнкүдөй көрсөткүчтөр боюнча өлкөнүн жаштарынын бакубатчылыгынын жана өнүгүүсүнүн 8 индексине бириктирилген 94 субиндикаторду жана индикаторлорду эске алуу менен: жарандык катышуу; экономикалык мүмкүнчүлүктөр; билим берүү жана илим; маданият; ден соолук; үй-бүлө; МКТ; жаштардын коопсуздугу жана корголуусу сыяктуу көрсөткүчтөр боюнча эсептелген.

2022-жылы ЖӨИни эсептөө методикасы бир катар кошумча субиндикаторлорду жана индикаторлорду индекске киргизүү менен эксперттер тобу тарабынан олуттуу жакшыртылган. Ар бир чөйрө түзүмдөштүрүлгөн жана беш бөлүмдү камтыйт – 1) Глобалдык жана эл аралык индекстер; 2) Жаштар үчүн мүмкүнчүлүктөр; 3) Жаштардын муктаждыктары жана керектөөлөрү; 4) Жаштардын күн тартибин ишке ашыруу механизмдери; 5) Жаштардын канааттангандыгы.

ЖБӨИ – Кыргыз Республикасындагы жаштардын абалынын өзгөрүү динамикасынын аналитикалык комплекстүү көрсөткүчү болуп саналат, ал төмөнкүлөр аркылуу каралат:

- өнүгүү – белгиленген критерийлер боюнча кайтарылгыс сандык жана сапаттык өзгөрүүлөрдүн процесси катары;
- бакубатчылык – жаштардын социалдык, физиологиялык, психологиялык жана материалдык абалы катары.

ЖБӨИнин максаты – жаштар саясатын өнүктүрүүнүн негизги багыттарын аныктоо жана Кыргыз Республикасынын жаштарына тийиштүү республикалык жана жергиликтүү деңгээлде кабыл алынган чечимдердин сапатын жогорулатуу.

ЖБӨИ эки өлчөө ыкмасынын негизинде эсептелет:

1. Субъективдүү маалыматтар - салмактарды бирдей бөлүштүрүү менен 5-7 пайыздын чегинде ката кетирүү менен стандарттык репрезентативдик тандоо боюнча Кыргыз Республикасындагы 14 жаштан 28 жашка чейинки жаштарды сурамжылоо. Тандоо төмөнкү негизги факторлорго негизделген: аймактык, жаш курак, гендердик, этникалык, жашаган жеринин түрү. Жалпысынан 1640 адам сурамжыланган.
2. Объективдүү маалыматтар - статистикалык органдарда, ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдарда, изилдөөлөрдө жана отчеттордо болгон статистикалык жана башка маалыматтарды өздөштүрүү.

Кээ бир көрсөткүчтөр сандык гана эмес, сапаттык өлчөөнү да талап кылаарын эске алып, жаштардын абалын тигил же бул индикатор боюнча объективдүү баалоого мүмкүндүк берүүчү ФТТ инструментин методологияга кошумча киргизүү чечими кабыл алынган.

ЖӨИни эсептөө методикасын кезектеги жакшыртуу дагы бир чөйрөнү – «Экологияны» киргизүүдө. Терс кесепеттерге алып келиши мүмкүн болгон экологиялык тобокелдиктерди изилдөөнүн маанилүүлүгүн түшүнүү менен отчетко экологиялык аспектилер, алардын жаштардын жүрүм-турумуна жана бийликтин реакциясына тийгизген таасирин камтыйт. Мындан ташыкары, ачык маалымат булактарынын сереби жаштардын экологиялык темалар боюнча талкууларынын олуттуу көбөйгөнү жөнүндө күбөлөндүрөт.

Алсак, чыныгы ЖБӨИ тогуз чөйрөнү өлчөөнү камтыйт:

1. Жарандык катышуу
2. Экономикалык өлчөө
3. Билим берүү
4. Маданият
5. Ден соолук
6. МКТ
7. Коопсуздук
8. Үй-бүлө
9. Экология

Бул индексти эсептөөдө ар бир чөйрөдөн бирдей салмактар колдонулду.

ЖБӨИин натыйжалары бардык кызыкдар тараптардын жоопкерчилигин эске алуу менен өзүнчө да, жалпысынан да жогоруда аталган чөйрөлөрдүн абалын баалоо үчүн пайдаланылышы мүмкүн.

ТОГУЗ БЛОК ЖАНА ИНДИКАТОРЛОР БОЮНЧА НАТЫЙЖАЛАРДЫ ТАЛДОО

ЖБӨИнин ЖАЛПЫ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

Баалоо шкаласы боюнча 2022-жылы ЖБӨИ мааниси 0,45 түздү (идеалдуу маани – 1 болгон учурда). Бул маанилер орточодон төмөн деңгээлде турат, бул борбордук жана жергиликтүү аткаруу бийлик органдары тарабынан кабыл алынган жаштарга тийиштүү чечимдердин сапатын жогорулатуу зарылдыгын билдирет.

- Төмөн маани: 0–0,494
- Орто маани: > 0,494–0,607
- Жогорку маани: > 0,607–0,671
- Кыйла жогору маани: > 0,671–0,810
- Абдан жогору маани: > 0,811–1

Чөйрөлөр боюнча өлчөмдөр:

1. Жарандык катышуу - 0,41
2. Экономикалык мүмкүнчүлүктөр - 0,48
3. Билим берүү жана илим - 0,47
4. Маданият - 0,15
5. Ден соолук - 0,51
6. МКТ - 0,43
7. Коопсуздук жана коргоо – 0,63
8. Үй-бүлө - 0,53
9. Экология – 0,45

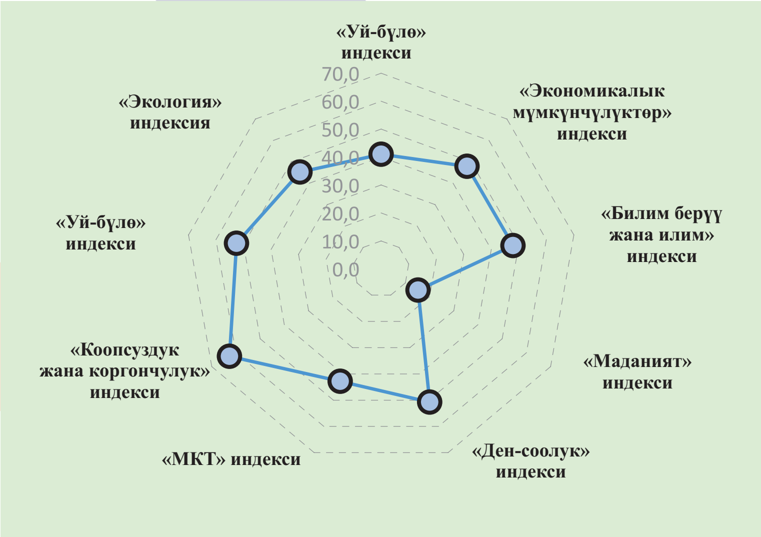

2022-жылдагы ЖБӨИнин жыйынтыгы боюнча дээрлик бакубат чөйрөлөр «Коопсуздук жана корголгондук» (0,63) жана «Ден соолук» (0,51) болду. Жогорку тынчсыздануу даражасын «Маданият» (0,15) чөйрөсүнүн абалы пайда кылууда.

Интегралдык индексти эсептөө методологиясы түп-тамырынан бери өзгөргөндүгүнө байланыштуу бардык эле субиндикаторлор жана индикаторлор салыштырууга жатпайт. Төмөнкү таблицада 2017 жана 2022-жылдардагы өлчөөлөрдө колдонулган индикаторлордун тизмеси келтирилген, тиешелүү түрдө алардын маанилерин салыштырса болот. Мында 2022-жылдын эски жана жаңы методика боюнча маанилери өлчөө мамилелеринин ар кандай болушунан улам айырмаланышы мүмкүн экенин белгилей кетүү керек.

Индикатор	2017-жылдагы маанилер	2022-жылдагы маанилер	Өзгөрүү	2022-жылдагы маанилер (жаңы методика)
Жарандык катышуу				
Респонденттердин жалпы санына карата республиканын коомдук-саясий турмушуна кызыккан респонденттердин саны (14–28 жаш)	31,5	39,2	+7,7	74,5
Өлкө үчүн жеке бир нерсени курмандыкка чалууга даяр экенин белгилеген респонденттердин саны	36,7	45,4	+8,7	45,4
Респонденттердин жалпы санына карата (18-28 жаш) шайлоого катышкан респонденттердин саны (шайлоочу, байкоочу, талапкер катары)	46,4	31,3	-15,1	50,5
Респонденттердин жалпы санына карата жамааттардагы волонтердук ишке катышкан респонденттердин саны (14-28 жаш)	12,0	33,0	+21,0	33,0
Коомдук-саясий абалга канааттангандыгын белгилеген респонденттердин саны	60,5	43,0	-17,5	43,0
Калктын ишеним индекси - «Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн баалоо» (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жаштар, дене-тарбия жана спорт мамлекеттик агенттиги)	46,9	34,0	-12,9	42,7
Экономикалык өлчөө				
Жан башына ИДП	13,6	12,0	-1,6	3,1
Глобалдык атаандаштыкка жөндөмдүүлүк индекси	20,0	20,0	0,0	38,0
Тамак-ашка чыгашасы жалпы кирешесинин 30%ын түзгөн респонденттердин саны	46,0	70,2	+24,2	70,2
Калктын туруктуу экономикалык иш менен камсыз болушунун деңгээли	81,0	61,4	-19,6	41,7
Жумушка орношуунун жеңилдиги	14,0	15,5	+1,5	15,5
Өз бизнесин ачууга даяр жаштардын пайызы	25,0	27,2	+2,2	21,5
Жеке турак жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү бар жаштардын пайызы	9,0	7,9	-2,1	7,9
Финансылык абалы менен канааттануу	62,5	24,4	-38,1	43,2
Билим берүү				
Билим деңгээлинин индекси	76,2	69,3	-6,9	69,3
Окуусун улантууга мумкунчулугу бар жаштардын үлүшү	47,3	66,7	+19,4	66,7
Жаштардын жалпы санына карата орто кесиптик билим берүү системасындагы окуучулардын саны (18–22 жаш)	11,6	14,0	+2,4	14,0
Жаштардын жалпы санына карата жогорку кесиптик билим берүү системасындагы студенттердин саны (18–22 жаш)	22,5	32,9	+10,4	32,9
Билим алуу маанилүү болгон жаштардын үлүшү	76,8	86,6	+9,8	86,6

Мамлекеттик чыгымдардагы билим берүүгө кеткен чыгымдардын үлүшү	18,2	23,3	+5,1	23,3
Билим берүүнүн сапатына канааттанган жаштардын үлүшү	71,5	45,7	-25,8	45,7
Маданият				
Маданий эс алууга муктаждыктар	16,0	29,3	+13,3	14,8
Маданиятка карата мамлекеттик чыгымдар	1,6	1,5	-0,1	1,5
Ден соолук				
Таза ичүүчү суунун жеткиликтүүлүгү	89,9	94,1	+4,2	94,1
Активдүү жана сергек жашоо мүнөзүн карманган жаш калктын үлүшү	36,2	24,4	-11,8	24,4
Жаштар үчүн медициналык мекемелердин жана кызматтардын жеткиликтүүлүгүнүн деңгээли	41,7	35,4	-6,3	17,7
Ден соолугуңузга канааттануу	85,1	54,2	-30,9	54,2
МКТ				
Байланыш кызматтарынын баасы тууралуу суроого «толук жеткиликтүү» же «жеткиликтүү» деген жооптор	62,1	74,4	+12,3	74,4
Билим берүү мекемелерине МКТ көндүмдөрүн берүү боюнча суроого «негизинен ооба» деген жооптор	29,9	59,3	+29,4	59,3
Кыргызстандагы МКТнын абалына канааттануу	65,5	56,2	-9,3	56,2
Коопсуздук жана коргоо				
Досторуңуздан, курдаштарыңыздан, тууганыңыздан, кесиптештериңизден же класстташыңыздан (курсташтардан) сиз жеке тааныган кимдир бирөө физикалык, психологиялык жана сексуалдык зомбулуктун курмандыгы болгондугу тууралуу суроого терс жооп	5,9	15,3	+9,4	84,7
Коопсуздуктун абалына канааттануу	85	47,5	-37,5	47,5
Үй-бүлө				
Үй-бүлөнүн туруктуулук индекси	84,0	96,7	+12,7	76,4

1. ЖАРАНДЫК КАТЫШУУ (КООМДУК-САЯСИЙ ИШМЕРДҮҮЛҮК)

«Жарандык катышуу» чөйрөсүнүн жалпы субиндекси 0,41 түздү, бул төмөн көрсөткүчтөргө кирет жана «канааттандырарлыктан төмөн» деп мүнөздөлөт. 2017-жылы жаштардын жарандык катышуусунун индекси 0,51 түзгөн жана «канааттандырарлык» деп таанылган.

Жарандык катышуунун жана коомдук-саясий ишмердүүлүктүн чөйрөсүн өлчөө жана сүрөттөө үчүн беш компонент – секциялар колдонулган:

1. Жарандык катышууга жана коомдук-саясий ишмердүүлүккө болгон муктаждыктар жана керектөөлөр.
2. Жарандардын катышуусу жана коомдук саясий ишмердүүлүккө жеткиликтүүлүк жана мүмкүнчүлүктөр.
3. Жарандык катышууну жана коомдук-саясий иштердүүлүктү ишке ашыруу механизмдери.
4. Жаштардын жарандык катышууну жана коомдук-саясий ишмердүүлүктү ишке ашруудан канааттануусу.
5. Кыргызстандын жарандык катышуу жана коомдук-саясий ишмердүүлүк чөйрөсүнө байланыштуу дүйнөлүк жана эл аралык рейтингдердеги позициялары.

Секция	Индикатор	Шкала	2022-жылдагы маани	Секциянын орточо мааниси
Глобалдык жана эл аралык индекстер	Жаштардын прогрессинин индекси	%, 0-100	66,2	**41,8**
	Демократия индекси (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КРдин эң жакшы натыйжага мамилеси %)	%, 0-100	35,0	
	Мыйзамдын үстөмдүгүнүн индекси (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КР эң жакшы натыйжага мамилеси %)	%, 0-100	31,8	
	Калктын ишеним индекси	%, 0-100	34,0	
Мүмкүнчүлүктөр	Респонденттердин жалпы санынан саясий партиялардын жана кыймылдардын мүчөлөрү болгон респонденттердин үлүшү	%, 0-100	3,6	**37,5**
	Респонденттердин жалпы санынан жаштар Кыргызстандын турмушунда позитивдүү роль ойнойт деп эсептеген респонденттердин пайызы (1. Өлкөнүн коомдук-саясий турмушуна активдүү катышат; 2. Мамлекеттик бийлик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында иштөөгө умтулат).	%, 0-100	45,5	
	«Өлкөнү өнүктүрүү үчүн адамдарга көбүрөөк эркиндик жана демилгени берүү керек» деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	23,2	
	Респонденттердин жалпы санынан «Демократиялык системада көйгөйлөр жана кемчиликтер болушу мүмкүн, бирок бул башкаруунун эң мыкты формасы» деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	18,6	
	Респонденттердин жалпы санынан «Коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыгы үчүн инсандын айрым укуктарын жана эркиндиктерин чектөөгө болот» жана «Инсандын укуктары жана эркиндиктери - адам үчүн эң башкысы, аларды бүтүндөй мамлекеттин жана коомдун кызыкчылыгы үчүн да чектөөгө болбойт» деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	46,2	
	Респонденттердин жалпы санынан «Өзүн ишке ашыра албоо» актуалдуу көйгөй деп эсептебеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	87,6	
Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Респонденттердин жалпы санынан Кыргыз Республикасынын коомдук-саясий турмушуна кызыккан респонденттердин пайызы.	%, 0-100	74,5	**31,6**
	Респонденттердин жалпы санынан «сөз эркиндиги, дин тутуу, жашаган жери» эң маанилүү деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	8,4	
	Респонденттердин жалпы санынан «жеке эркиндик, көз карандысыздык, активдүү жашоо позициясы» эң маанилүү деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	9,3	
	Респонденттердин жалпы санынан «башка адамдарга пайда алып келүү мүмкүнчүлүгү» эң маанилүү деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	6,2	
	Респонденттердин жалпы санынан шайлоого катышууну каалаган, бирок ар кандай себептер менен катыша албаган респонденттердин пайызы.	%, 0-100	14,1	
	Респонденттердин жалпы санынан коомдук-саясий акциялардын демилгечиси жана уюштуруучусу катары чыккан респонденттердин пайызы.	%, 0-100	6,4	
	Респонденттердин жалпы санынан мамлекет жаштарды жана алардын демилгелерин ресурстар менен колдош керек, мамлекеттик долбоорлорду жана программаларды ишке ашыруу керек деп эсептеген респонденттердин орточо пайызы.	%, 0-100	22,3	
	Респонденттердин жалпы санынан өлкө үчүн жеке бир нерсесин курмандыкка чалууга даяр экенин көрсөткөн респонденттердин пайызы.	%, 0-100	45,4	
	Респонденттердин жалпы санынан «Кыргызстан эгемендүү мамлекет бойдон калышы керек» деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	60,2	

ЖАРАНДЫК КАТЫШУУ (КООМДУК-САЯСИЙ ИШМЕРДҮҮЛҮК)

Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Респонденттердин жалпы санынан «Кыргыз Республикасынын жараны» өзүнүн негизги идентүүлүгү деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	69,7	**31,6**
	Респонденттердин жалпы санынан «демократиялык өлкөнү» жашагысы келген өлкө жана артыкчылык катары тандаган респонденттердин пайызы	%, 0-100	54,7	
	Респонденттердин жалпы санынан «светтик өлкөнү» жашагысы келген өлкө жана артыкчылык катары тандаган респонденттердин пайызы.	%, 0-100	8,5	
Ишке ашыруу механизмдери	Респонденттердин жалпы санынан өз пикирин билдирүүдө чектөөлөрдү сезбеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	66,1	**47,7**
	18 жашка толгон респонденттердин санынан шайлоого (шайлоочу, байкоочу, талапкер катары) катышкан респонденттердин пайызы.	%, 0-100	50,5	
	Акыркы шайлоого катышкан респонденттердин (КР ЖК) шайлоого катышкандыгын белгилеген респонденттердин санынан пайызы.	%, 0-100	52,5	
	18 жашка толгон респонденттердин ичинен шайлоого катышууну каалаган, бирок ар кандай себептерге байланыштуу катыша албаган респонденттердин пайызы.	%, 0-100	22,3	
	Респонденттердин жалпы санынан коомдук угууларга катышкан респонденттердин орточо пайызы.	%, 0-100	21,4	
	Респонденттердин жалпы санынан волонтердук тажрыйбасы бар респонденттердин пайызы.	%, 0-100	33,0	
	Респонденттердин жалпы санынан «Мамлекет тарабынан жаштарга көңүл бурулбай жатат» деген учурдагы көйгөйдү актуалдуу деп эсептебеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	80,1	
	Респонденттердин жалпы санынан онлайн чөйрөдө тыюу салынган аракеттер (экстремизмге чакырыктар, тыюу салынган контентти (порнография) жана фейктерди таратуу) үчүн юридикалык жоопкерчилик жөнүндө кабардар болгон респонденттердин пайызы.	%, 0-100	55,6	
Канааттануу/ Бакубатчылык	18 жашка толгон респонденттердин санынан шайлоого принципиалдуу түрдө катышпаган респонденттердин пайызы (reverse).	%, 0-100	93,9	**46,5**
	Респонденттердин жалпы санынан Кыргыз Республикасындагы шайлоо таза жана адилеттүү өттү деп эсептеген респонденттердин пайызы.	%, 0-100	16,5	
	Респонденттердин жалпы санынан коомдук-саясий акцияларга – митингдерге жана демонстрацияларга, ачкачылыкка катышууга мажбур болгон респонденттердин пайызы (Reverse).	%, 0-100	77,2	
	Респонденттердин жалпы санынан учурдагы абалга канааттанган жана өзгөртүүгө муктаж эмес респонденттердин пайызы.	%, 0-100	5,1	
	Респонденттердин жалпы санынан Кыргыз Республикасында жашоону жана иштөөнү пландаган респонденттердин пайызы (өзүнүн келечегин Кыргыз Республикасы менен байланыштырат).	%, 0-100	51,5	
	Респонденттердин жалпы санынан жаран катары укуктук коргоонун деңгээлине канааттанган респонденттердин пайызы.	%, 0-100	59,0	
	Респонденттердин жалпы санынан жалпысынан өлкөнүн коомдук турмушуна өздөрүнүн катышуусу менен канааттанган респонденттердин пайызы.	%, 0-100	43,0	
	Респонденттердин жалпы санынан 3 жыл мурда бүтүндөй өлкөнүн коомдук турмушуна катышуусуна канааттанган респонденттердин пайызы.	%, 0-100	29,2	
	Маданият жана жаштар министрлигине ишеним индекси	%, 0-100	42,7	
	Юстиция министрлигине ишеним индекси	%, 0-100	29,2	
«Жарандык катышуу» бөлүмү боюнча индекс				**41,0**

Изилдөөнүн жыйынтыгынан көрүнүп тургандай, акыркы жылдары Кыргызстанда да, дүйнөдө да жаштардын жарандык жана коомдук-саясий катышуусу төмөндөп кеткендиги байкалат. Бирок ошол эле учурда жарандык жана саясий катышуу ар түрдүү формаларга ээ болууда. Саясий демонстрацияларга, наразылык акцияларына жана жөө жүрүштөргө катышуу сыяктуу катышуунун салттуу эмес форматтарын өнүктүрүү тенденциясы байкалууда, ошондой эле онлайн активдүүлүк – петицияларга кол коюу, саясий темаларда макалаларды жазуу же блог жүргүзүү, ошондой эле мындай материалдарды коомчулукка жайылтуу жана социалдык тармактарда жайылтуу тенденциясы бар. Ошол эле учурда пандемия жана өзгөчө кырдаалдар (өлкөдөгү аскердик кагылышуулар (Кыргызстан-Тажикистан) жана тышкы (Казакстандагы кагылышуулар, Украинадагы согуш, каргашалуу окуялар (Дача-Су)) жаштар арасында волонтерлордун жана ыктыярдуу ишмердүүлүктүн өсүшүнө чоң түрткү берди. Жаштар муктаж болгондорго активдүү жардам берип, жергиликтүү коомчулуктун көйгөйлөрүн чечүүдө же кайрымдуулук иштерине каражат чогултууну уюштурууда.

Эгерде мурда жаштардын тынчсыздануусу жаштарды кандайдыр бир талапкерлерге добуш берүү же саясий бирикмелерге кирүү түрүндөгү аракеттерге түрткөн болсо, бүгүнкү күндө алар ар кандай акцияларды, наразычылык акцияларын жана демонстрацияларды уюштуруу жана катышуу, ошондой эле социалдык тармактардагы активдүүлүк, кайрымдуулук акциялары же жергиликтүү жамааттардын деңгээлинде ыктыярдуу иштер аркылуу мындай маселелерди чечүүгө көбүрөөк басым жасоодо.

Индекстин төмөн мааниси өзгөчө муктаждыктарды жана керектүүлөрдү, жаштардын коомдук-саясий процесстерге жана жарандык активдүүлүккө катышууну каалоосун аныктаган 1.1. секциянын төмөн көрсөткүчү олуттуу таасир эткендигин белгилей кетүү керек. Бул секция боюнча жалпы көрсөткүч 31,6% түзөт.

Бул көптөгөн факторлор менен шартталган, бирок негизги факторлордун бири болуп көптөгөн жаштардын саясий процесстерге, күрөштүн абийирсиз ыкмаларына жана шайлоо кампанияларындагы коррупцияга, өлкөдөгү чыр-чатактарга терең көңүлү калгандыгы саналат. Анын ичинде жарандык билимдин жетишсиздиги, сурамжылоолордун жана фокус-топтук талкуулардын жүрүшүндө мамлекеттик-саясий түзүлүштө багыт ала албаган, коомдук-саясий процесстерге катышуу эмне үчүн маанилүү экенин жана укуктук актылары жаштардын укуктары жана мүмкүнчүлүктөрүнө кандай таасир эткенин түшүнбөгөн жаштар көп. Жаштар өлкөдөгү мамлекеттик башкаруу системасы кандайча түзүлгөнүн жана кайсы процесстерге катышып, потенциалын, күчүн жана убактысын өздөрүн жана коомду оң өзгөртүүгө жумшап, өз кызыкчылыктарын илгерилетүү жана коомдогу көйгөйлөрдү чечүү үчүн таасир эте аларын билишпейт.

Суроо	Маани, %	
	Светтик	Демократикалык
Сиз кандай өлкөдө жашагыңыз келет.	8,5	54,7

Алар кайсы өлкөдө жашагысы келет деген суроого артыкчылыкты түзүү менен респонденттердин көбү үчүн эң негизгиси «демократиялык өлкөдө жашоо» болду - 54,7%. Ошол эле учурда респонденттердин көбү мамлекеттик түзүлүшкө, жарандык жана саясий процесстерге тиешелүү кээ бир терминдерди, мисалы, «светтик мамлекет жана өлкө» сыяктуу терминдерди түшүнүшпөйт. Ушуга байланыштуу алар «демократиялык саясий режим, мамлекет жана өлкө» сыяктуу тааныш сөздөрдү, терминдерди тандашат.

Респонденттер билим берүү уюмдарында, өзгөчө мектепте, жарандык идентүүлүктү жана жарандык компетенттүүлүктү калыптандырууга багытталган сабактарга тийиштүү көңүл бурулбай келерин белгилешти.

ЖАРАНДЫК КАТЫШУУ (КООМДУК-САЯСИЙ ИШМЕРДҮҮЛҮК)

Бардыгы алардын граждандык жана коомдук-саясий укуктарын ишке ашыруу үчүн болгон мүмкүнчүлүктөрдү пайдаланбагандыгына алып келүүдө. Демек, «Жарандык катышууга жана коомдук-саясий ишмердүүлүккө жетүү жана мүмкүнчүлүктөр» 1.2-секциясы боюнча көрсөткүч да орточодон төмөн – 37,5%.

«Жарандык катышуунун жана коомдук-саясий ишмердүүлүктүн муктаждыктары жана керектөөлөрү» секциясы

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Респонденттердин жалпы санынан КРдин коомдук-саясий турмушуна кызыккан респонденттердин үлүшү.	31,5	74,5

Бул секция 12 индикаторду камтыйт.

Кыргыз Республикасындагы коомдук-саясий турмушка кызыкдар экенин белгилеген жаштардын үлүшү 31,5%дан 74,5%га өстү. Бирок, ошол эле учурда башка изилдөөлөр көрсөткөндөй, жаштардын жарымынан көбү (53%) саясатка таптакыр кызыкпайт, ал эми алардын көбү кыздар жана жаш кыздар, шаардык жаштардын жана орус улутунун өкүлдөрү.[1]

10%дан азы жеке эркиндикти, дин тутуу эркиндигин, жашаган жерин, көз карандысыздыкты жана активдүү жарандыкты эң маанилүү баалуулук катары эсептешет. Бул адамдардын көбү кыздар жана жаш аялдар (63%).

Эгер сиздин таандыгыңыз тууралуу айта турган болсок, өзүңүздү көбүрөөк ким деп сезесиз?	Маани, %	
	аял	эркек
Кыргыз Республикасынын жараны	71,0	68,1

Жаштардын 69,7%ы «Кыргызстандын жараны» өзүнүн негизги иденттүүлүгү деп эсептешет.

54,7% демократиялык өлкөдө жашагысы келет. Жаштардын 60,2% «Кандай болсо да Кыргызстан эгемендүү мамлекет бойдон калышы керек» деп ойлошот.

Жаштардын жарандык жана коомдук-саясий катышуусунун дагы бир маанилүү өзгөчөлүгү – конкреттүү маселелерге көңүл буруу. Чечим кабыл алуунун салттуу процесстеринен жана саясий системадан четтөө, кайдыгерлик жана көңүл калуу сезими жана жаштарга карата уятсыз мамиле көптөгөн жаш жарандарды өздөрүнүн күчүн алар үчүн өзгөчө маанилүү маселелерге же максаттарга багыттоого үндөйт.

6,2% «башка адамдарга пайда алып келүү мүмкүнчүлүгүн» маанилүү баалуулуктардын бири катары эсептешет. Жаштардын 45,4% өлкө үчүн жеке бир нерсени курмандыкка чалууга даяр. Алар салттуу саясий процесстерге катышпоону артык көрүшөт, анткени алардын үнү этибарга алынбай жатат жана аларда саясий катышуу үчүн зарыл болгон ресурстар же компетенциялар жок, же катышуунун салттуу форматтары реалдуу өзгөрүүлөрдү жасоодо натыйжалуу эмес деп сезишет.

22,3% мамлекет жаштарды жана алардын демилгелерин ресурстар менен колдоого, мамлекеттик долбоорлорду жана программаларды иш жүзүндө ишке ашыруу керек деп эсептейт.

1 Фридрих Эбберт Фондунун «Кыргыз Республикасынын жаштары: трансформацияда адашкандарбы?2020/2021». Бишкек, 2022 https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bischkek/19184.pdf

«Жарандык катышууга жана коомдук-саясий ишмердүүлүккө жетүү жана мүмкүнчүлүктөр» секциясы

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Респонденттердин жалпы санынан саясий партиялардын жана кыймылдардын мүчөлөрү болгон респонденттердин пайызы	1,8	3,6

Секция 6 индикаторду камтыйт.

Саясий партияларда жана кыймылдарда жаштардын өкүлчүлүгү 3,6% түзөт. Алардын ичинен 55,9% - эркектер, 44,1% - аялдар. Көрсөткүч 2 эсеге өстү.

Респонденттердин 12,4% «өзүн-өзү ишке ашыра албоо» курч 3 көйгөйдүн бири деп эсептейт. Алардын 58,3% кыздар жана жаш аялдар түзөт.

Ошол эле учурда өзүн-өзү ишке ашырууда 14 жаштан 17 жашка чейинки өспүрүмдөр жана 18-21 жаштагы жаштар эң аярлуу болуп саналат.

Азыркы учурда кайсыл маселелерди актуалдуу деп эсептейсиз?	Маани, %				Жалпы
	14 - 17 жаш	18 - 21 жаш	22 - 25 жаш	26 - 28 жаш	
Өзүн өзү ишке ашыра албоо	38,7	29,4	14,9	17,0	100

Жаштардын 45,5% Кыргызстандын турмушунда жаштар позитивдүү роль ойнойт деп эсептешет. 23,2% «Өлкөнү адамдарга көбүрөөк эркиндик жана демилге берүү менен өнүктүрүү мүмкүн» деп эсептешет.

«Жарандык катышууну жана коомдук-саясий ишмердүүлүктү ишке ашыруунун механизмдери» секциясы

Ал 8 индикаторду камтыйт. Бул секцияда эң жакшы көрсөткүчтөр байкалган – 47,7% (орточо маани). Бул өлкөдө жаштардын жарандык катышуусун жана коомдук-саясий ишмердүүлүгүн ишке ашыруунун жолдору жана механизмдери бар экендигин билдирет.

Акыркы шайлоого (Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоо) респонденттердин жарымы (50,5%) катышкан. Бирок, ошол эле учурда 2020-2021-жылдары жаштардын шайлоо процесстерине катышуусу төмөндөгөндүгү байкалган. Мисалы, жаш шайлоочулардын (18-30 жаштагы) жалпы санынын 25,1% гана шайлоо укугун пайдаланып, мөөнөтүнөн мурда президенттик шайлоого жана 2021-жылдын 10-январында өткөн өлкөнүн башкаруу формасы боюнча референдумга катышкан. Мында жаштар (28-29 жаштагы) шайлоочулардын саны боюнча шайлоочулардын олуттуу топторун түзөт – шайлоочулардын жалпы санынын төрттөн биринен көбүрөөгүн (27%) түзөт.[2]

2020-жылдын 4-октябрында[3] өткөн парламенттик шайлоого жаштардын (18-30 жаш) катышуусунун статистикасы кыйла жогору болгон – 44,2%.

2 https://tizme.gov.kg/

3 Жаштардын парламенттик шайлоого (28.11.2021) катышуусу боюнча маалымат азырынча ачыктала элек.

ЖАРАНДЫК КАТЫШУУ (КООМДУК-САЯСИЙ ИШМЕРДҮҮЛҮК)

Жаштар жарандык катышуунун альтернативалуу ыкмаларын колдонуу менен өз күч-аракетин алар үчүн маанилүү болгон конкреттүү көйгөйлөрдү чечүүгө багытташат. Муну ишке ашыруу ыкмаларынын бири катары - алар волонтердук жана ыктыярдуу иш-чараларга катышууну көрүшөт. Волонтердук кыймылдын чоң өсүшү пандемияга байланыштуу болду, жаштар аярлуу топторго колдоо көрсөтүүгө тартылды - алар азык-түлүк топтомдорун, медициналык жабдууларды жана дары-дармектерди жеткиришти, ошондой эле медицина кызматкерлерине жардам беришти.

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Респонденттердин жалпы санынан волонтердук тажрыйбасы бар респонденттердин пайызы.	12	33

Сурамжылоонун жыйынтыгы боюнча жаштардын 33% волонтердук жана ыктыярдуу иш тажрыйбасына ээ. Бул көрсөткүч 2017-жылга караганда 2,75 эсе жогору.

Жаштар жергиликтүү маанидеги маселелерге, жергиликтүү бюджетти түзүүгө жана бөлүштүрүүгө көбүрөөк көңүл бура башташты. Коомдук угууларга катыштыңыз беле деген суроого 21,4% оң жооп беришкен, ошол эле учурда 26-28 жаштагы жаштар активдүүлүктү көрсөтүүдө, бирок мектеп окуучулары жана студенттер да жергиликтүү коомчулуктун көйгөйлөрүн чечүүгө катышуу зарылдыгын көрүшөт.

Коомдук угууларга катыштыңыз беле?	Маани, %				Жалпы
	14 - 17 жаш	18 - 21 жаш	22 - 25 жаш	26 - 28 жаш	
Ооба	15,4	23,6	23,3	28,2	100

«Жаштардын жарандык активдүүлүгүн жана коомдук-саясий ишмердүүлүгүн ишке ашырууга канааттануусу» секциясы

Бул секцияга өзүнө 8 параметр – индикаторду камтыйт. Секциянын субиндекси 46,5% түзөт (канааттандырарлык эмес).

Жаштардын шайлоо процесстерине кызыгуусунун жана катышуусунун төмөндүгүнүн олуттуу себептеринин бири жаштардын 16,5% гана «Кыргыз Республикасындагы шайлоолор таза жана адилеттүү» деп эсептегендиги менен шартталат. Андай эмес деп эсептегендердин 58,5% кыздар жана жаш аялдар.

Жаштардын 5,1% гана учурдагы абалга канааттанат жана өзгөртүүнүн кереги жок деп эсептешет. Алардын 22,8% коомдук-саясий акцияларга – митингдерге жана демонстрацияларга, ачкачылыкка катышуу аркылуу болгон реалдуулукка макул эместигин жана наразылыгын билдирүүдө. Респонденттердин 59% жаран катары укуктук коргоонун деңгээлине канааттанат (41% канааттанбайт). Жаштардын 43% өлкөнүн коомдук турмушуна катышуусунун деңгээлине канааттанат.

Жаштардын жарымынан бир аз көбү (51,5%) Кыргыз Республикасында жашап жана иштөөнү пландаштырышат (келечегин Кыргыз Республикасы менен байланыштырышат).

Секцияга ошондой эле Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигине жана Юстиция министрлигине калктын ишеним индексинин көрсөткүчтөрү киргизилген. 2020-жылга Юстиция министрлигине - 29,2%, Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигине - 42,7% түзөт.

«Жарандык катышуу жана коомдук-саясий ишмердүүлүк чөйрөсүнө байланыштуу дүйнөлүк жана эл аралык рейтингдерде Кыргызстандын позициялары» секциясы

Бул секция өзүнө 4 глобалдык (эл аралык) индекстин маанисин камтыйт. Секциянын жалпы орточо мааниси 41,8% түзөт.

Буга чейинки изилдөөдө секцияга Жаштардын өнүгүү индексинин алкагында Кыргызстандын көрсөткүчү киргизилген. Тилекке каршы, 2021-жылы бул изилдөөгө Кыргызстан кирбей калган, 86 өлкөнүн ичинен Казакстан, Өзбекстан жана Орусия ага кирген.[4] Ушуга байланыштуу учурдагы индекске «Жаштардын прогрессинин индекси-2021» мааниси киргизилген.[5]

Толук картина үчүн Демократия индексинин маалыматтары (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, Кыргыз Республикасынын эң жакшы натыйжага карата мамилеси %) - 35%, ошондой эле Мыйзам үстөмдүгүнүн индекси (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, Кыргыз Республикасынын эң жакшы натыйжага карата мамилеси %) - 31,8% жана Кыргызстандын калкынын аткаруу бийлик органдарына ишеним индекси - 34%.

Дүйнөнүн өлкөлөрүнүн демократия индекси (Democracy Index)- британиялык Economist Intelligence Unit изилдөө борборунун демократиялык деңгээли боюнча дүйнөлүк изилдөө жана аны коштоп жүргөн дүйнө өлкөлөрүнүн рейтинги.

Мыйзам үстөмдүгүнүн индекси (Rule of Law Index) – дүйнө жүзүндөгү өлкөлөрдүн мыйзам үстөмдүгүнүн универсалдуу принциптерине негизделген укуктук чөйрө менен камсыз кылуу жагынан жетишкендиктерин баалаган глобалдык изилдөө жана аны коштоочу рейтинг.

«Калктын ишеним индекси» - аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана муниципалдык өз алдынча башкаруу органдарынын (Бишкек жана Ош шаарлардын мэриялары, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн областтардагы ыйгарым укуктуу өкүлдөрү жана жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын башчылары - райондордун акимдери) ишине калктын мамилесин чагылдырган, коомдун массалык маанайынын өзгөрүү динамикасынын жалпыланган көрсөткүчү.

2. ЭКОНОМИКАЛЫК МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨР

«Экономикалык мүмкүнчүлүктөр» чөйрөсүнүн жалпы субиндекси 0,48 түздү, аны жалпысынан «канааттандырарлык деңгээлден төмөн» деп мүнөздөөгө болот. Бул 2017-жылга салыштырмалуу оң динамика алган эки багыттын бири. 2017-жылы экономикалык субиндекс 0,45 түзгөн.

Экономикалык мүмкүнчүлүктөр чөйрөсү беш секциядан турат: экономикалык ишмердүүлүктүн муктаждыктары жана керектөөлөрү, экономикалык мүмкүнчүлүктөрдүн жеткиликтүүлүгү, ишке ашыруу механизмдери, жаштардын финансылык абалга канааттануусу, дүйнөлүк жана эл аралык рейтингдер.

Индекстин төмөн маанисине дүйнөлүк жана эл аралык индекстердин төмөн көрсөткүчтөрү таасир эткен. Калган секциялар орточодон бир аз жогору.

4 https://www.chinadaily.com.cn/pdf/2021/20211224.docx
5 https://youthprogressindex.org/

Секция	Индикатор	Шкала	2022-жылдагы маанилер	2022-жылдагы секциянын орточо мааниси
Глобалдык жана эл аралык индекстер	Дүйнөлүк рейтингде жан башына ИДП (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, Кыргыз Республикасынын эң жакшы натыйжага мамилеси % менен)	0-100%	3,1	**20,6**
	Глобалдык атаандаштыкка жөндөмдүүлүк индекси (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КР эң жакшы натыйжага мамилеси % менен)	0-100%	38,0	
Мүмкүнчүлүктөр	Каражаттын жетишсиздигинен никесин каттабай калган жаштардын үлүшү	0-100%	88,6	**58,0**
	Жумушсуздук жана иш менен камсыз кылуу көйгөйлөрүн эң актуалдуу деп эсептеген жаштардын үлүшү	0-100%	79,0	
	Акыркы жылы кирешеси жок жаштардын үлүшү	0-100%	40,4	
	Туугандарынын багуусунда болгон жаштардын үлүшү	0-100%	66,5	
	Жумушка орношуунун жеңилдиги	0-100%	15,5	
Керектөөлөр/ Муктаж-дыктар	Миграция тажрыйбасы бар жаштардын же алардын жакындарынын үлүшү	0-100%	70,6	**53,8**
	Тамак-ашка чыгашалары жалпы кирешесинин 30% чейин түзгөн респонденттердин үлүшү	0-100%	70,2	
	Өнүгүү/билим берүү чыгымдары 50% ашкан респонденттердин үлүшү	0-100%	13,5	
	Жеке бизнесин же үй чарбасын жүргүзүүгө кызыккан жаштардын үлүшү	0-100%	53,5	
	Жеке турак жай сатып алууну пландаштырган жаштардын үлүшү	0-100%	61,0	
Ишке ашыруу механизмдери	Бир жылдын ичинде биринчи жумушун таппай калган же жооп берүү кыйын болгон жаштардын үлүшү	0-100%	58,1	**52,9**
	Бир жылдын ичинде акыркы жумушун таппай калган же жооп берүү кыйын болгон жаштардын үлүшү	0-100%	57,4	
	Туруктуу экономикалык иш менен камсыз болуу деңгээли	0-100%	41,7	
	Бизнес жана ишкердик менен алектенген респонденттердин үлүшү	0-100%	9,8	
	Өз ишин баштоого даяр болгон респонденттердин үлүшү	0-100%	21,5	
	Ресурстардын жетишсиздигин бизнес ачуунун негизги көйгөйү катары эсептеген респонденттердин үлүшү	0-100%	78,3	
	Бизнести жөнгө салуу процедураларынын татаалдыгын бизнес ачуунун негизги көйгөйү катары эсептеген респонденттердин үлүшү	0-100%	86,4	
	Маалыматтын жана коммуникациянын жетишсиздигин бизнес ачуунун негизги көйгөйү деп эсептеген респонденттердин үлүшү	0-100%	88,2	
	Жаш ишкерлерге мамлекет жардам берет деп эсептеген респонденттердин үлүшү	0-100%	13,8	
	Ипотекалык кредиттерди алуудагы кыйынчылыктардын экономикалык себептерин белгилеген респонденттердин үлүшү	0-100%	73,7	
Канааттануу/ Бакубат-чылык	Финансылык көйгөйлөрдөн улам ажырашуулардын үлүшү	0-100%	88,5	**54,1**
	Материалдык абалына канааттанган жаштардын үлүшү	0-100%	61,7	
	Материалдык абалы оор болгон жаштардын үлүшү	0-100%	63,4	
	Жеке турак-жайы бар сурамжылангандардын үлүшү	0-100%	7,9	
	Миграцияга кеткенден кийин кайтып келүүнү пландабаганын билдирген респонденттердин үлүшү	0-100%	86,7	
	Жаштардын материалдык абалына канааттануусу	0-100%	34,6	
	Экономикалык өнүгүү жана коммерция министрлигине калктын ишеним индекси	0-100%	27,0	
«Экономикалык мүмкүнчүлүктөр» бөлүмү боюнча индекс				**47,9**

«Глобалдык жана эл аралык индексттер» секциясы

Бул секция боюнча жалпы орточо маани 20,6% түзөт.

Секция эки көрсөткүчтү камтыйт: жан башына ИДП жана Глобалдык атаандаштыкка жөндөмдүүлүк индекси. Мурунку отчетто бул секция Дүйнөлүк банк тобунун бизнес жүргүзүү индексинин көрсөткүчтөрүн жана миграциянын деңгээлин камтыган. 2021-жылы Дүйнөлүк банк мурунку отчетторду даярдоодо бузуулар болгондугуна байланыштуу жылдык рейтингди жарыялоону токтотуу чечимин жарыялагандыктан, бул көрсөткүч быйыл Улуттук индекске киргизилген жок. Өз кезегинде миграция боюнча маалыматтар «Керектөөлөр жана муктаждыктар» жана «Финансылык абалды канааттандыруу» секциясына киргизилген.

Мындан ары бакубатчылыкты жана өнүгүүнү камсыз кылуу үчүн жалпы шарттарды мүнөздөгөн 2022-жылга карата индикаторлор каралат.

Жан башына ИДП

Кыргыз Республикасынын экономикасынын өнүгүү деңгээли жана экономикалык өсүү темптери төмөн бойдон калууда. ИДП жан башына 2021-жылы 1123 АКШ долларын, 2016-жылы - 1133 АКШ долларын түзгөн. Бул индекстин алкагында калктын жан башына ИДП экономикалык активдүүлүк деңгээлинин жана калктын жашоо сапатынын классификатору катары каралат. Дүйнөлүк банктын жаңыланган классификациясына[6] ылайык Кыргыз Республикасы Өзбекстан менен катар кирешеси төмөн өлкөлөрдүн тобуна кирет, ал эми Казакстан, Россия Федерациясы, Түркмөнстан, Беларусь орточодон жогору кирешелүү өлкөлөрдүн тобуна кирет (4046-12535 АКШ доллары). 2020-жылы жан башына ИДПнын номиналдык көлөмү боюнча лидерлер Люксембург, Швейцария, Скандинавия өлкөлөрү: Норвегия, Ирландия, Исландия, Нидерланддар, Дания, Швеция жана Финляндия болду.

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Калктын жан башына ИДП	13,6	12,0

Бул көрсөткүчтүн төмөндөшүнүн негизги себептеринин ичинде 2020-жылы коронавирустун жайылышынын тездеши жана ага байланыштуу киргизилген чектөөлөр болушу мүмкүн (өзгөчө абалды киргизүү, ишканалардын ишин жана адамдардын кыймылын чектөө, окуу жайларды, чек араларды, авиакаттамдарды, соода жана оюн-зоок жайларын жабуу, транспортту токтотуу, кызматкерлерди аралыктан иштөө режимине өткөрүү, эмгек мигранттарынын кайтаруу ж.б.). Буга байланыштуу экономикалык ишмердүүлүктүн ишкердик активдүүлүгү басаңдап, бул эмгек рыногуна кысым кыла баштаган, калктын иш менен камсыз болушуна жана үй-чарбаларынын материалдык абалына терс таасирин тийгизген. Экономиканын өсүшүнүн темпинин төмөндүгү мамлекеттик саясаттын натыйжасыздыгынан, коррупциядан, мамлекеттик максаттуу саясаттын жоктугунан да көз каранды. Азия өнүктүрүү банкынын отчетунда тышкы белгисиздик узакка созулбаса, Кыргыз Республикасынын экономикасы 2022-жылы басаңдап, 2023-жылы бир аз калыбына келери белгиленген.

Глобалдык атаандаштыкка жөндөмдүүлүк индекси[7]

Дүйнөлүк экономикалык форум улуттук атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү өлкөнүн жана анын институттарынын орто мөөнөттүү келечекте туруктуу экономикалык өсүштү камсыз кылуу жөндөмдүүлүгү катары аныктайт.

6 http://www.vavt-imef.ru/wp-content/uploads/2020/10/Monitoring_54text4-1.pdf
7 https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

ЭКОНОМИКАЛЫК МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨР

Изилдөөнүн авторлору улуттук атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн көрсөткүчтөрү жогору болгон өлкөлөр, эреже катары, өз жарандарынын бакубатчылыгынын жогорку деңгээлин камсыздай турганын баса белгилешет. 2019-жылдын жыйынтыгы боюнча Глобалдык атаандаштыкка жөндөмдүүлүк индексинин рейтингинде Кыргызстан 2018-жылга салыштырмалуу көрсөткүчтөрүн бир позицияга жакшыртып (97-орун жана 53 балл) 54 упай алып, 141 өлкөнүн ичинен 96-орунда турат.

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Глобалдык атаандаштыкка жөндөмдүүлүк индекси	20,0	20,0

Кыргыз Республикасы маалыматтык технологияларды киргизүү боюнча эң жакшы көрсөткүчкө ээ (65-орун), макроэкономикалык туруктуулук (74-орун) жана бизнес динамикалуулугу (78-орун), ал эми инновациялык потенциал боюнча эң начар (129-орун), ички рыноктун көлөмү (125-орун) , товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунун натыйжалуулугу (115-орун) жана каржы системасынын өнүгүшү (118-орун). Талданган жылы рейтингдин лидери Сингапур, экинчи орунду АКШ, үчүнчүнү - Гонконг ээледи. Россия - 43-орунда (66,7 балл), Казакстан - 55-орунда (62,9), Армения - 69-орунда (61,3). Тажикстан эки позицияны жоготуп, 52,4 балл менен - 104-орунду ээлеген.

«Экономикалык өз алдынчалык үчүн жаштардын мүмкүнчүлүктөрү» секциясы

Секциянын көрсөткүчү 58% түзөт, бул жетиштүү канааттандырарлык индикатор эмес. Секция жаштардын жумушка орношуу мүмкүнчүлүктөрүн жана киреше деңгээлин баалайт.

Орточо киреше деңгээли, окууну аяктагандан кийин ишке орношуу

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Жаштардын кирешесинин орточо деңгээли	32,0	25,2

Коронавирус пандемиясы жаштардын кирешесине жана жумушка орношуусуна терс таасирин тийгизди. Пандемиянын терс таасирлеринин ичинде чет өлкөдөн акча которуулардын азайышы болду, анын ичинде товарларга төлөө да, эмгек мигранттарынын которуулары да камтылган. Акча которуулар өлкөнүн ИДПсынын 30%га жакынын гана түзбөстөн, көптөгөн үй чарбаларынын негизги киреше булагы болуп саналат. Жаштарды иш менен камсыз кылуунун сапатынын финансылык компоненти төмөнкү деңгээлде калууда. 2016-жылдагы изилдөөгө ылайык республика боюнча жашоо минимумунун орточо деңгээлинен ашкан орточо киреше бар жаштардын пайызы (2016-жылы 4794 сом) 32% түзсө, 2021-жылы

Акыркы жылдагы 18-28 жаштагы жаштардын орточо айлык кирешеси

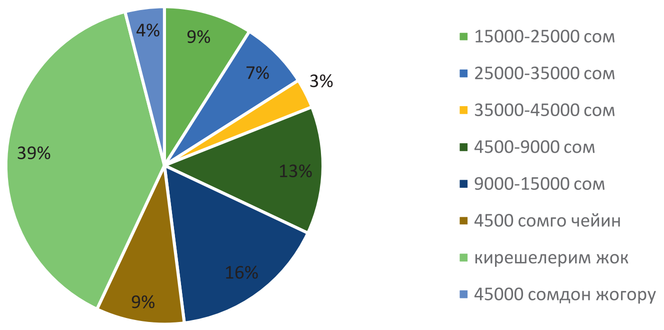

бул үлүшү 6268 сом жашоо минимуму 25,2% түзгөн. Мектеп окуучулары жана студенттер кирген 14-17 жаштагы жаштардын категориясын эсепке албаганда, 18-28 жаштагы жаштардын 39% кирешеси жок, 16% 9000-15000 сомго чейин, 13% - 4500-9000 сомго чейин.

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Калктын туруктуу экономикалык иш менен камсыз болушунун деңгээли	81,0	61,4
Жумушка орношуунун жеңилдиги	14,0	15,5

15-28 жаштагы иш менен камсыз болгон жаштардын саны 661,7 миң адамды (экономикалык активдүү калктын 66,4%) түзөт. Жумушчу күчтүн ашыкча болушу жаштардын жумушсуздугу көйгөйүн жаратат. Алсак, сурамжылоого ылайык респонденттердин 30% жакыны окуудан кийин бир жылга чейинки мөөнөттө жумушка орношо аларын айтышкан. Жумушка орношуу боюнча күтүүлөр жөнүндө суралганда, сурамжылоого катышкандардын 15,5% гана жумуш табуу оңой же өтө оңой деп макул болушкан жана жаштардын 72,8% жумушсуздукту азыркы учурда эң актуалдуу көйгөй деп эсептешет.

Калктын санынын көбөйүшү жумушчу күчкө болгон суроо-талапты камсыз кылууну талап кылат. Болбосо, бул терс кесепеттерге алып келет: жумушсуздуктун өсүшү, жакырчылыктын өсүшү, теңсиздик, керектөөнүн төмөндөшү, социалдык чыңалуу ж.б. Өлкөдө жалпы калкка салыштырмалуу жаштардын арасында жумушсуздуктун деңгээли абдан жогору. 16-29 жаштагы жаштар арасындагы жумушсуздуктун деңгээли 33,6% түздү. 2018-жылы 15-28 жаштагы жаштар арасындагы жумушсуздардын саны 80 миңге жакын адамды түздү, анын ичинен 15-17 жаштагы жаштардын үлүшү 4%, 18-23 жаштагылар – 53%, 24-28 жаштагылар – 43% түздү. Жаштар арасындагы жумушсуздуктун жогорку деңгээли айлык акынын аздыгынан, жашаган жеринде жумуш орундарынын жетишсиздигинен, кесиптик билимдин жана көндүмдөрдүн жетишсиздигинен, ошондой эле кесиптик тажрыйбанын жетишсиздигинен келип чыгышы мүмкүн.

«Керектөөлөр/Муктаждыктар» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо көрсөткүчү 61,7% түзөт. Секцияда жаштардын материалдык бакубатчылыгына алардын керектөөлөрү жана муктаждыктары боюнча баа берилет.

Миграция тажрыйбасы бар жаштардын же алардын жакындарынын үлүшү

Сурамжыланган жаштардын 30% өздөрүнүн же алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн эмгек миграциясында тажрыйбасы бар экенин айтышкан. Башкача айтканда, акча которуулар товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө суроо-талаптын өсүшүнө олуттуу таасирин тийгизет жана жалпысынан мигранттардын акча которууларынын жардамы менен өлкөдө, анын ичинде жаштар үчүн да жашоо шарттары жакшырууда. Бирок, өлкөнүн акча которууларына көз карандылыгы миграциядан башка өзүн жана үй-бүлөсүн багууга альтернатива жок деген ишенимди бекемдөөгө алып келиши мүмкүн.

Негизги чыгымдар

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Тамак-ашка чыгымдар жалпы кирешесинин 30%ын түзгөн респонденттердин саны	46,0	70,2

Жаштардын чыгымдарынын негизги беренелери тамак-аш жана кийим-кече болуп саналат. Сурамжыланган жаштардын 29,8% үчүн тамак-ашка кеткен чыгымдар кирешесинин 30%дан ашыгын, респонденттердин 25,4% кийим-кечеге кеткен чыгымдар түзөт. Ошол эле учурда жаштардын 13,5% өз кирешесинин 50%дан ашыгын билим алууга жана өнүгүүгө багыттай алат. Мурдагы изилдөө менен салыштырганда тамак-ашка чыгымдары жалпы кирешесинин 30%ын түзгөн респонденттердин саны 24%га өскөн.

Жеке бизнесин же үй чарбасын жүргүзүүгө кызыккан жаштардын үлүшү

Жаштар ишкердиги - чакан жана орто бизнести өнүктүрүүдө маанилүү ресурс болуп саналат, анткени жаш ишкерлер бизнесте инновацияларды жакшы кабыл алышат жана тобокелчиликке барышат деп эсептелинет.[8] Сурамжылоого ылайык жаш калктын басымдуу бөлүгү (53,5%) ишкердик менен алектенүүгө кызыкдар экенин көрсөттү. Ошол эле учурда жаштар бизнес ачууну пландап жаткан рынокту изилдешпейт, ошондуктан көп учурда жоготууга учурашат.[9]

Жеке турак жай сатып алууну пландаштырган жаштардын үлүшү

Сурамжылангандардын көбү (61%) жеке турак жайды сатып алууну каалашат. Бирок, финансылык ресурстардын жетишсиздигинен турак жайдын жеткиликтүүлүгү төмөн бойдон калууда. Жаштар үчүн турак жайдын жеткиликтүүлүгүнүн төмөн болушу көптөгөн факторлор менен шартталган, анын ичинде банктар колдонгон ресурстардын кымбаттыгынан улам ипотека боюнча жогорку пайыздык ставкалар; карыз алуучулар үчүн талап кылынган расмий кирешенин жогорку деңгээли, бул көпчүлүк жарандар үчүн кредиттерге жетүүнүн төмөндөшүнө алып келет; курулуш компанияларынын «элиталык класстагы» турак жайларды куруу же «өзү бүтүрүү» принцибинде куруу аркылуу максималдуу пайда алууга багытталгандыгынан улам биринчи жана экинчи рыноктордо кыймылсыз мүлктүн кымбаттыгы.

«Ишке ашыруу механизмдери» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 52,9% түзөт.

Жаштардын өз бизнесин ачууга жана жеке турак жай сатып алууга даярдыгы

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Өз бизнесин ачууга даяр жаштардын үлүшү	25,0	27,2
Жеке турак жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү бар жаштардын үлүшү	9,0	7,9

Жаштардын жеке бизнесин же чарбасын жүргүзүүнү каалоосуна жана муктаждыгына карабастан, Кыргызстандын жаштарынын көбү буга даяр эмес. Индекс жагымдуу бизнес чөйрөсүн баалоонун көрсөткүчү катары жаштардын өз бизнесин ачууга даярдыгын өлчөйт. Сурамжылоонун маалыматтары боюнча 2022-жылы жаштардын 27,2% өз бизнесин ачууга даяр экенин көрсөтсө, 2017-жылы бул көрсөткүч 25% түзгөн. Респонденттер бизнес ачуунун негизги көйгөйлөрүн белгилешти: ресурстарга жетүүнүн жоктугу (78,3%), бизнести жөнгө салуу процедураларынын татаалдыгы (86,4%), маалымат жана коммуникациялардын жоктугу (88,2%). Жаштардын басымдуу көпчүлүгү (86,2%) мамлекет жаш ишкерлерге жардам бербейт деп эсептешет.

8 «Жаштарды кырдаалдык талдоо», Эльнура Казакбаева (ЮНФПА)
9 ФТТ жыйынтыктары

Жеке турак жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү бар жаштардын үлүшү аз – 7,9%, 2017-жылы бул көрсөткүч жогору болгон – 9%. Бул турак жайдын жеткиликтүүлүгү төмөндөп бараткандан кабар берет, өзгөчө аз камсыз болгон жарандардын арасында. Өкмөт тарабынан 2021-жылдын июль айында кабыл алынган 2021-2026-жылдарга Кыргыз Республикасынын «Менин үйүм» турак-жай программасы өлкөнүн жарандарына узак мөөнөттүү жана арзан ипотека аркылуу каржыланган арзан турак жайларды сатып алуу мүмкүнчүлүгүн берүүгө багытталган.

«Канааттануу/Бакубатчылык» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 54,1% түзөт.

Финансылык абалга канааттануу

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Жаштардын материалдык абалына канааттануусу	62,5	24,4

2022-жылы Кыргызстандын финансылык абалына жалпы канааттануу 2017-жылга салыштырмалуу 2,5 эседен ашык кыскарган. Эгерде 2017-жылы жаштардын 62,5% өздөрүнүн материалдык абалына канааттанса, 2022-жылы бул көрсөткүч 24,4% гана түзгөн.

Жаштардын материалдык абалына канааттануу деңгээли жашаган жерине жараша өзгөрүп турат. Финансылык абалына канааттанган жаштардын үлүшү эң жогору Нарын (73,6%) жана Ош областтарында (66,3%), эң көп наразы болгон жаштар Чүйдө (33%), Талас областында (32,2%) жана Бишкек (32,2%) шаарында болду.

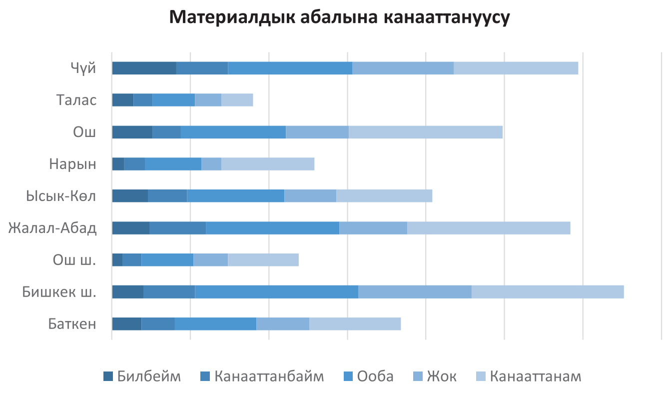

Ошол эле учурда бул индикаторду эсептөөнүн жыйынтыгы боюнча жаңы методологияга ылайык 2022-жылы өздөрүнүн финансылык абалына канааттанган жаштардын үлүшү 43,2% түзөт. Ошентип, материалдык абалына канааттанган жаштардын саны дээрлик 1,5 эсеге төмөндөгөн.

Финансылык көйгөйлөрдөн улам ажырашуулардын жогорку үлүшүн (88,5%) жана финансылык оор абалга дуушар болгон жаштардын үлүшүн (63,4%) да белгилей кетүү керек. Көйгөй алардын балдары келечекте киреше боюнча жакырчылыктын пропорционалдуу эмес жүгүн көтөрүшү мүмкүн болгонунда.

Миграция

УСКнын 2014-жылдан 2018-жылга чейинки маалыматтары боюнча жалпысынан өлкөдөн 15-34 жаштагы 19 273 адам (эммигранттардын жалпы санынын 48,7%) көчүп кеткен, ошол эле учурда 7546 гана жаштар (иммигранттардын 53,7%) иммиграцияланган. Мигранттардын дээрлик төрттөн бир бөлүгүн 14-28 жаштагы жаштар түзөт[10]. Кыргызстандагы жаштардын миграциясынын иш жүзүндөгү масштабы олуттуу, ошондуктан

10 https://www.vb.kg/doc/421492_nacstatkom:_chislennost_molodeji_v_kyrgyzstane_sokrashaetsia.html

олуттуу изилдөөлөрдү жана иштеп чыгууларды жана бул көйгөйдү жана анын кесепеттерин талкуулоо процессине коомчулукту жана жооптуу мамлекеттик органдарды тартууну талап кылат.

Жаштардын пландарына ылайык алар кайда иштегиси келет деген суроого 10,5% өздөрүн чет өлкөдө же эмгек миграциясында көрөт. Миграцияга кеткенден кийин кайтып келүүнү пландабаганын белгилеген жаштардын үлүшү 13,3% түзөт. Ошентип, өлкөдө миграциялык процесстер бир жагынан жумушчу күчүнүн ашыкча болушунан, экинчи жагынан экономиканын деградациясынан улам түзүлдө.

Экономикалык өнүгүү жана коммерция министрлигине калктын ишеним индекси

	Калктын ишеним индекси (Экономикалык өнүгүү жана коммерция министрлиги)	«Жарандын мамлекетке болгон жеке ишеними» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында коррупциянын деңгээлин жеке кабыл алуу» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн баалоо» индекси
2017	26,2	37,9	13,6	27,1
2021	27	35,5	17,8	26,9

Экономикалык өнүгүү жана коммерция министрлиги мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүнө калктын ишениминин деңгээли боюнча эң төмөнкү көрсөткүчтөрдүн бирине ээ. Бул жыйынды индекс үч индекстин көрсөткүчтөрүн камтыйт: «Жарандын мамлекетке болгон жеке ишеними», «Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында коррупциянын деңгээлин жеке кабыл алуу» жана «Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүнө баалоо». 2021-жылы калктын ишеним индексинин орточо мааниси 27% түзгөн.

3. БИЛИМ БЕРҮҮ

«Билим берүү» чөйрөсүнүн жалпы субиндекси 0,48 түздү, бул жалпысынан «канааттандырарлык деңгээлден төмөн» деп мүнөздөлүшү мүмкүн. Көрсөткүч 0,66 болгон 2017-жылга салыштырмалуу индекс кыйла начарлаган.

Бул чөйрөнү сүреттөөдө билим алуу мүмкүнчүлүктөрү, билимге болгон муктаждык, ишке ашыруу механизмдери (билим алууда) жана ээ болгон билимге канааттануу көрсөткүчтөрү колдонулган. Бул көрсөткүчтөрдүн айрымдары билим берүү индекстерине интеграцияланган, кээ бирлери улуттук статистикадан, эл аралык статистикадан жана сурамжылоонун маалыматтарынан алынган.

Билим берүү чөйрөсү беш секциядан турат:

1. Глобалдык жана эл аралык билим берүү индекси.

2. Билим алуу мүмкүнчүлүктөрү.
3. Билим берүүдөгү керектөөлөр/ муктаждыктар.
4. Билим алууда ишке ашыруу механизмдери
5. Алган билим менен канааттануу/ бакубатчылык.

Ар бир секция тиешелүү индикаторлордун жыйындысын камтыйт. Мисалы, «Билим алуу мүмкүнчүлүктөрү» секциясында мектепке чейинки билим берүүнүн жеткиликтүүлүгүнүн индикаторлору, ошондой эле орто жана жогорку кесиптик билим берүү уюмдарына кабыл алуунун индикаторлору (статистикалык маалыматтар боюнча) берилген. «Билим берүүдөгү керектөөлөр/муктаждыктар» секциясында «Билим берүүнү улантууну пландаштырган респонденттердин саны» көрсөткүчтөрү камтылган жана сурамжылоодон алынган «Кесипкөйлүк жана өзүн-өзү ишке ашыруу баалуулук болуп саналган респонденттердин саны». «Билим алууда ишке ашыруу механизмдери» секциясында билим берүүгө мамлекеттик чыгымдардын индикаторлору жана мектеп мугалимдеринин эмгек акысынын калктын жан башына ИДПга карата катышынын индикаторлору камтылган. «Ээ болгон билимге канааттануу» секциясында тиешелүү индикатор (изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча), ошондой эле Билим берүү жана илим министрлигине ишеним индекси колдонулган.

Жалпы билим берүү индексинин маанисине төмөнкүдөй көрсөткүчтөр таасир эткен: билим алуу маанилүү болгон жаштардын үлүшү (86,6%), окуусун улантууну пландаган жаштардын үлүшү (75,3%), окуу китептери жана окуучулардын камсыздалышы (73,5%).

Билим берүү системасында иштөөнү каалоо (7,7%), баалуулук катары кесипкөйлүк жана ишке ашыруу (7,4%) жана жаштар үчүн үлгү болгон илимпоздор (11,8%) көрсөткүчтөрү төмөн.

Секция	Индикатор	2022-жылдагы маани	2022-жылдагы секциянын орточо мааниси
Глобалдык жана эл аралык индекстер	Билим деңгээлинин индекси (АӨИден) (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КРдин эң жакшы натыйжага мамилеси % менен)	69,3	**60,4**
	Адам капиталынын индекси (ДБ) (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КРдин эң жакшы натыйжага мамилеси % менен)	51,5	
Мүмкүнчүлүктөр	Окуусун улантууга мүмкүнчүлүгү бар жаштардын үлүшү	66,7	**32,0**
	Окумуштуулар үлгү болгон жаштардын үлүшү	11,8	
	Бош убактысын окууга жана китеп окууга жумшаган жаштардын үлүшү	21,0	
	Бош убактысын потенциалды жогорулатууга арнагысы келген жаштардын үлүшү	55,5	
	Жаштардын жалпы санына карата орто кесиптик билим берүү системасындагы окуучулардын саны (18–22 жаш)	14,0	
	Жаштардын жалпы санына карата жогорку кесиптик билим берүү системасындагы студенттердин саны (18–22 жаш)	32,9	
	Мектепке чейинки билим алуу мүмкүнчүлүктөрү	22,0	
Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Окууну улантууну пландаштырган жаштардын үлүшү	75,3	**43,2**
	Билим алуу принципиалдуу болгон жаштардын үлүшү	86,6	
	Терең билим алуу үлгү катары негиз болгон жаштардын үлүшү	11,9	

Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Кесипкөйлүк жана өзүн-өзү ишке ашыруу баалуулук болуп саналган жаштардын үлүшү	7,4	**43,2**
	Студенттердин жалпы санына карата Кыргыз Республикасында билим алып жаткан чет өлкөлүк студенттердин үлүшү	35	
Ишке ашыруу механизмдери	Азыркы учурда билим алуудагы кыйынчылыктар менен байланышкан негизги көйгөй деп эсептеген жаштардын үлүшү	93,5	**40,9**
	Интернетти билим алуу максатында колдонгон жаштардын йүлүшү	63,5	
	Чыгымдардын жалпы түзүмүндө билим алууга жумшаган жаштардын үлүшү	35	
	Билим берүү системасында иштөөнү каалаган жаштардын үлүшү	7,7	
	Окуу китептердин болушу жана окуучулардын камсыздалышы	73,5	
	Мектеп педагогдорунун жана мугалимдеринин эмгек акысынын калктын жан башына ИДПга карата катышы	16,7	
	Жаштар алган патенттердин (интеллектуалдык менчик укугу) үлүшү	13,9	
	Мамлекеттик чыгымдардагы билим берүүгө кеткен чыгымдардын үлүшү	23,3	
Канааттануу/ Бакубатчылык	Сапатсыздыктан же жеке же үй-бүлөлүк мотивациянын жоктугунан окууну улантууну каалабаган жаштардын үлүшү	96,6	**62,9**
	Формалдык диплом алуу маанилүү болгон жаштардын үлүшү	22,7	
	Билим берүүнүн сапаты жогору деп эсептеген жаштардын үлүшү	46,4	
	Билим берүүнүн сапатына канааттанган жаштардын үлүшү	45,7	
	Азыркы учурда билим берүүнүн сапатын негизги көйгөй деп эсептеген жаштардын үлүшү	86,7	
	Жумушуна жана окуусуна канааттанган жаштардын үлүшү	71,5	
	Бүтүрүүчүлөрдүн жалпы санына карата ЖРТны тапшыргандардын саны	56,9	
	Билим берүүдөгү көйгөйлөр өз бизнесин ачууга тоскоол болгон жаштардын үлүшү	83,0	
	Билим берүү уюмдарында өзүн кооптуу сезген жана зомбулукка кабылган жаштардын үлүшү	88,0	
	Билим берүү жана илим министрлигине ишеним индекси	31,5	
«Билим берүү жана илим» секциясы боюнча көрсөткүч			**47,9**

Глобалдык жана эл аралык индекстер[11]

Education Index социалык өнүгүүнүн негизги индикаторлорунун бири катары каралат жана Human Development Index эсептөө үчүн колдонулат.

2017-жылга салыштырмалуу Кыргызстандын тиешелүү индекси -3,2 мааниге өзгөрүп, 76,2%га салыштырмалуу 73%ды (эски эсептөө ыкмасы боюнча) түздү.

Адам капиталынын индекси боюнча Кыргызстанда 0,6, бул бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасында төрөлгөн бала толук билимдүү жана ден соолугу чың болсо, 60% га өндүрүмдүү болуп өсөт дегенди билдирет. Бул Европа жана Борбордук Азия регионундагы орточо көрсөткүчтөн төмөн, бирок кирешеси ортодон төмөн болгон өлкөлөр үчүн орточо көрсөткүчтөн жогору. Адам капиталынын индексинин бир көрсөткүчүнө ылайык Кыргыз Республикасындагы студенттер шкала боюнча 420 балл алышат, мында 625 алдыңкы балл жана 300 минималдуу.

11 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-02/Annual%20progress%20report-2.pdf?fbclid=IwAR30HWT15By_ciAZtWFONmb1m-tiON96O2QIBS798mJLZ_CLcO-7-XMKh-G0

COVID-19 өлкөдөгү билим берүүнүн абалына тийгизген таасирие

Билим берүү сектору пандемиядан эң көп жабыркагандардын бири.

Кыргыз Республикасы башка көптөгөн мамлекеттердей эле чек араларын жаап, эпидемиологиялык абал өзгөчө оор болгон аймактарга өзгөчө кырдаал режимин киргизип, карантиндик чараларды киргизген. Бул чаралардын кесепети республикадагы 6426 мектеп жана мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын жабылышы болуп саналат, мында 1,7 миллиондон ашык бала жапа чеккен. Негизги маселе аралыктан окутуунун жеткиликтүүлүгүн камсыздоо болду.

Натыйжада, пандемия учурунда айрым улуттук жана эл аралык көрсөткүчтөр эсептелип, жарыяланганын, ошондой эле респонденттердин жоопторунда чагылдырылган пандемиянын кесепеттеринин узартылышын эске алуу менен COVID-19 билим берүүнүн айрым субиндекстери боюнча таасир эткенин беглилеп кетүү керек.

«Билим алуудагы мүмкүнчүлүктөр» секциясы

Жаштардын билимин улантуу мүмкүнчүлүгү индексте олуттуу көрсөткүч болуп саналат 66,7%, ал эми муну кыла албагандардын арасында көпчүлүгү окууга төлөөгө акчанын жетишсиздигинин себептерин (18,9%) жана иштөөнү каалоосун көрсөтүшкөн (15,4%). Кирешелердин төмөндүгүнө байланыштуу үй-чарбалар жаштардын билим алуусу үчүн үй-бүлөлүк бюджеттен абдан аз каражат бөлүшөт, ал эми банктык жана банктык эмес мекемелерден билим берүү максаттары үчүн тышкы арзан карыздар дээрлик жок[12]. Сурамжылоого ылайык билим берүүгө кеткен чыгымдардын үлүшү чыгымдардын жалпы түзүмүндө 35% түзөт.

Кыздардын балдарга караганда 11,8% окууну улантууну көздөп жатканы, ал эми каалабагандардын арасында балдар 7,8% көп. Ошол эле учурда эки жыныстагылар үчүн үзгүлтүксүз билим алуу мүмкүнчүлүгү болжол менен бирдей - 63,1% - балдар, 69,4% - кыздар.

Ошондой эле, потенциалын жогорулатуу үчүн бош убакытты арноону каалагандардын көрсөткүчү орточо - 55,5% болуп саналат. Бул көрсөткүч курама болуп саналат.

Бош убактысын потенциалды жогорулатууга арнагысы келген респонденттердин үлүшү

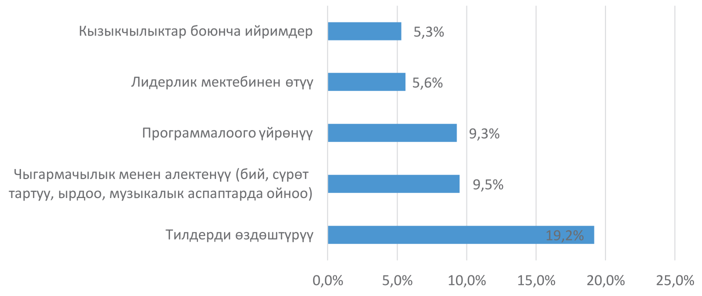

Башка көрсөткүчтөрдүн маанилери төмөн, бул башка секцияларга караганда төмөн болгон «Билим алуудагы мүмкүнчүлүктөр» индексинин өзүндө чагылдырылган. Алсак, мектепке чейинки билим берүүнүн жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 22% түзөт. Улуттук статистикалык комитеттин аналитикалык катына ылайык[13] балдарды мектепке чейинки билим берүү менен камтуунун төмөн болушунун себептери айыл жериндеги мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын аздыгы, үй-бүлөлөрдүн кирешесинин азайышы жана билимге болгон тикелей чыгымдардын өсүшү саналат. Бул биринчи кезекте айыл жеринде жашаган аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн балдарына таасирин тийгизген. Жакырчылыктан жана мектепке чейинки билим берүүнүн кымбаттыгынан улам көптөгөн ата-энелер балдарын үй-бүлөнүн чыгымдарын азайтуу үчүн мектепке чейинки билим берүү уюмдарына алып барбастан, 6 жашында башталгыч мектепке киргизүүнү артык көрүшөт, анткени башталгыч билим берүү мектепке чейинки уюмдарга караганда арзаныраак.

12 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf

13 Кыргыз Республикасындагы билим берүү системасынын натыйжалуулугун талдоо, Аналитикалык кат, Улуттук статистикалык комитет, 2020

«Билим алуудагы керектөөлөр/муктаждыктар» секциясы

Мурдагы көрсөткүчкө салыштырмалуу окуусун улантууну пландаган жаштардын көрсөткүчү өстү. Алсак, 2017-жылы 61,7%, 2022-жылы - 75,3% түздү.

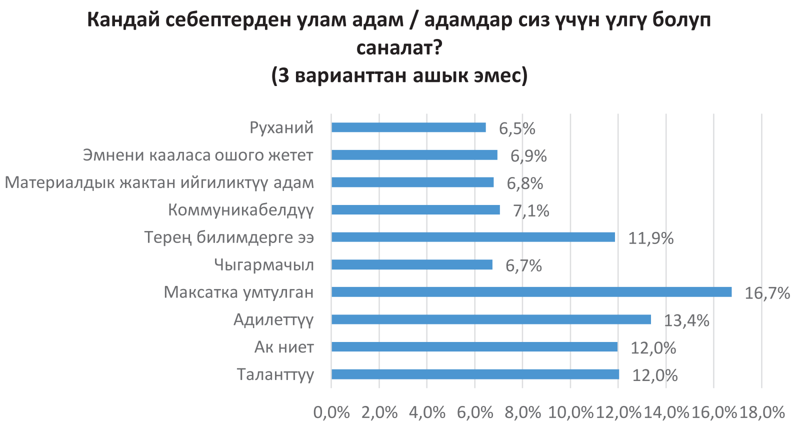

Секциядагы эң жогорку болуп билимге ээ болуу маанилүү болгон жаштардын үлүшүн көрсөткөн субиндекс саналат, ал дагы 9,8 пунктка 76,8%дан 86,6%га өстү. Бирок, 2017-жылдагы сурамжылоодон айырмаланып, респонденттер бир вариантты (же билими тууралуу документ алуу, же билим алуу) тандоо менен чектелбегендигин белгилей кетүү керек. Ушуга байланыштуу билими тууралуу документ алуу да 78,3% үчүн маанилүү. Мындан тышкары, жооптун варианты пайда болду - байланыш, ал 65,3% алган.

Жаңы индикаторлордун бири болуп терең билим алуу үлгү катары негиз болгон жаштардын көрсөткүчү саналат. 11,9% көрсөткүчү төмөн, бирок башка жооптордун варианттары менен бирге карасак, жооптор болжол менен бирдей бөлүштүрүлгөнүн көрүүгө болот.

«Билим берүүдөгү канааттануу / бакубатчылык» секциясы

Калктын ишеним индекси – калктын мамлекеттик органдардын ишмердүүлүгүнө болгон мамилесин чагылдырган, коомдун массалык маанайынын өзгөрүү динамикасынын жалпыланган көрсөткүчү. Ишеним индекси 2012-жылдан бери чогултулуп, эсептелип келет жана үч субиндекстен турат.

	Калктын ишеним индекси (Билим берүү жана илим министрлиги)	«Жарандын мамлекетке болгон жеке ишеними» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында коррупциянын деңгээлин жеке кабыл алуу» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн баалоо» индекси
2017 (2-жарым жылдык)	29	45,4	8,9	32,9
2021 (2-жарым жылдык)	31,5	45,3	17,3	31,2

2017-жылы калктын ишеним индексинин орточо көрсөткүчү 30,7, 2022-жылы 34 болгон.

«Билим алууда ишке ашыруу механизмдери» секциясы

Жаштардын интернетти билим берүү максатында пайдалануу көрсөткүчү жогору, 62,9 жана интернетти дайыма колдонгондор менен интернетти көп колдонгондордон турат.

Билим берүү ресурстарына кирүү үчүн интернетти канчалык көп колдоносуз?				
Дайыма	Сейрек	Эч качан	Кээде	Тез-тез
30,1	7	10,5	18,9	33,4

Көрсөткүчкө онлайн окутуу таасир этиши мүмкүн. Бирок, дагы эле пандемия учурунда интернет, телевизор жана компьютердин жоктугунан окуучулардын 6,5% жана жумуш менен окууну айкалыштыргандардын 9,3% окуусун уланта алышкан эмес. Белгилей кетсек, айыл жаштарынын онлайн окутуудагы көрсөткүчтөрү шаардагыларга караганда төмөн (айыл жергесиндеги окуучулардын 85,4%, шаардыктардын 92%, окуучулар менен жумушчулардын арасында ошол эле катыш сакталууда), имараттар жабылганына карабастан.

Билим берүү уюмдарында иштөөнү каалоонун көрсөткүчү өтө төмөн (7,7%), балким, бул дагы бир көрсөткүч менен шартталган - мектеп мугалимдеринин жана мугалимдеринин эмгек акысынын калктын жан башына ИДПга карата катышы (16,7%). 2019-жылы билим берүү тармагында орточо айлык акы Бишкек шаарында 16 миң 632 сомду, Ош шаарында 14 миң 807 сомду, эң төмөнкү айлык акы Ош областында 10 миң 265 сомду түздү. Эмгек акынын айырмасынан улам көптөгөн жумушчулар жана жаштар борборго көчүп барышат, бул шаарларда жумушсуздуктун жогору болушуна, айыл жеринде жана чет жерлердеги кадрлардын жетишсиздигине алып келет, бул окуучулардын жогорку окуу жайларга даярдануу деңгээлине да таасирин тийгизүүдө. [14]

Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 30-мартындагы №181 «Билим берүү системасындагы мугалимдерге жана айрым категориядагы кызматкерлерге эмгек акы төлөөнүн шарттары жөнүндө» токтомуна ылайык 2022-жылдын 1-апрелинен тартып билим берүү кызматкерлеринин эмгек акысы жогорулатылган.

4. МАДАНИЯТ

Маданият чөйрөсүндөгү жалпы субиндекс 0,15 түзөт, аны жалпысынан «абдан төмөн» деп мүнөздөөгө болот. Бул индекстин башка чөйрөлөрүнүн ичинен эң төмөнкү көрсөткүч. 2017-жылдын индексинин жыйынтыгына салыштырмалуу маданият чөйрөсү өз көрсөткүчтөрүн 2 эседен ашык начарлатты. 2017-жылы жалпы субиндекс 0,36 түзгөн.

«Маданият» чөйрөсү төрт бөлүктөн турат: маданий эс алуу мүмкүнчүлүгү, маданий эс алууга болгон муктаждыктар, ишке ашыруу механизмдери (маданий эс алууда) жана канааттануу деңгээли. Ар бир секция тиешелүү индикаторлордун жыйындысын камтыйт. «Маданий эс алуу мүмкүнчүлүктөрү» секциясында маданий иш-чараларга, анын ичинде ннтернетке жеткиликтүүлүктүн көрсөткүчтөрү, ошондой эле талданган мезгил ичинде маданий жана эс алуу жайларынын көбөйүшү кирет. «Маданий эс алууга болгон муктаждыктар» секциясында сурамжылоодон алынган тиешелүү көрсөткүч, ошондой эле уюштурулган эс алуунун жоктугу жөнүндө маселени көтөргөн жаштардын үлүшү камтылган. «Ишке ашыруу механизмдери» секциясында маданиятка мамлекеттик чыгымдардын көрсөткүчтөрү, маданий жайларга келген респонденттердин саны, искусствого, көңүл ачууга жана эс алууга ИДПнын үлүшү берилген. Төртүнчү секцияда «Канаттануу» Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигине ишеним индексин, «Чыгармачылык багыт боюнча ОКОЖдордун жана ЖОЖдордун бүтүрүүчүлөрүнүн саны», ошондой эле «Чыгармачылык багыт боюнча Кыргыз патентинен укук алуу үчүн алынган күбөлүктөрдүн саны» индикаторун камтыйт. Маданияттын өнүгүшүнө тиешелүү эл аралык индекстер бул бөлүмдө алардын жоктугунан, толук эмес маалыматтардан же эскирген маалыматтардан улам колдонулган жок.

14 Кыргыз Республикасында билим берүү системасынын натыйжалуулугун талдоо, Аналитикалык кат, Улуттук статистика комитети, 2020

Секция	Индикатор	Шкала	Маани % менен	Секциянын орточо мааниси
			2022	2022
Мүмкүнчүлүктөр	Маданий иш-чаралар үчүн мүмкүнчүлүктөр	0-100%	1,8	33,1
	Маданий иш-чараларга жетүү	0-100%	62,1	
	Интернет мейкиндигиндеги маданий иш-чараларга жетүү	0-100%	67,5	
	Талданган жылдарда маданий жана эс алуу жайларынын көбөйүшүнүн %	0-100%	1,0	
Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Маданий эс алуу муктаждыктары	0-100%	14,8	8,1
	Уюшкан эс алуунун жоктугун актуалдуу көйгөй катары көргөн жаштардын үлүшү	0-100%	1,4	
Ишке ашыруу механизмдери	Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу үчүн ИДПнын үлүшү	0-100%	0,4	1,0
	1000 кишиге маданий жайларга келген респонденттердин саны	0-100%	1,0	
	Маданиятка карата мамлекеттик чыгымдар	0-100%	1,5	
Канааттануу/ Бакубатчылык	Чыгармачылык чөйрөсүндөгү окуждордун жана жождордун бүтүрүүчүлөрүнүн саны менен талданып жаткан студенттердин жалпы санынын катышы	0-100%	0,2	18,9
	Чыгармачылык багыт боюнча Кыргыз патентинен укук алуу үчүн алынган күбөлүктөрдүн саны	0-100%	13,9	
	Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигине ишеним индекси	0-100%	42,7	
«Маданият» бөлүмү боюнча индекс				15,3

«Мүмкүнчүлүктөр» секциясы

Бул секциянн жыйынды орточо мааниси 33,1% түзөт.

Маданий иш-чаралар үчүн мүмкүнчүлүктөр

Сурамжылоого ылайык жаштардын потенциалдуу бош убактысынын көбүн үй жумуштары ээлейт. Жаштардын 5,2% гана театрларга жана музейлерге барышат, жаштардын басымдуу бөлүгү – 42,2% үй жумуштары менен алектенет жана 34% достору менен эс алууну же ата-энесине жардам берүүнү артык көрүшөт. Бул бир жагынан маданий объектилерге жеткиликтүүлүктүн төмөндүгүн көрсөтөт, экинчи жагынан, жаштар бош убактысында үй-бүлөгө үй жумуштарына жардам берүүгө аргасыз болушат же алар бош убактысын таптакыр башка жол менен өткөрүүнү туура көрүшөт, мисалы, сыналгы көрүү же социалдык тармактарда отурушат.

Маданий иш-чараларга жетүү

«Маданий иштин жеткиликтүүлүгү» субиндикатору орточо көрсөткүчко ээ - 62,1%. Бул китепканалар, жаштар борборлору, ийримдер, парктар, театрлар, клубдар, музейлер жана кинотеатрлар сыяктуу жерлерге жетүүнүн жыйынды көрсөткүчү. «Театрларга жана музейлерге жетүү мүмкүнчүлүгү» категориясын өзүнчө ала турган болсок, анда сурамжылоого ылайык жаштардын 60%дан ашыгы жашаган жеринде музей жана театрлар жок же алар жараксыз абалда деп айтышат. Маданият мекемелери ошондой эле каржылоонун жетишсиздиги, моралдык-техникалык жактан эскирген материалдык-техникалык базасы, маданият үйлөрүнүн репертуарынын чектелгендиги ж.б көйгөйлөрдү айтышууда[15]. Азыркы учурда клубдар/кинотеатрлар жана китепканалар сыяктуу калктын калың катмарына багытталган маданий инфраструктуранын маанилүү мекемелери оор абалда. Респонденттердин жашаган жеринде клуб жана кинотеатр бар экендиги тууралуу суроого алардын жарымы жок деп жооп беришкен, жаштардын 25% бул объектилер жараксыз же оңдоого муктаж деп эсептешет, ал эми 30% бар деп айтышты. Жаштардын айтымында, китепканалардын абалы бир аз жакшыраак. Ошентип, жаштардын 38% жамааттарындагы китепканалардын абалын «жакшы» деп баалашат. Сурамжылоодо ошондой эле балдар аянтчалары, диний объекттер, парктар, интернет-кафелер жана башкалар сыяктуу башка объектилердин абалына баа берүү сунушталган. Натыйжада бардык сунушталган объектилердин ичинен эң жеткиликтүү болуп диний объектилер (мечиттер, храмдар, чиркөөлөр ж.б.у.с.) аныкталды.

Интернет мейкиндигиндеги маданий иш-чараларга жетүү

Бүгүнкү күндө интернет көркөм көргөзмөлөр жана концерттер, китептер жана спектаклдер тууралуу көп сандагы маалыматка жол ачып, маданият менен таанышуунун жеткиликтүүлүгүн жогорулатат. Азыркы жаштар санариптик муун болгондугун, алардын өсүп-өнүгүшү санариптик технологиялар менен тыгыз байланышта жүрүп жатканын эске алуу менен жаштардын оюн-зоок ресурстарына баруу үчүн интернетти колдонгондорунун үлүшүн чагылдырган субиндикатор киргизилди. Быйыл бул көрсөткүч 67,5% түздү. Бирок, белгилей кетүүчү нерсе, бул интернет-ресурстарда санариптик китепканалар, мультимедиялык көргөзмөлөр жана башкалар сыяктуу маданий иш-чаралар гана эмес, жөн гана оюн-зоок контенттери да камтылган.

15 https://soros.kg/wp-content/uploads/2021/11/cultural_modernization_2021.pdf

МАДАНИЯТ

Талданган жылдарда маданий жана эс алуу жайларынын өсүшү

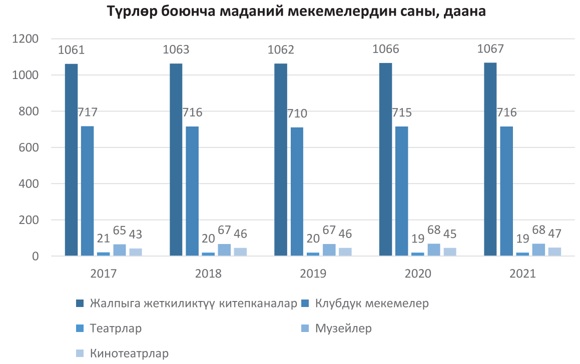

Быйыл маданий жана эс алуу жайлары 2017-жылга салыштырмалуу 1% өскөн. Материалдык-техникалык базаны жаңылоого, кадрдык потенциалга жана маданият мекемелери тарабынан көрсөтүлүүчү кызматтардын сапатына байланыштуу системалык көйгөйлөрдү чечүү жөнүндө айтпаганда да, беш жылдын ичинде өлкөдө маданий объектилерди реконструкциялоо жана куруу боюнча кырдаал анчалык өзгөргөн жок.

«Керектөөлөр/Муктаждыктар» секциясы

Бул секциянын жалпы орточо мааниси 8,1% түзөт.

Маданий эс алуунун муктаждыктары

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Маданий эс алуунун муктаждыктары	81,7 (16%)	29,3

2022-жылы жаштардын бош убактысын маданиятка арноону каалоосун чагылдырган көрсөткүч болгону 29,3% түзөт. 2017-жылы бул көрсөткүч 81,7% түзгөн, ошол эле учурда отчетто баса белгиленгендей, жаштардын маданий эс алууга болгон муктаждыгы алардын маданиятка болгон чыныгы муктаждыгын билдирбей турганын эске алуу керек. Эс алуу убактысын маданияттуу өткөрөм дегендердин олуттуу бөлүгү (73%) сыналгы көрүү жана музыка угууну билдирген. Жаштардын бул чоң тобун эсепке албаганда, респонденттердин 16% гана маданий объектилерге (театрлар, музейлер, көргөзмөлөр ж.б.) барышат же окушат. Ушуга байланыштуу 2017-жылга салыштырмалуу абалдын жакшырганын көрүп жатабыз, бирок көрсөткүч дагы да болсо төмөн деңгээлде калууда. Маданий эс алууга муктаждыктын төмөндүгүнүн себептери төмөнкүлөр болушу мүмкүн: 1) Маданият мекемелери тарабынан көрсөтүлүүчү кызматтардын сапатынын төмөндүгү жана түрлөрүнүн жоктугу; 2) жаштардын арасында маданий эс алуунун көз караштары, нормалары жана моделдери начар жайылтылган; 3) Санариптештирүү процесси жаштардын маданиятты өлчөөсүн өзгөртүүдө. Азыркы жаштар маданият мекемелерине баргандан көрө интернетте көбүрөөк убакыт өткөрүүнү артык көрүшөт.

Уюшка эс алуунун жоктугун актуалдуу көйгөй катары көргөн жаштардын үлүшү

Сурамжылоого ылайык жаштар өлкөдө уюшкан эс алуунун жоктугу деген маселени эң артыкчылыктуу маселелердин бири катары эсептешет (4,8%). Ошол эле учурда жаштарды жумуш менен камсыз кылуу, материалдык бакубатчылык жана сапаттуу билим берүү маселелери көбүрөөк тынчсыздандырып жатканын түшүнүү керек. Ошентип, жаштардын

абалы туруксуз бойдон калууда, жаштар толук камсыз болгондугун жана корголгондугун сезишпейт, демек, бош убакытты өткөрүүдөгү көйгөйлөр экинчи планга кетет. Бул маселени билбегендиктен бош убакытты натыйжалуураак өткөрүү программаларын иштеп чыгуу жана уюштуруу үчүн жаштардын маданий жана эс алуу иштерине мониторингдик изилдөөлөрдү системалуу түрдө жүргүзүү зарыл.

«Ишке ашыруу механизмдери» секциясы

Бул чекциянын жыйынды орточо мааниси 1,0% түзөт.

Маданиятка карата мамлекеттик чыгымдар

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Маданиятка карата мамлекеттик чыгымдар	1,6	1,5

«Маданият» чөйрөсүнө мамлекеттик бюджеттин чыгаша бөлүгү минималдуу деңгээлде калып, анын сакталышын гана камсыз кылууда. «Маданият жөнүндө» мыйзамга ылайык аны каржылоонун үлүшү республикалык бюджетте 3% болушу керек, бирок маданиятка кеткен чыгымдардын иш жүзүндөгү үлүшү 1,5% түзөт. 2017-жылга салыштырмалуу чыгашалардын үлүшү 0,1%га азайган. Каржылоонун аздыгынан улам бир катар мекемелер иш жүзүндө консервация режиминде турат, алардын нормалдуу иштешин камсыз кылуу үчүн материалдык жана финансылык ресурстар жетишсиз. Мамлекеттик эмес каржылоо боюнча маданият объектилери мамлекеттик эмес булактар (демөөрчүлүк, гранттык долбоорлор, кайрымдуулук фонддору ж.б.) тарабынан начар тартылып жатканын белгилей кетүү керек. Кээ бир маданият мекемелери көйгөйлөрдү өз алдынча чечип, активисттик, убактылуу, эмгек ресурстарынын эсебинен иш алып барат[16].

1000 кишиге маданий жайларга барган респонденттердин саны

Сурамжылоого ылайык жаштардын бир аз пайызы (1000 адамга 1%) маданий жайларга барат. Маданият мекемелерине аз катышуунун себептери калктын төлөөгө жөндөмдүүлүгүнүн төмөндүгү жана көрсөтүлүүчү кызматтардын сапатынын төмөндүгү жана алардын ар түрдүүлүгү, жаңы маданий жетишкендиктерди же маданий иш-чараларды жайылтуу механизминин начардыгы ж.б.

«Канааттануу/Бакубатчылык секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 21,5% түзөт.

Чыгармачылык багытында жаштардын үлүшү

Маданиятты маданияттуу эс алуу программаларын жана социалдык-маданий чөйрөдөгү адистерди жана чыгармачылык багыттарын түзүү аркылуу өнүктүрүү мүмкүн. Алсак, чыгармачылык адистиктер боюнча ОКОЖдорду жана ЖОЖдорду бүтүрүүчүлөрдүн саны бүтүрүүчүлөрдүн жалпы санына карата 0,2% гана түзөт. Чыгармачылык багыт боюнча Кыргыз патентинен укук алуу үчүн алынган күбөлүктөрдүн саны – 13,9%.

16 https://soros.kg/wp-content/uploads/2021/11/cultural_modernization_2021.pdf

Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигине ишеним индекси

	Калктын ишеним индекси (Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлиги)	«Жарандын мамлекетке болгон жеке ишеними» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында коррупциянын деңгээлин жеке кабыл алуу» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн баалоо» индекси
2017	45,7	53,4	41,2	42,5
2021	42,7	49,9	36,0	41,5

2017-жылга салыштырмалуу быйыл калктын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигине ишеними 3%га төмөндөп, 42,7% түздү. Бул мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүнө калктын ишениминин деңгээли боюнча эң жогорку көрсөткүчтөрдүн бири.

5. ДЕН СООЛУК

«Ден-соолук» чөйрөсүндө жалпы субиндекс 0,51 түздү, аны «канааттандырарлык деңгээл» деп мүнөздөөгө болот. 2017-жылга салыштырмалуу көрсөткүчтөр начарлады, бирок бир аз (0,5ке). 2017-жылы «Ден соолук» субиндекси 0,56 болгон.

«Ден-соолук» чөйрөсү беш бөлүмдөн турат: 1. Глобалдык жана эл аралык индекстер; 2. Жаштардын сергек жашоо мүнөзүн (ЖСЖ) сактоо мүмкүнчүлүгү; 3. Жаштардын сергек жашоо мүнөзүнө жана спорттук имараттарга болгон муктаждыктары жана талаптары; 4. Ишке ашыруу механизмдери; 5. Саламаттык сактоо системасынын ишине канааттануу.

Секция	Индикатор	Шкала	Маани % менен	Секциянын орточо мааниси
			2022	2022
Глобалдык жана эл аралык индекси	Сергек жашоонун узактыгы индекси (ДСДУ)	0-100%	71,5	**53,5**
	Энелердин өлүмүнүн индекси	0-100%	36,1	
	Сексуалдык жана репродуктивдик ден соолук (жалпысынан 29 жашка чейинки бойдон алдырууладын үлүшү)	0-100%	53,0	
Мүмкүнчүлүктөр	Физкультура жана спорт менен машыгуу объекттеринин жеткиликтүүлүгүнүн деңгээли	0-100%	22,4	**46,4**
	Физкультура же спорт менен дайыма машыгууну каалаган жаштардын үлүшү	0-100%	70,3	
Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Сергек жашоо мүнөзү жөнүндө маалымдар жана билген жаштардын үлүшү	0-100%	88,0	**85,7**
	Тынчсыздануну жана өзүн коргоосуз сезгенде ичкиликти колдонгон жаштардын үлүшү	0-100%	92,0	
	Спорттук объектилерге туруктуу баруучу жаштардын үлүшү	0-100%	77,2	

Ишке ашыруу механизмдери	Ичүүчү таза суу жеткиликтүү болгон калктын үлүшү	0-100%	94,1	**29,9**
	14-28 жаштагы гепатит менен ооругандардын саны	0-100%	1,0	
	Акыркы үч жылда медициналык кароодон өткөн жаштардын үлүшү	0-100%	78,7	
	Саламаттык сактоо чыгымдары, ИДПга карата % менен (дүйнөлүк орточо чыгашалар 9,97%)	0-100%	2,6	
	Психологиялык кызматтарга кайрылган жаштардын үлүшү	0-100%	6,0	
	Жаштардын бюджетинен ден соолукту чыңдоого чыгымдар	0-100%	2,7	
	Физкультура жана спорт менен активдүү машыккан жаштардын үлүшү	0-100%	24,4	
Канааттануу/ Бакубатчылык	Калктын жалпы санындагы жаштардын өлүмүнүн үлүшү	0-100%	3,1	**38,3**
	Майыптыкка ээ болуу тажрыйбасы жок жаштардын санынын өсүшү	0-100%	94,0	
	Ден соолугуңузга канааттануу	0-100%	54,2	
	Жаштар үчүн медициналык мекемелердин жана кызматтардын жеткиликтүүлүгүнүн деңгээли	0-100%	17,7	
	Позитивдүү маанай (сезимдер) үстөмдүк кылган жаштардын үлүшү	0-100%	37,2	
	Саламаттык сактоо министрлигине калктын ишеним индекси	0-100%	23,5	
«Ден-соолук» бөлүмү боюнча индекс				**50,8**

«Глобалдык жана эл аралык индекстер» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 53,5% түзөт.

Сергек жашоо индекси (ДСДУ)

Өмүрдүн узактыгынын деңгээли индекси - дүйнө өлкөлөрүндөгү орточо жашоо узактыгынын негизги көрсөткүчү болуп саналат. Социалдык подсистемалардын кеңири спектрин өнүктүрүүнүн көрсөткүчү болуу менен ал негизинен мамлекеттин башкаруу аппаратынын жана анын социалдык саясатынын натыйжалуулугу менен байланышкан. Жалпысынан жашоонун күтүлгөн узактыгынын өсүшү төмөнкүлөрдүн натыйжасы экендиги жалпы кабыл алынган: экономикалык өнүгүү; илимий прогресс (биринчи кезекте медицина тармагында); калктын гигиеналык маданиятынын жана билим деңгээлинин өсүшү. Бирок, акыркы он жылдыкта көпчүлүк өлкөлөрдө жашоонун узактыгы олуттуу түрдө өскөнүнө карабастан, бул көрсөткүч жашаган жылдар активдүү жана саламат болгон-болбогондугун эске албайт[17]. Кыргызстан бул рейтингде орточо жашоо узактыгы 71,5 жаш менен 191 өлкөнүн ичинен 123-орунда турат.

Энелердин өлүмүнүн индекси

2020-жылдан бери Кыргызстанда энелердин өлүмүнүн көрсөткүчү 2019-жылга чейин тынымсыз төмөндөп, 2021-жылы төрөлгөн 100 миң балага энелердин өлүмү 36,1%ды түзгөн. КМШ өлкөлөрүнүн ичинен Кыргызстан дагы да болсо энелердин өлүмү боюнча биринчи орунда турат. Азыр себептери көбүнчө өнөкөт оорулар, ошондой эле, негизинен, төрөттөн кийинки мезгил менен байланышкан кыйынчылыктар жана кош бойлуулук

17 https://gtmarket.ru/

учурундагы гипертониялык бузулуулар, ошондуктан үй-бүлөнү пландаштыруу жана репродуктивдүү ден соолук маселесине өзгөчө көңүл буруу зарыл[18].

Сексуалдык жана репродуктивдик ден соолук (жалпысынан 29 жашка чейинки бойдон алдыруулардын үлүшү).

2021-жылы Кыргызстанда 29 жашка чейинки аялдардын боюнан алдырган 9047 учуру (жалпысынан 53%) катталган. Аборттордун мынчалык көп болушуна таасир эткен себептер, биринчи кезекте, контрацептивдердин жетишсиздиги жана үй-бүлөнү пландаштыруу ыкмаларын жетишсиз маалымдуулук менен шартталган. Бул көрсөткүчкө туруктуу жумуштун жоктугу жана экономикалык кыйынчылыктар, турак жайдын, медициналык шарттардын жоктугу, жаш курак жана эне болууга даяр эместик, балалуу болууну каалабоо сыяктуу факторлор да таасир этет.

«Мүмкүнчүлүктөр» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 46,4% түзөт.

Дене тарбия жана спорт менен машыгуу объекттеринин жеткиликтүүлүк деңгээли

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Дене тарбия жана спорт менен машыгуу үчүн объекттердин жеткиликтүүлүк деңгээли	26,1	22,4

Жаштардын жогорку үлүшү (70,3%) дене тарбия же спорт менен үзгүлтүксүз машыгууну каалашат. Бул жакшы көрсөткүч, анткени физикалык активдүүлүк жүрөктүн, мээнин жана бүткүл адамдын денесинин саламаттыгын сактоо үчүн олуттуу пайда берет. Андыктан жаш кезинде эле дене тарбия көнүгүүлөрү аркылуу алдын алуу чаралары менен организмдин коргонуу күчтөрүн бекемдөө абдан маанилүү. Сурамжылоонун жыйынтыктары көрсөткөндөй, 2017-жылдан бери спорттук объектилердин (короолордогу жана сейил бак аймактарындагы спорт аянтчалары, футбол аянтчалары, бассейндер, лыжа базалары, дене тарбия борборлору) дене тарбия көнүгүүлөрү үчүн жеткиликтүүлүк деңгээли 3,7%га төмөндөгөн. Дене тарбия менен машыгуу үчүн объектилердин жеткиликтүүлүгүнүн төмөндүгү жана бош убактысынын жоктугу жаштардын дене тарбия менен үзгүлтүксүз алектенишине тоскоол болгон негизги себептер болуп саналат. Алсак, калктуу конуштун аймагында же ага жакын жерде спорттук объекттердин жоктугунан жаштардын 20,4 % дене тарбия жана спорт менен туруктуу машыгышпайт.

«Керектөөлөр/Муктаждыктар» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 85,7% түзөт.

Сергек жашоо мүнөзү жөнүндө маалымдар жана билген жаштардын үлүшү

Жаштар физикалык көнүгүүлөрдүн жана сергек жашоо мүнөзүн сактоонун артыкчылыктары жөнүндө жетиштүү маалыматка ээ (88%), ошентсе да 8% тынчсыздануудa же өзүн коргоосуз сезгенде алкоголдук ичимдиктерди колдонушат. Маалыматтык-коммуникациялык кампаниялар бардык деңгээлдерде, анын ичинде социалдык тармактарда, ден соолуктун кеңири спектри жана физикалык активдүүлүктүн социалдык жана экономикалык пайдасы жөнүндө маалымдуулукту жана билимди жогорулатуу үчүн зарыл.

18 https://kyrgyzstan.un.org/

Спорттук объектилерге туруктуу баруучу жаштардын үлүшү

Жаштар тарабынан физикалык активдүүлүк менен алектенүү үчүн айтылган тоскоолдуктарга карабастан, жаштардын 77,2% спорттук объектилерге үзгүлтүксүз барышат.

«Ишке ашыруу механизмдери» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 29,9% түзөт.

Ичүүчү таза суу жеткиликтүү болгон калктын үлүшү

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Таза ичүүчү суунун жеткиликтүүлүгү	89,9	94,1

Бүгүнкү күнгө чейин өлкөдө калк ичүүчү таза суу менен толук камсыздала элек. УСКын маалыматы боюнча акыркы беш жылда калкты ичүүчү таза суу менен камсыз кылууда жылыштар байкалды. 2022-жылы бул көрсөткүч 94,1% түзүп, 2017-жылга салыштырмалуу 4,2%га жогору. ТӨМгө жетүү максатында өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн колдоосу менен түзүлгөн Кыргыз Республикасынын калктуу конуштарын ичүүчү суу менен камсыздоо жана канализация тутумдарын 2026-жылга чейин өнүктүрүү программасына ылайык ТӨУС 2040 ишке ашыруу боюнча 2026-жылга карата төмөнкү көрсөткүчтөр аныкталган: - республикалык, областтык, райондук маанидеги шаарларды 95%дан кем эмес ченемдик сапаттын талаптарына жооп берген борборлоштурулган ичүүчү суу менен камсыздоо; - айыл жеринде жашаган 2000,0 миңден ашык калкты борборлоштурулган ичүүчү суу менен камсыздоо; - айыл статусу менен райондук борборлордо жашаган калктын 70% кем эмесин канализация тутумдары менен камсыз кылуу ж.б.

14-28 жаштагы гепатит менен ооругандардын саны

Өлкөдө гепатит менен оору азайып, 2021-жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу гепатит менен оору 8,8%га азайган. 706 учур катталган (2021-жылы – 760). Ошол эле учурда алардын көбү вирустук гепатит А – 654 учур (92,6%). Жогорку көрсөткүчтөр Баткен жана Ош областтарында, ошондой эле Ош шаарында белгиленген[19].

2022-жылы 14-28 жаштагы гепатит менен ооругандардын саны 1%ды түзгөн.

Акыркы үч жылда медициналык кароодон өткөн жаштардын үлүшү

Акыркы үч жылда жаштардын 78,7% медициналык кароодон өткөн. Жаштардын дайыма пландуу медициналык кароодон өтүп турушу жакшы тенденция, анткени бул ар кандай оорулардын алгачкы стадиясында пайда болушунун алдын алат.

Саламаттык сактоо чыгымдары, ИДПга карата % менен (дүйнөлүк орточо чыгашалар 9,97%).

Өлкөдө саламаттык сактоо системасын каржылоонун жетишсиздиги белгиленүүдө. 2022-жылы саламаттык сактоого кеткен чыгымдардын ИДПдагы үлүшү 2,6%ды түздү. Ал эми бул көрсөткүч дүйнөдө орточо 9,97% түзөт. Бул көрсөткүч каржылоону пайдалануунун натыйжалуулугун эске албаганына, ошондой эле ИДПнын көлөмүнө көз каранды экендигине карабастан, мамлекет тарабынан жарандардын ден соолугуна көңүл буруунун деңгээлин чагылдырат.

19 https://dgsen.kg/deyatelnost/upravlenie-profilaktiki-infekcionnY/ezhemesYachnYj-bjulleten-sjesizn/bjulleten-za-2022-god.html

Психологиялык кызматтарга кайрылган жаштардын үлүшү. Жаштар тынчсызданса жана өзүн коопту сезсе, 6% гана кесипкөй психологиялык жардамга кайрылышат. Жаштардын дээрлик 50% колдоо алуу үчүн туугандарына же досторуна кайрылууну артык көрүшөт. Жаштардын 14% эч кимге кайрылышпайт - бул тынчсыздандыруучу белги болушу мүмкүн, анткени көйгөй жөнүндө айтпоо психологиялык жана эмоционалдык абалга терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

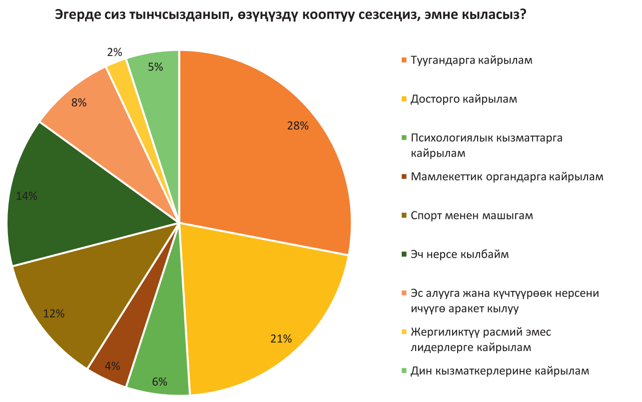

Жаштардын бюджетинен ден соолукту чыңдоого чыгымдар

Көпчүлүк респонденттер ден соолугун абалын сактоо үчүн ай сайын кирешесинин 20% чегинде сарпташат. Респонденттердин көпчүлүгү үчүн медициналык кызмат көрсөтүүлөргө чыгымдар чоң жүк болуп саналат.

ФТТнын алкагында айрым респонденттер медициналык камсыздандырууну сатып алууну милдеттүү медициналык камсыздандыруу менен алмаштырышат. Катышуучулардын бири да өз каалоосу менен медициналык камсыздандырууну сатып алган эмес, чет өлкөгө чыкканда гана сатып алууга аргасыз болушкан. Жалпысынан катышуучулар өздөрүн жакшы сезишет, өздөрүн дени сак жана аны сатып алуунун зарылчылыгы жок деп эсептешет, анткени бул кошумча финансылык чыгымдарды талап кылат.

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Жигердүү жана сергек жашоо образын карманган жаш калктын үлүшү	36,2	24,4

Дене тарбия жана спорт менен активдүү машыккан жаштардын үлүшү

2017-жылга салыштырмалуу дене тарбия жана спорт менен активдүү алектенген жаштардын үлүшү 11,8%га кыскарган. Жогоруда айтылгандай, дене тарбия менен машыгуу үчүн объекттердин жеткиликтүүлүгүнүн төмөндүгүнөн жана бош убакыттын жоктугунан болушу мүмкүн. Мындан тышкары «спорттук объекттердин жана спорттук шаймандардын абалы начар», «акынын кымбаттыгы» сыяктуу тоскоолдуктар айтылды.

«Канааттануу/Бакубатчылык» секциясы

Бул секциянын жыйынды орточо мааниси 23,6% түзөт.

Калктын арасында жаштардын өлүмүнүн үлүшү жана майыптуулуктун пайда болуу учурлары

Калктын арасында жаштардын өлүмүнүн үлүшү 3,1% түзөт. Дүйнөлүк тенденцияга боюнча Кыргызстанда 14-28 жаш курактагы адамдардын эрте өлүмүнүн негизги себептери болуп жол кырсыктары, суициддер, нерв системасынын көйгөйлөрү, шишик оорулары саналат. 94% - 2022-жылы майыптыкктын пайда болуу тажрыйбасы жок жаштардын санынын өсүшү.

Ден соолугуңуздун абалына канааттануу

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Ден соолугуңуздун абалына канааттануу	85,1	54,2

Кыргызстанда жаштардын ден соолугунун абалына жалпы канааттануусу орточо деңгээлде. Сурамжылоонун маалыматтары боюнча 7 баллдык шкала боюнча (7 – дээрлик канааттануу, 1 – эң аз канааттануу) респонденттердин 54,2% 5тен 7 баллга чейин, 27,9% 1ден 3 баллга чейин баа беришти. Белгилей кетсек, 2017-жылы калктын ден соолуктун абалына канааттануусу кыйла жогору болгон. Алсак, респонденттердин 85,1% 5тен 7 баллга чейин, 6,7% 1ден 3 баллга чейин баа беришкен. Буга коронавирус инфекциясынын кесепеттери себеп болушу мүмкүн. Коронавируска каршы республикалык штабдын расмий статистикасына ылайык Кыргызстанда жалпысынан коронавируска чалдыккан 85 миңге жакын учур катталган. Бирок, бул цифра кыйла жогору болушу мүмкүн, анткени кээ бир адамдар дарыгерлерге кайрылбастан, жеңил түрү менен ооруушкан.

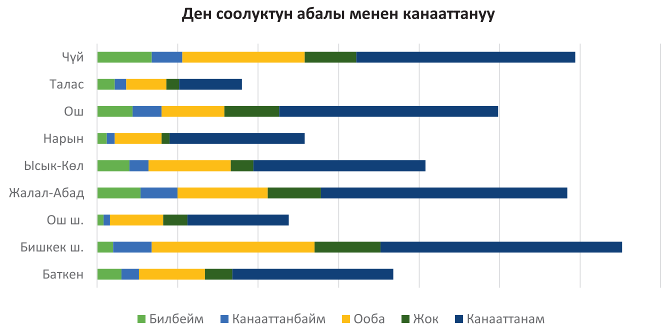

Аймактар боюнча ден соолуктун абалына дээрлик канааттанган жаштар Нарын областында (87,6%) жана Ош шаарында (80,7%), эң азы – Ош областында (20,9%) жана Бишкек шаарында (19,9%) жашашат. Жалпысынан ден соолуктун абалына канааттануу деңгээли жогору жана орточо 76% түзөт.

Жаштар үчүн медициналык мекемелердин жана кызматтардын жеткиликтүүлүгүнүн деңгээли

Жаштардын саламаттык сактоо мекемелеринин жана кызматтарынын жеткиликтүүлүгүнө канааттануусу төмөн бойдон калууда (17,7%). Респонденттердин көпчүлүгү сунушталган медициналык кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн жана сапатын «канааттандыраарлык» деп баалашты. «Жакшы» деңгээлдеги эң жогорку баалар медициналык процедуралардын жана эмдөөлөрдүн (30,5%), тиш дарылоо жана протездөөнүн (29,8%), ошондой эле диагностикалык процедуралардын (26,7%) болушу жана сапаты боюнча категориялар алган.

№	Кызматтардын аталышы	Абдан начар	Абдан жакшы	Начар	Канаат-тандырдык	Жакшы
1.	Акысыз кызматтардын тизмеси	20,4	8,6	20,3	32,4	18,3
2.	Медициналык адистердин консультациялары	12,5	9,4	19,6	35,3	23,2
3.	Лабораториялык тесттер	12,8	8,5	16,8	36,0	25,8
4.	Диагностикалык процедуралар (ЭКГ, УЗИ ж.б..)	11,4	9,4	14,2	38,3	26,7
5.	Тиш дарылоо жана протездөө	12,0	13,6	11,9	33,3	29,2
6.	Дарылоо процедуралары, эмдөөлөр	10,1	10,9	10,6	37,9	30,5
7.	Операциялар	12,8	9,5	14,8	36,9	26,0
8.	Маалымкат алуу	12,5	9,5	14,9	36,1	27,1

9.	ФАПка жана башка медициналык мекемелерге инфраструктуралык жеткиликтүүлүк	12,4	10,1	14,3	37,5	25,7
10.	Адистерге онлайн жазылуу	17,9	9,8	18,0	31,9	22,4
11.	Үй-бүлөнү пландаштыруу жана кош бойлуулукту башкаруу маселелери	15,6	10,4	14,4	34,6	25,0

Позитивдүү маанай (сезимдер) үстөмдүк кылган жаштардын үлүшү

Позитивдүү маанай үстөмдүк кылган жаштардын үлүшү 37,2% гана түзөт. Сурамжылоонун негизинде бүгүнкү күндө жаштар башынан өткөргөн эң негизги 5 сезим (маанай) аталды: активдүүлүк (47,7%), белгисиздик (28%), тынчсыздануу (27,8%), пассивдүүлүк (22%), озүн жоготуу (19,7%). Бул абдан кооптондурган көрсөткүч, анткени жаштардын көбү тынчсыздануу жана белгисиздикке дуушар болушат. Областтар боюнча терс эмоцияларды (коопсуздук, ачуулануу, белгисиздик, үмүтсүздүк, агрессивдүүлүк ж.б.) баштан кечирген жаштардын эң көп үлүшү Жалал-Абад жана Ысык-Көл областтарында катталган. Албетте, тышкы факторлор жаштардын психикалык жана эмоционалдык абалына катуу таасир этет, атап айтканда, келечекке, карьералык келечекке, сапаттуу билим алууга, бул өлкөдө өзүн-өзү ишке ашырууга, ж.б. Жаштар келечекке болгон ишенимди сезиши үчүн жаштар саясаты мамлекеттин артыкчылыктуу тизмесинде болушу керек.

Саламаттык сактоо министрлигине калктын ишеним индекси

	Калктын ишеним индекси (Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлиги)	«Жарандын мамлекетке болгон жеке ишеними» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында коррупциянын деңгээлин жеке кабыл алуу» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн баалоо» индекси
2017	14,3	34,2	-9,0	17,8
2021	23,5	40,7	3,8	25,5

Калктын мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердигине ишенимининин деңгээли боюнча эң төмөнкү көрсөткүч Саламаттык сактоо министрлигинде (23,5%). Бул жыйынды көрсөткүч респонденттердин басымдуу бөлүгү министрликтин ишине төмөн баа берип, аны өлкөдөгү эң коррупциялашкан мамлекеттик орган деп эсептегендигинен улам түзүлдү.

6. МААЛЫМАТТЫК-КОММУНИКАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАР

«МКТ» чөйрөсүндөгү жалпы субиндекс 0,43 түздү, аны «төмөн маани» катары мүнөздөсө болот. Индекс төмөндөгөн, бирок 2017-жылдагы көрсөткүчкө (0,51) салыштырмалуу олуттуу эмес. Анда индекс орточо деңгээли менен топко киргизилген.

Бул чөйрөнү сүрөттөөдө маалыматтык-коммуникациялык технологияларга (МКТ) жеткиликтүүлүк, көндүмдөргө окутуу жана канааттануу көрсөткүчтөрү колдонулган.

МКТ тармагы үч секциядан турат:

1. МКТнын глобалдык жана эл аралык индекстери.

2. МКТны колдонуудагы мүмкүнчүлүктөр.
3. МКТга болгон керектөөлөр/муктаждыктар.
4. Ишке ашыруу механизмдери.
5. Канааттануу/Бакубатчылык.

Глобалдык жана эл аралык индекстер

1-секция Кыргызстандагы МКТны өнүктүрүүнү жана электрондук өкмөттү өнүктүрүүнү өлчөйт. Эл аралык МКТны өнүктүрүү индексинин акыркы басылмасы 2017-жылы жарык көргөн. Анда биздин өлкө 4,37% көрсөткүч менен 109-орунда болгон. Көрсөткүч жеткиликтүүлүк, колдонуу жана МКТ көндүмдөрүнүн субиндекстерин камтыйт. Учурда индекс убактылуу токтотулган. Мунун бир себеби - маалыматтардын жетишсиздиги. Ошентип, Кыргызстан үчүн компьютери бар үй чарбалары боюнча маалыматтар жок; Интернетке кирүү мүмкүнчүлүгү бар үй чарбалары; өткөрүү жөндөмдүүлүгү; туруктуу кең тилкелүү жана интернет колдонуучулар.

Дүйнө өлкөлөрүндөгү электрондук өкмөттү өнүктүрүү индекси – бул жарандарга мамлекеттик кызматтарды көрсөтүү үчүн маалыматтык-коммуникациялык технологияларды (МКТ) колдонууда улуттук мамлекеттик түзүмдөрдүн даярдыгын жана мүмкүнчүлүктөрүн баалоочу комплекстүү көрсөткүч. Кыргызстан 2020-жылдагы рейтингде рейтинги жогору болгон өлкөлөрдүн тизмесинде (0,5тен 0,75ке чейин).

Секция	Индикатор	Маани % менен	Секциянын орточо мааниси
		2022	2022
Глобалдык жана эл аралык индекстер	МКТнын өнүгүү индекси (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КРдин эң жакшы натыйжага мамилеси % менен)	42,5	54,3
	Электрондук өкмөттү өнүктүрүү индекси (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КРдин эң жакшы натыйжага карата мамилеси % менен)	66,1	
Мүмкүнчүлүктөр	Байланыш кызматтары жеткиликтүү болгон жаштардын үлүшү	74,4	45,5
	Эс алуу жайы катары интернет-кафелердин жеткиликтүүлүгү	37	
	Негизги МКТ көндүмдөрүн камсыз кылган стационардык компьютерлердин жана ноутбуктардын жеткиликтүүлүгү	25	
Керектөөлөр/ Муктаждыктар	техниканы кандай максатта колдоносуз		29,3
	Интернетти төмөнкү максаттарда колдонгон жаштардын үлүшү: жаңылыктар маалыматтык ресурстары, социалдык тармактар, мессенджерлер, электрондук почталар, маалымат издөө	33,0	
	Маалымат булагы катары интернетке көбүрөөк ишенген жаштардын пайызы	25,5%	
	Интернет ФТТны кандай максатта колдоносуз		
Ишке ашыруу механизмдери	МКТнын таасири жана кесепеттерин билүү	61,6	33,5
	Калктуу конуш боюнча Интернетке кирүү чекиттеринин санындагы ажырым (чекиттердин эң аз саны/чекиттердин эң көп саны)	5,3	

Канааттануу/ Бакубатчылык	Билим берүү уюмдары тарабынан МКТ боюнча көндүмдөрдүн берилишине канааттанган жаштардын үлүшү	59,3	**51,6**
	МКТны колдонуудан канааттануу	56,2	
	Санариптик өнүктүрүү министрлигине калктын ишеним индекси	39,3	
«МКТ» бөлүмү боюнча индекс			**42,8**

Мүмкүнчүлүктөр

74,4% байланыштын баасын жеткиликтүү деп баалашат, анын ичинен 39,7% канча каражат сарптаганына байкоо жүргүзбөйт, ал эми 34,8% байланышты үнөмдөөгө аракет кылышат. 2020-жылы уюлдук байланышка кошулгандардын саны 7315,9 миң адамды түздү. Белгилей кетүүчү нерсе, эгерде үй чарба башчысынын жынысына жана жакырчылыктын деңгээлине жараша үй чарбаларынын акчалай чыгашаларынын түзүмүн карасак, бай аялдарга жана эркектерге караганда жакыр жашаган аялдар да, эркектер да байланыш кызматына бир аз көбүрөөк сарптаарын көрүүгө болот. Байланыш чыгымдарынын үлүшү үй чарба башчысы аял үчүн 3,8%, үй чарба башчысы эркек үчүн 3,6% түзөт. Жашаган жерге жараша байланыш кызматтарынын баасын кароо да кызык[20].

	Жалпы (сом, айга)	Байланыш кызматы	Жалпы чыгымдардагы үлүш (%)
Жалпы (өлкө боюнча)	3913,6	143,3	3,6
Шаар жергеси	4401,2	186,8	4,2
Айыл жергеси	3635,6	118,5	3,2

25% компьютер жана ноутбукка жеткиликтүү. Өлкөдө жылына 14 миңден ашык персоналдык компьютерлер сатылып алынса, анын жарымынан көбү Бишкекке туура келет.

Керектөөлөр/Муктаждыктар

Жаштар маалымат булагы катары интернетке көбүрөөк ишенишет – 25,5%. Экинчи орунда социалдык тармактар (16,1%), үчүнчүдө телекөрсөтүү (15,3%) турат. Белгилей кетсек, онлайн активдүүлүктү (интернет петициялары, билдирүүлөр, басылмалар ж.б.) жаштардын 20,2% көрсөтөт. Бул митингдерге жана демонстрацияларга катышкандардын санынан ашып кетет. Ошол эле учурда 3,2% бош убактысында интернет-блогинг менен алектенүүнү каалашат.

Ишке ашыруу механизмдери

Жаштар МКТ технологияларын колдонуунун тобокелдиктери тууралуу өзүнүн маалымдуулугун төмөндөгүдөй баалайт. Ден соолукка зыяндуу таасирин 68,9%; вирустар, трояндар, шпиондук программалар жана башка зыяндуу программалар – 58,3%; купуя жеке маалыматтарды жоготуу жана уурдоо - 57,6%; зордук-зомбулук экстремизмди жана терроризмди интернет аркылуу пропагандалоо – 54,6%; онлайн чөйрөдө тыюу салынган аракеттер үчүн юридикалык жоопкерчилик - 55,6%.

Кыргызстанда 2020-жылы 29,4 миң интернет түйүндөрү бар болсо, анын 15,235 миңи Бишкек шаарында, эң азы Талас областында – 812. Сурамжылоого ылайык жаштар арасында интернетке өтүүнүн эң популярдуу себеби

20 КРда маалыматтык-коммуникациялык технологиялар 2016-2020, УСК, 2021

- мессенджерлердин жана үн байланышынын жеткиликтүүлүгү (48,7%), андан кийин социалдык тармактардын жеткиликтүүлүгү (46,5%) жана Интернетте жалпы маалымат издөө (37,9%)[21].

Канааттануу/Бакубатчылык

МКТны колдонууга канааттануу орточо (56,2%) деп бааланат. ЮНИСЕФтин маалыматы боюнча жаш аялдардын (15-24 жаштагы) арасында МКТ боюнча билими бар жаштардын жана чоңдордун үлүшү болжол менен 30%, ал эми 15-49 жаштагы аялдардын арасында 21% түзөт. Ошол эле учурда эң кеңири таралган көндүм бул файлдарды же папканы көчүрүү же жылдыруу (23,8% жана 17,1%), ал эми эң сейрек кездешүүчү программалоонун кээ бир тилинде компьютер программасын жазуу (3,2% жана 2%)[22].

59,3% билим берүү уюму алардын андан ары ийгиликтүү билим алуу, ишке орношуу жана коомдо иштөө үчүн МКТ чөйрөсүндө бардык керектүү техникалык көндүмдөрдү камсыз кылат деп эсептешет. УСКнын маалыматы боюнча МКТны колдонгон ишканалардын жана уюмдардын басымдуу үлүшү билим берүү тармагына туура келет – 30,1%. 2020-жылы маалыматтык-коммуникациялык технологиялар тармагына түздөн-түз тартылган ишканалардын жана уюмдардын адистеринин саны 18 миң адамды түзгөн, анын ичинен 4 миңден ашык адам (23%) билим берүү тармагындагы уюмдарга туура келет.

Covid-19 пандемиясы учурунда билим берүү уюмдарында билим берүү онлайн форматка өткөрүлгөн, бул үзгүлтүксүз билим алууну камсыздоо үчүн жаңы чакырыктарды пайда кылды, биринчи кезекте аралыктан окутуу системасы үчүн санариптик куралдарды түзүү. Өлкөнүн жашоочуларынын үйлөрүндө телевизорлордун, МКТ түзүлүштөрүнүн жана интернеттин бар экендиги жөнүндө сандык маалымат жетишсиз, бирок колдо болгон маалыматтар 10 баланын кеминде 1 аралыктан окууга мүмкүнчүлүгү жок экенин көрсөтүп турат[23].

«Кыргызстанда 21-кылым үчүн билим берүү»: Заманбап реалдуулук жана системалык реформалардын жол картасы» изилдөөсүнүн авторлору МКТны бардык жерде колдонууну эске алуу менен (күнүмдүк турмушта, жумушта ж.б.) «Башталгыч класстар үчүн (1-4), ошондой эле толук эмес орто класстар үчүн (10-11) окуучулардын МКТны окуу, эмгек жана билим алууда колдонуу көндүмдөрүн өнүктүрүү үчүн МКТ боюнча окуу планын иштеп чыгуу зарыл» деп эсептешет. Мындан тышкары, БАУнун изилдөөсү МКТ боюнча билим берүү үчүн төмөнкү аракеттерди сунуштайт. Өкмөт МКТ жаатындагы бир катар көндүмдөрдү өнүктүрүүгө өбөлгө түзүү үчүн МКТ инфраструктурасын жана ресурстарын жакшыртуусу жана мугалимдердин баштапкы жана үзгүлтүксүз кесиптик өнүгүүсү мугалимдердин ресурстарды натыйжалуу жана жемиштүү колдонуу жана долбоордун негизинде окутуу жөндөмдүүлүгүн жогорулатуусу абдан маанилүү. Студенттерге кыска мөөнөттүү стажировкадан өтүү мүмкүнчүлүгүн берүү, жумуш ордунда окуу үчүн бизнес жана социалдык ишканалар менен өнөктөштүк аркылуу тажрыйба алууну камсыз кылуу менен STEM жана МКТ тармагында билим алууга жана кесип тандоого түрткү берүү керек[24].

2020-жылдын башына карата жеке компьютерлердин жалпы санынан 76 миңден ашыгы же 34% билим берүү тармагында иш алып барган чарбакер субъекттерге туура келген. Билим берүү тармагындагы ишканалар жана уюмдар тарабынан колдонулган уюштуруу техникаларынын жалпы саны 2020-жылы 21 миңден ашкан жана 2019-жылга салыштырмалуу 5%га өскөн. Буга интерактивдүү доскалар, мультимедиялык проекторлор, сканерлер жана планшеттер кирет.

21 Кыргыз Республикасындагы маалыматтык-коммуникациялык технологиялар 2016-2020, УСК, 2021
22 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2022-04/SDG%20report%20RUS%20%283%29.pdf
23 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-02/Annual%20progress%20report-2.pdf
24 https://ucentralasia.org/media/l4jnpj55/executivesummarykyrgyzstanrus.pdf

7. КООПСУЗДУК ЖАНА КОРГОЛГОНДУК

«Коопсуздук жана корголгондук» чөйрөсүндө жалпы субиндекс 0,63 түздү, бул «жогорку маани» катары бааланат. Бул индекс, мурунку басылмага ылайык кыйла жогору (0,72) маани менен топко кирген жана субиндекстердин ичинде лидер болгон.

«Коопсуздук жана корголгондук» чөйрөсү беш секциядан турат:

1. Коопсуздуктун глобалдык жана эл аралык индекси.
2. Коопсуздуктун мүмкүнчүлүктөрү.
3. Коопсудукта керектөөлөр/Муктаждыктар.
4. Коопсуздукту камсыз кылууда ишке ашыруу механизмдери.
5. Коопсуздукка Канааттануу/Бакубатчылык.

Секция	Индикатор	Маани % менен	Секциянын орточо мааниси
		2022	2022
Глобалдык жана эл аралык индекстер	Тынчтыкты сүйүү индекси	50,5	70,3
	Глобалдык терроризм индекси	90,0	
Мүмкүнчүлүк-төр	Тынчтык менен коопсуздукту чыңдоо боюнча иш-чараларга жана акцияларга активдүү катышууда жаштардын ролун аныктоочу жаштардын үлүшү	25,2	46,2
	Физикалык зомбулуктан коопсуз чөйрөдө жашоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон жаштардын үлүшү	67,1	
Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Өз чөйрөсүндө коопсуздук жана корголгондук темасын талкуулаган жаштардын үлүшү	61,6	72,3
	Жаштар саясатынын максатын жаштардын коопсуздугу деп эсептеген жаштардын үлүшү	82,9	
Ишке ашыруу механизмдери	Зордук-зомбулукка кабылганда атайын кызматтарга кайрылган жаштардын үлүшү	19,0	55,7
	Ички иштер министрлиги тарабынан колдоого муктаж болгон жаштардын үлүшү	92,4	
Канааттануу/ Бакубатчылык	Физикалык, психологиялык же сексуалдык зомбулукка кабылбаган жаштардын үлүшү	86,5	68,9
	Достордун, курдаштардын, туугандардын, кесиптештердин же классташтардын (курсташтардын) ичинен кимдир бирөө, сиз жеке тааныган адам физикалык, психологиялык жана сексуалдык зомбулуктун курмандыгы болгонбу деген суроого терс жооп	84,7	
	Коопсуздуктун абалына канааттануу (анкета, коопсуздук секциясынын жыйынтыктоочу суроосу)	47,5	
	14-28 жаштагы жаштар арасындагы кылмыштуулуктун деңгээли (тескери жактан)	99,9	
	Ички иштер министрлигине ишеним индекси	25,9	
«Коопсуздук жана корголгондук» бөлүмү боюнча индекси			**62,6**

Жаштар «коопсуздук жана корголгондук» түшүнүгүн «өлкөдөгү туруктуулук», «укуктардын жана сөз эркиндигинин болушу» жана «өмүргө жана ден соолукка коркунуч/тобокелдик жок» болгон учурду көрүшөт.

Коопсуздуктун абалы 2017-жылга салыштырмалуу кыйла начарлады. Бул бир жагынан зордук-зомбулуктун ар кандай түрлөрүнө кабылган адамдардын санынын кескин көбөйүшүнө, экинчи жагынан жаштардын коопсуздук сезиминин кескин төмөндөшүнө тиешелүү.

Индикатор	Маани, % менен		Өзгөрүүлөр % менен
	2017	2022	2017-2022
Физикалык, психологиялык же сексуалдык зомбулукка кабылган жаштардын пайызы	2,4	13,5	11,1
Достордун, курдаштардын, туугандардын, кесиптештердин же классташтардын (курсташтардын) ичинен кимдир бирөө, сиз жеке тааныган адам физикалык, психологиялык жана сексуалдык зомбулуктун курмандыгы болгонбу деген суроого жооптор	5,9	15,3	9,4
Рэкетчиликтин курмандыгы болгон 16-24 жаштагы жаштардын үлүшү	6,6	6,6	0
Коопсуздуктун абалына канааттануу	85,0	47,5	-37,5
Жашаган жеринде өзүн коопсуз сезген жаштардын үлүшү	86,7	29,8	-56,9

Глоаблдык жана эл аралык индекстер

Секция Global Peace Index жана Глобалдык Терроризм индексин камтыйт. Биринчиси да 2017-жылга салыштырмалуу 35%дан 22,4%га төмөндөгөн. Бул мамлекеттин ичиндеги зордук-зомбулуктун деңгээлин жана анын тышкы саясатынын агрессивдүүлүгүнүн деңгээлин өлчөөчү, дүйнө өлкөлөрүнүн тынчтыкты мүнөздөгөн комплекстүү көрсөткүчү. Дүйнөдөгү куралдуу кагылыштардын таасири 2015-жылдан 2017-жылга чейин дээрлик 30%га өсүп, 2018-жылы азайган. 2021-жылы бардык жерде чыр-чатактар кайра тутанган, анын ичинде изилдөөнүн авторлору Кыргызстан менен Тажикстандын тиешелүү жылдагы кагылышуусуна шилтеме жасаган[25].

Global Terrorism Index - дүйнө өлкөлөрүндөгү террордук активдүүлүктүн деңгээлин өлчөөчү жана кайсы өлкөлөр жана канчалык деңгээлде террордук коркунучка кабылып жатканын көрсөткөн комплекстүү изилдөө. 2020-жылдын отчетунда Кыргызстан 90% индекси менен 92-орунда турат.

Covid-19 өлкөдөгү коопсуздукка тийгизген таасири

Үй-бүлөлүк (үйдөгү) зомбулук боюнча кырдаал COVID19 эпидемиясы башталгандан жана өзгөчө кырдаал киргизилгенден бери начарлады. Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча 2020-жылдын январь айынан март айына чейин Кыргызстандын укук коргоо органдарына үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча 2319 кайрылуу катталган. Салыштыруу үчүн бул көрсөткүч 2019-жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу 65%га көп. Жабыркагандардын 95% - 21 жаштан 50 жашка чейинки аялдар.

Мүмкүнчүлүктөр

Жаштардын коопсуздукту түзүүдөгү жана бекемдөөдөгү ролун 25,2% тынчтыкты жана коопсуздукту бекемдөө боюнча иш-чараларга (дружиналар, акциялар, дебаттар ж.б.) активдүү катышууда көрүшөт, 14,3% - зордук-зомбулуктан баш тартуунун оң аспектилерин илгерилетүү, 17,8%: - укук бузуулар жөнүндө тиешелүү органдарга маалымат берүү боюнча, ал эми баарынан да - 42,8% - мыйзамды сактоо жана башкалардын укуктарын бузбоо боюнча.

Улуттук статистикалык комитеттин маалыматы боюнча 2020-жылы кризистик борборлорго жана калкка социалдык-психологиялык жардам көрсөткөн башка адистештирилген мекемелерге 10 миңге жакын адам кайрылган, алардын көбүн (86%) аялдар жана жаш аялдар түзөт. 18-34 жаштагылар 37% түздү[26].

Респонденттердин көбү зордук-зомбулукка кабылган адамга моралдык жардам көрсөткөн.

25 https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022-web.pdf
26 http://www.stat.kg/ru/news/semejnoe-nasilie-sredi-zhenshin-i-muzhchin/

Керектөөлөр/Муктаждыктар[27]

Өз чөйрөсүндө коопсуздук жана корголгондук жөнүндө сүйлөгөн жаштардын жогорку көрсөткүчүн биринчиден, пандемия учурунда тынчсыздануу деңгээлинин жогорулашы менен байланыштыруу мүмкүн (60% жаштар жана өспүрүмдөр). Тынчсыздануу жакындарынын, өзгөчө ата-энелеринин ден соолугуна, өздөрүнүн ден соолугуна тынчсыздануу, ошондой эле өлкөнүн келечеги жана белгисиздик жөнүндө тынчсыздануу менен байланышкан. Айыл жергесиндеги жаштарда, ошондой эле 24 жаштан жогорку курактагы категорияда тынчсыздануу күчөгөн. Мындан тышкары, кыздар келечекке көбүрөөк тынчсызданып, коргоо чараларын көрүшөт. Жаштардын айтымында, азыркы кырдаалдын негизги жана маанилүү фактору - бул ишенимдүү маалыматтын болушу[28]. Экинчиден, пандемия учурунда ачыкка чыгып, күчөгөн үй-бүлөлүк жана гендердик зомбулук фактыларынын көбөйүшү.

Ишке ашыруу механизмдери

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча 2020-жылы үй-бүлөлүк зомбулук боюнча 8,6 миң убактылуу коргоо ордери берилген, бул 2019-жылга салыштырмалуу 39%га көп. Мындай өсүш көбүнчө ички иштер органдарынын үй-бүлөлүк зомбулук фактыларына чара көрүүнүн жакшырышы, участкалык милиция кызматкерлеринин коргоо ордерлерин берүүдөгү ишмердүүлүгү, мындай фактыларды иш-чаралардын натыйжалуулугун баалоо критерийлерине киргизүү, ички иштер органдарынын, ошондой эле Covid-19 пандемиясы учурунда үй-бүлөлөрдөгү социалдык чыңалуунун күчөшү менен шартталат [29].

2017-жылга чейин «Кыргыз Республикасындагы жаштар» Улуттук статистика комитетинин жыйнагынын алкагында калкка социалдык-психологиялык жардам көрсөтүүчү кризистик борборлорго жана мекемелерге кайрылгандардын саны жана үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыр тарткан адамдарды бөлүштүрүү боюнча расмий маалыматтар чогултулган жана жеткиликтүү болгон. Бирок, жыйнакты басып чыгарууну кийин токтотушкан.

Эгерде 2020-жылы үй-бүлөлүк зомбулук фактыларын кароо үчүн козголгон жана сотторго жиберилген кылмыш иштеринин саны 2016-жылга салыштырмалуу 1,7 эсеге көбөйсө, 2019-жылга салыштырмалуу тескерисинче 1,9 эсеге азайган. Үй-бүлөлүк зомбулуктан (жаракаттан) дарылангандардын саны 2019-жылдагы 1425 адамдан 2020-жылы 1085ке же 24%га азайган. 2020-жылы үй-бүлөлүк зомбулукка кабылган аялдардын саны эркектердикинен 2,8 эсе көп болгон[30].

Канааттануу/Бакубатчылык

Сурамжылоо көрсөткөндөй, рэкетчиликтин курмандыгы болгон 16 жаштан 24 жашка чейинки жаштардын үлүшү 2017-жылдан бери өзгөрүүсүз калып, 6,6% түздү. Балким, бул пандемия учурунда окуучулар көпкө чейин бири-бирин көрбөй калган онлайн окууга байланыштуу. Бирок, ошол эле учурда өспүрүм кыздар (15-18 жаш) башкаларга караганда интернетте рэкетчилик жана сексуалдык асылуулардан жана пандемия учурунда өзүнө зыян келтирүү аракетинен жапа чеккен. Калктын аялуу топтору респонденттердин негизги тобуна караганда олуттуу кыйынчылыктарга дуушар болгон: 13,3% онлайн рэкетчиликке же сексуалдык асылууга

27 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf

28 http://www.donors.kg/images/docs/reports_and_studies/Report_on_the_results_of_a_survey_on_the_impact_of_COVID_19_on_youth_ru.pdf

29 http://www.stat.kg/ru/news/semejnoe-nasilie-sredi-zhenshin-i-muzhchin/

30 Ошондо эле

дуушар болгон[31]. Ошондой эле биздин сурамжылоо көрсөткөндөй, бири-бирин тааныган респонденттердин 9% зомбулукту интернет мейкиндигинде башынан өткөрүшкөн, бул башка варианттарга караганда дээрлик жогору.

Расмий статистика 2018-жылы кылмыш жасаган адамдардын жалпы санына карата жаштардын үлүшү олуттуу жана туруктуу бойдон калгандыгы жөнүндө күбөлөндүрөт (болжол менен 49,7%). 2018-жылы кылмыш жасаган 18-24 жаштагы жаштардын үлүшү башка курактагы жаштарга (14-17 жана 25-29) караганда дээрлик 2 эсеге көп. Жаштар арасында көбүнчө уурулук, каракчылык жана тоноо, бейбаштык жана баңгизатка байланыштуу кылмыштар көп кездешет. Кылмыштар негизинен кылмыш жасалган учурда иштебеген же окубаган адамдар тарабынан жасалган (74%). Жумушсуздук жана жакырчылык таасир этүүчү факторлордун бири. Жашы жете электердин арасында кылмыштардын өсүшү өлкөдө миграциянын жогорку деңгээли (тышкы да, ички да) сакталып калгандыгы жана баарынан мурда уюшкан кылмыштуулук чөйрөсүнө барган сайын көп балдар жана өспүрүмдөр тартылып жаткандыгы менен байланыштуу деп эсептешет эксперттер[32].

2021-жылдын экинчи жарым жылдыгында Ички иштер министрлигине ишеним индекси 29,5% түздү. Ишеним индекси төмөн бойдон калганына карабастан, көрсөтүлгөн мезгил ичинде бардык көрсөткүчтөр боюнча өсүш байкалды.

	Калктын ишеним индекси (Ички иштер министрлиги)	«Жарандын мамлекетке болгон жеке ишеними» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында коррупциянын деңгээлин жеке кабыл алуу» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн баалоо» индекси
2017 (2-жарым жылдык)	14,5	30	-6,5	20,1
2021 (2-жарым жылдык)	29,5	38,3	8,9	29,3

Демократиялык процесстерди изилдөө борборунун 2020-жылдагы изилдөөсүнө ылайык аялдардын милицияга барбоосунун эң кеңири тараган себептери: уят болуу жана зомбулук тууралуу кимдир бирөөнүн билүүсүн каалабоо; полицияга ишенбөөчүлүк; милиция эч нерсе кылбайт деген божомол[33].

8. ҮЙ-БҮЛӨ

Кыргызстанда үй-бүлө - коомдун пайдубалы. Үй-бүлө-никеден, туугандыктан, асырап алуудан же балдарды тарбиялоого кабыл алуунун башка формасынан келип чыгуучу укуктар жана милдеттер менен байланышкан жана үй-бүлөлүк мамилелерди чыңдоого жана өнүктүрүүгө көмөктөшүүгө чакырылган адамдардын чөйрөсү[34]. Жаштар үй-бүлөлүк мамилелерди өмүр бою жакындары менен байланыштырып турган жип катары кабыл алышат. Дал ушул ата-эне жана атанын үйү менен узак мөөнөттүү байланыш Кыргызстандагы жана Борбордук Азиядагы жаштардын өзгөчөлүгүнүн бири болуп саналат. Үй-бүлөлөр туруктуу жана ырааттуу өнүгүүнү камсыздап, жаш кыргызстандыктар үчүн жашоонун негизги багыты болуп саналат.

2022-жылы «Үй-бүлө» чөйрөсүнүн жалпы субиндекси 0,52 түздү, бул орточо көрсөткүчтөрдү билдирет жана «канааттандырарлык» деп мүнөздөлөт. 2017-жылы бул чөйрө боюнча 0,62 түзүп, «жогорку» деп таанылган.

31 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf
32 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf
33 https://cabar.asia/ru/kyrgyzstan-chto-delat-i-kuda-idti-v-sluchae-domashnego-nasiliya
34 https://www.alc.kg/semya-i-brak/

«Үй-бүлө» чөйрөсүн сүрөттөдө беш секция колдонулган:

1. Муктаждыктар
2. Жаш үй-бүлөлөр жана үй-бүлөдөгү жаштар үчүн мүмкүнчүлүктөр.
3. Жаш үй-бүлөлөрдү жана үй-бүлөдөгү жаштарды колдоону ишке ашыруу механизмдери.
4. Мамлекеттин колдоосуна, үй-бүлөдөгү жаштардын бакубатчылыгына канааттануу.
5. Үй-бүлөнүн туруктуулук индекси.

Секция	Индикатор	Шкала	2022-жылдагы маани	Секциянын орточо мааниси
Глобалдык жана эл аралык индекстер	Үй-бүлөнүн туруктуулугунун индекси: никелердин саны никелердин жана ажырашуулардын санынын суммасына	%, 0-100	76,4	76,4
Муктаждыктар	Өздөрүн келечекте «никеде жана үй-бүлөлүү» жана «өнөктөш менен ж»шайм» деп эсептеген респонденттердин үлүшү	%, 0-100	73,5	64,9
	Балдарды пландаштырган жана балалуу болгон респонденттердин үлүшү (0,1%)	%, 0-100	56,2	
Мүмкүнчүлүктөр	Респонденттердин жалпы санына карата никеде болгон (катталган, жарандык) респонденттердин үлүшү	%, 0-100	19,2	29,9
	Респонденттердин жалпы санында балдары бар + камкордуктагы балдары бар респонденттердин үлүшү	%, 0-100	16,8	
	Респонденттердин жалпы санынан ата-энесинен бөлөк жашоого мүмкүнчүлүгү бар жалгыз бой респонденттердин үлүшү	%, 0-100	6,7	
	Ата-энесинен бөлөк жашоого мүмкүнчүлүгү бар үй-бүлөсү (өнөктөшү же балдары) бар респонденттердин үлүшү	%, 0-100	13,9	
	Респонденттердин жалпы санынан ЗАГС органдарында никени каттоого мүмкүнчүлүгү бар респонденттердин үлүшү	%, 0-100	85,2	
	Респонденттердин жалпы санынан улуу муундагы үй-бүлө мүчөлөрүнө карабастан, өз алдынча чечим кабыл алууга жөндөмдүү респонденттердин үлүшү	%, 0-100	37,7	
Ишке ашыруу механизмдери	Респонденттердин жалпы санына карата үй-бүлөлүк дарыгер үй-бүлөнү пландаштыруунун маанилүүлүгү жана зарылчылыгы жөнүндө маалымат бергенин белгилеген респонденттердин үлүшү	%, 0-100	9,4	43,3
	Үй-бүлө мүчөлөрүнө ишенип зордук-зомбулук тууралуу айта алган респонденттердин орточо үлүшү	%, 0-100	11,7	
	2021-жылы бала төрөлгөн үй-бүлөлөрдүн (төрөлгөндөрдүн саны - 159658) санында «Балага сүйүнчү» жөлөкпулун алуу үчүн кайрылган үй-бүлөлөрдүн үлүшү (123071)	%, 0-101	77,1	
Канаттануу/ Бакубатчылык	Балдарды тарбиялоодо мамлекеттин колдоосун сезген респонденттердин үлүшү	%, 0-100	15,7	48,2
	Респонденттердин жалпы санына карата өзүн үйдө коопсуз деп эсептеген респонденттердин үлүшү	%, 0-100	53,3	
	Респонденттердин жалпы санына карата үйүндө зомбулукка кабылбаган респонденттердин үлүшү	%, 0-100	95,2	
	Социалдык өнүктүрүү министрлигине ишеним индекси	%, 0-100	28,4	
«Үй-бүлө» бөлүмү боюнча индекс				52,5

«Муктаждыктар» секциясы

Секция 2 индикаторду камтыйт. Жана социалдык-экономикалык оор шартта да жаштар, кыздар, балдар үй-бүлө курууну, балалуу болууну кыялданарын көрсөтөт. Жаштардын 73,5% келечектеги жашоосун «никеде жана үй-бүлө менен» жана «өнөктөш менен жашоо» деп эсептешет. Респонденттердин 56,2% балалуу болууну пландашат.

2020-жылы биринчи никеге тургандардын орточо жашы аялдар үчүн 24, эркектер үчүн 28 жаш болгон. 2016-жылга салыштырмалуу аялдардын никеге туруу жашы 0,2 жашка төмөндөсө, эркектердики 0,1 жашка өскөн[35].

«Жаш үй-бүлөлөр жана үй-бүлөдөгү жаштар үчүн мүмкүнчүлүктөр» секциясы

«Жаш үй-бүлөлөр жана үй-бүлөдөгү жаштар үчүн мүмкүнчүлүктөр» секциясы төмөн көрсөткүчкө ээ - 29,9%, бул жалпы субиндекске терс таасирин тийгизген. Секцияга 6 индикатор киргизилген, алардын көрсөткүчтөрү респонденттердин үй-бүлөдө өз укуктарын ишке ашырууда жана өз кызыкчылыктарын коргоодо, ошондой эле үй-бүлөнү курууда кыйынчылыктарга жана тоскоолдуктарга дуушар болгонун көрсөткөн.

Респонденттердин 20% азы никеде турат. Жаштардын 85% никесин ЗАГСта каттоого мүмкүнчүлүгү бар. 16,8% балдары бар. Жаш үй-бүлөлөрдүн 13,9% гана ата-энесинен же башка туугандарынан бөлөк жашайт. Жалгыз бой респонденттердин 6,7% ата-энесинен бөлөк жашайт.

Респонденттердин 37,7% улуу муундагы үй-бүлө мүчөлөрүнө карабастан, өз алдынча, түздөн-түз жаштар тарабынан чечим кабыл алынат. Ошол эле учурда үй-бүлөдөгү кыздардын жана жаш аялдардын 62,2%дан ашыгында жана балдар менен уландардын 62,4% ата-энеси, кайын ата/кайын энеси жана чоң ата/чоң энеси чечим кабыл алышат. Жаш курагы боюнча карасак, үй-бүлөдө 14-17 жаштагы жаштардын 84,2%, 18-21 жаштагы жаштардын 68,6%, 22-25 жаштагы жаштардын 46% жана 26-28 жаштагы жаштардын 28,9% чечимдерди үй-бүлөнүн улгайган мүчөлөрү кабыл алат.

Бул жаштар көбүнчө чечим кабыл алуу процесстеринде, анын ичинде алардын жыргалчылыгы жана келечеги жөнүндө лидерлик эмес ролдорду ээлегендигин көрсөтүп турат.

Индикатор	Маани, %			
	14 - 17 жаш	18 - 21 жаш	22 - 25 жаш	26 - 28 жаш
Үй-бүлөсүндө үй-бүлөнүн улгайган мүчөлөрү (ата-энеси, кайын атасы, чоң ата, чоң энеси) чечим кабыл алган респонденттердин үлүшү, курагы боюнча бөлүштүрүү менен.	84,2%	68,6%	46,0%	28,9%

Өз алдынча чечим кабыл алуу – бул да көндүм, ар кандай аракеттердин ичинен кырдаалды эң жакшы өнүктүрүүчүнү тандоо көндүмү. Чечимдерди кабыл албоо көп учурда аракетсиздикке, натыйжада - өз жашоосун жакшыртууга жөндөмсүздүккө алып келет. Жаш адам же кыз жетилип, өнүгүп-өскөн сайын өзүнө гана эмес, ошондой эле башкаларга карата да чечим кабыл алууга үйрөнүп, чечим кабыл ала башташат. Башкалар үчүн чечим кабыл алуу көндүмү, адатта, татаал, анткени бул учурда варианттардын саны көбүрөөк болот, ал эми максаттуу функция өзүнүн гана кызыкчылыгын эмес, ошондой эле бул чечим кабыл алынган адамдардын кызыкчылыктарын камтыйт. Жана бул учурларда жоопкерчиликтин масштабы жогорулайт.

35 https://ru.sputnik.kg/20211221/interesnye-cifry-o-brakah-v-kyrgyzstane-1060542045.html

Жоопкерчилик – бул окуяларды өз иш-аракеттеринин же чечимдеринин натыйжасы катары идентификациялоо көндүмү. Ал эми жаш адам же кыз күн сайын, мүнөт сайын өзүнүн жүрүм-турум стратегиясын тандоо алдында турат. Ошондуктан, алар үчүн өз алдынча чечим чыгаруу көндүмдөрүн өрчүтүү жана бул чечимдер үчүн жоопкерчилик тартуу, башкача айтканда, алардын иш-аракеттеринин себеп-натыйжа байланышын көрүү маанилүү.

«Жаш үй-бүлөлөрдү жана үй-бүлөдөгү жаштарды колдоону ишке ашыруу механизмдери» секциясы

Секция 3 индикаторду камтыйт.

Жаш үй-бүлөлөрдү колдоо мамлекеттик саясаттын маанилүү артыкчылыктарынын бири болуп саналат, анткени алар калыптануу жана жашоо процессинде олуттуу кыйынчылыктарды башынан өткөрүшөт. Жаш үй-бүлөлөр ар кандай көйгөйлөргө туш болушат, мисалы: 1) жаш жубайларды материалдык камсыздоо, турак-жай жана жумуш менен камсыз кылуу көйгөйлөрү; 2) жаш жубайлардын бири-бирине, жаңы кырдаалга (ролдорду, стереотиптерди жана жүрүм-турум стилдерин өзгөртүү) жана жаңы туугандарга көнүү көйгөйлөрү; 3) социалдык-тиричилик көйгөйлөрү; 4) заманбап үй-бүлөнүн туруктуулугу көйгөйлөрү; 5) үй-бүлөлүк тарбия көйгөйлөрү ж.б. Бирок, жаш үй-бүлөлөр бул көйгөйлөрдү жана кыйынчылыктарды дайыма эле өз күчү менен чече алышпайт, ал тургай эң жакын туугандарын, досторун, тааныштарын жардамга чакыруу менен да чече алышпайт. Ушуга байланыштуу мамлекет тарабынан колдоо жана жардам көрсөтүлүп, жаш үй-бүлөлөргө шарт түзүлүшү маанилүү.

Жаш үй-бүлөлөрдү жана жоопкерчиликтүү ата-энени колдоо боюнча мамлекеттик саясаттын чараларынын бири – бул үй-бүлөнү пландаштыруу. Үй-бүлөнү пландаштыруу - бул жеке адамдарга, анын ичинде жашы жете электерге балдардын санын жана аралыкты эркин аныктоого жана ага жетишүүнүн каражаттарын тандоого мүмкүндүк берүүчү билим берүүчү, комплекстүү медициналык же социалдык иш.

2022-жылдын июль айында мамлекет «Үй-бүлөнү пландаштыруу 2030» жаңы программасын ишке киргизди. Бул абдан маанилүү кадам, изилдөөгө ылайык респонденттердин 10,8% гана үй-бүлөнү пландоо практикасынын маанилүүлүгү жана зарылчылыгы жөнүндө маалымдар экенин жана үй-бүлөлүк дарыгер маалымдаганын айтышкандыгын эске алуу менен. Ошентип, биз аз гана жаштар жана үй-бүлөлөр медициналык адистерден сексуалдык жана репродуктивдик укуктар (СРДУ), ден соолук жана үй-бүлөнү пландаштыруу боюнча маалымат алышаарын көрүп жатабыз. Аны колдонуунун эффективдүүлүгүндө СРДУ жана үй-бүлөнү пландаштыруу жөнүндө маалымат алуу жолдору чоң роль ойнойт деп болжолдоого болот. Албетте, Интернеттен, массалык маалымат каражаттарынан, достордон жана тааныштардан алынган маалыматтын сапаты медициналык кызматкерлердин кесиптик кеңештеринен кыйла айырмаланат, ошондуктан мындай программалар кырдаалды жакшырта алат.

Тилекке каршы, үй-бүлө мүчөлөрү менен тыгыз байланышта болгонуна карабастан, респонденттердин 11,7% гана зордук-зомбулук жөнүндө үй-бүлө мүчөлөрүнө ишенип, айтып бере алышкан жана зордук-зомбулук болгон учурда унчукпоону же башка адамдарга кайрылууну туура көрүшөт.

2018-жылдын 1-январынан тартып Кыргызстанда мамлекет тарабынан толук колдоого алынган балдардан тышкары жаңы төрөлгөн балдарга «Балага сүйүнчү» бир жолку төлөм долбоору ишке киргизилди.

2018-жылдын январынан 2021-жылдын ноябрь айына чейинки аралыкта 546 975 адам алган, мында ар бир ымыркай үчүн төлөмдүн суммасы 4 миң сомду түзөт[36]. 2021-жылы жаңы төрөлгөн ымыркайлары бар 123 071 үй-бүлө жөлөкпул алган, бул төрөлгөн балдардын жалпы санынын 77,1% түзөт.

«Мамлекеттин колдоосуна канааттануу жана жаштардын үй-бүлөдөгү бакубаттуулугу» секциясы

Индикатор	Маани, %	
	2017	2022
Респонденттердин жалпы санынан волонтердук тажрыйбасы бар респонденттердин үлүшү	12	33

Секция 3 индикаторду камтыйт.

Үй-бүлө - мыйзамдар менен минималдуу жөнгө салынган тармактардын бири. Үй-бүлөлүк мамилелер моралдык жана моралдык категорияларга көбүрөөк байланыштуу деп эсептелгендиктен.

Жаштардын 15,7% балдарды тарбиялоодо мамлекеттин колдоосун сезет. 2017-жылы бул көрсөткүч 34,7% түзгөн. Көрсөткүчтүн төмөндөшү пандемия учурунда үй-бүлөлөр карантин учурунда жана ага байланыштуу аралыктан окууда көптөгөн кыйынчылыктарга туш болгондугу менен байланыштуу болушу мүмкүн. Көптөгөн үй-бүлөлөр үчүн билим берүүнүн дистанттык формасына өтүү абдан оор болгон, үй шартында окуу учурунда окуучуларга жана алардын ата-энелерине окуу дисциплинасы кыйынга турду. Башкалары үчүн тааныш эмес санарип форматтарында окуу материалын өздөштүрүү кыйынчылык жараткан. Жана мамлекет тарабынан билим берүү процессин ар бир адам үчүн, анын ичинде калктын аярлуу катмары үчүн да ыңгайлуу кылуу үчүн жасалып жаткан бардык аракеттерине карабастан, билим берүү процессинен чыгып калгандар, өзгөчө пандемиянын алгачкы жумаларында зарыл гаджеттер жана интернет жок болгондугунан улам чыгып калгандар болгон Көптөгөн ата-энелердин пикири боюнча окутуунун бул формасынын жеткиликтүү болушуна мамлекет кам көрүшү керек эле.

Кээ бир ата-энелер даяр эмес жана мектеп көтөрүшү керек болгон окуу жүктөмүнүн чоң бөлүгүн өз мойнуна алышы керек болгонуна наааразы болушкан. Талаш-тартыштар жана чыр-чатактар үйдө да, ата-энелер менен мугалимдердин, ошондой эле билим берүү уюмдарынын администрацияларынын ортосунда да келип чыккан.

Пандемия жана карантиндик чаралар, социалдык обочолонуу үй-бүлөлөрдүн жашоосундагы ушул жана башка көйгөйлөрдү ачыкка чыгарды. Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча 2020-жылы Covid-19га байланыштуу карантиндин башталышы менен өлкөдө үй-бүлөлүк зомбулук фактыларынын саны 62%га өскөн. Жалпысынан үй-бүлөлүк зомбулук боюнча 9025 факты катталган[37]. Бирок, ошол эле учурда өсүү 2021-жылы уланып, 2021-жылдын 9 айында милиция 7665 үй-бүлөлүк зомбулук фактысын каттаган. Бул 2020-жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу дээрлик 30% көп.

Респонденттердин жарымы гана (53,3%) өздөрүн үйдө коопсуз деп эсептешет. 4,8% үйүндө зордук-зомбулукка дуушар болорун айтышкан.

36 https://ru.sputnik.kg/20211124/kyrgyzstan-posobie-rebenok-milliardy-mintsifry-1054716727.html
37 https://kloop.kg/blog/2021/09/21/v-kyrgyzstane-snova-zafiksirovan-rost-sluchaev-semejnogo-nasiliya/

«Үй-бүлөнүн туруктуулугунун индекси» секциясы

Бул көрсөткүч никелердин жана ажырашуулардын жалпы көлөмүндөгү никелердин санынын катышы катары эсептелет (2021) жана 76,4% түзөт. 2016-жылы 84% түзгөн.

Область	2020 жыл	2021 жыл	Өсүш
Ош шаары	398	605	52%
Бишкек шаары	1 854	2 659	43,4%
Чүй областы	1 613	2 128	31,9%
Жалал-Абад областы	1 463	1 929	31,8%
Баткен областы	630	825	30,9%
Ош областы	1 521	1 922	26,3%
Ысык-Көл областы	831	1 041	25,2%
Нарын областы	423	487	15,1%
Талас областы	395	441	11,6%

Кыргызстанда 2021-жылы ажырашкандардын саны 2020-жылга салыштырмалуу 31,8% өскөн. 2020-жылы 9128 ажырашуу катталган. 2021-жылы 12 037 ажырашуу катталган, бул акыркы 11 жылдагы эң жогорку көрсөткүч. Жыл ичинде ажырашуулардын саны бардык аймактарда, баарынан да (пайыз менен алганда) Ош жана Бишкек шаарларында өскөн. 2020-жылы 39 747 никеге каршы 2021-жылы никелердин саны 38 875 азайган. Өткөн жыл 2011-жылдан берки эң аз никеге турган жыл болду[38].

Жалпысынан изилдөөлөр көрсөткөндөй, аштар үй-бүлөлүк жашоодон көбүрөөк канааттануусун билдиришкен, сурамжылоого катышкандардын 96,6% ичинен 91,8% «абдан канааттандырарлык» жана 4,8% «канааттандырарлык» деп баалаган. Дал ушул чөйрө финансылык жана материалдык абалга карабастан, жашоодон жалпы канааттанууга эң чоң таасирин тийгизет[39].

9. ЭКОЛОГИЯ

«Экология» чөйрөсүндөгү жалпы субиндекс 0,45 түздү, бул төмөнкү көрсөткүчтү билдирет. Индекс жаңы болуп саналат жана биринчи жолу жарыяланууда.

Экология чөйрөсү беш секциядан турат.

1. Глобалдык жана эл аралык индекстер.
2. Мүмкүнчүлүктөр.
3. Керектөөлөр/Муктаждыктар.
4. Экологиялык чөйрөнү камсыз кылууда ишке ашыруу механизмдери.
5. Экологиялык абалга канааттануу/ Бакубатчылык.

38 https://www.for.kg/news-774402-ru.html

39 Фридрих Эбберт Фондунун «Кыргыз Республикасынын жаштары: трансформацияда адашкандарбы?» изилдөөсүнүн жыйынтыктары жөнүндө отчет. 2020/2021». Бишкек, 2022 https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bischkek/19184.pdf

Секция	Индикатор	Маани % менен	Секциянын орточо мааниси
		2022	2022
Глобалдык жана эл аралык индекстер	Экологиялык натыйжалуулук индекси (эң жакшы көрсөткүч минус эң начар, КРдин эң жакшы натыйжага мамилеси % менен)	72,2	**72,2**
Мүмкүнчүлүк-төр	Айлана-чөйрөнү коргоого мамлекеттик бюджеттин чыгымдарынын үлүшү	0,32	**7,8**
	Негизинен таза отундарды жана технологияларды колдонгон калктын үлүшү	22,1	
	Курчап турган чөйрөнү коргоо жана жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдалануу боюнча негизги капиталга инвестициянын үлүшү	0,89	
Керектөөлөр/ Муктаждыктар	Суунун булганышына тынчсызданган респонденттердин үлүшү	76,6	**67,1**
	Ишембиликке, экологиялык акцияларга катышкан ыктыярчылардын үлүшү	0,5	
	Абанын булганышына тынчсызданган респонденттердин үлүшү	80,2	
	Токойлорду кыюу жана жаныбарлар менен өсүмдүктөрдүн түрлөрүнүн жок болуп кетүү көйгөйүнө тынчсызданган респонденттердин үлүшү	77,9	
	Санитардык жана ветеринардык кызматтардын начар иштешине тынчсызданган респонденттердин үлүшү (топурак, полигондор, таштандылар)	76,6	
	Жер кыртышынын химиялык заттар (пластик, аккумуляторлор ж.б) менен булганышына тынчсызданган респонденттердин үлүшү	76,2	
	Аба ырайынын жана климаттык шарттардын жагымсыз өзгөрүүсү көйгөйүнө тынчсызданган респонденттердин үлүшү	74,0	
	Экологиялык абалга тынчсызданган жаштардын үлүшү	74,7	
Ишке ашыруу механизмдери	Таштандыларды сорттогон респонденттердин үлүшү	25,8	**48,5**
	Жаратылыш ресурстарына (суу, жарык, топурак ж.б.) жакшы кам көргөн респонденттердин үлүшү	27,9	
	Бак-дарактарды жана гүлдөрдү отургузган респонденттердин үлүшү	25,4	
	Өсүмдүк калдыктарын өрттөбөгөн респонденттердин үлүшү	14,6	
	Жеке унаа менен саякаттоонун санын азайткан респонденттердин үлүшү	6,3	
	Калктын жан башына чыгарылган КТТ	191,0	
Канааттануу/ Бакубатчылык	Экологиялык абалга канааттануу	35,6	**30,3**
	Жаратылыш ресурстарына, экологияга жана техникалык көзөмөлгө калктын ишеним индекси	24,9	
«Экология» бөлүмү боюнча индекс			**45,2**

Глобалдык жана эл аралык индекстер

Бөлүм бир гана индексти - Экологиялык натыйжалуулуктун индексин көрсөтөт (Environmental Performance Index). Бул курчап турган чөйрөнүн абалы жана жаратылыш ресурстарын башкаруу боюнча өлкөнүн жетишкендиктерин өлчөй турган айкалыштырылган көрсөткүч. Кыргызстан 2022-жылдагы рейтингде 126-орунда турат. Отчетто төмөнкүлөр белгиленет. «Кыргызстан 35,7 балл менен 180 өлкөнүн ичинен 126-орунга ээ болуп, аймактык рейтингдин эң ылдый жагына түштү. Бул төмөн балл экологиялык маселелердин кеңири спектри боюнча, анын ичинде абанын сапаты жана калдыктарды башкаруу боюнча начар көрсөткүчтү чагылдырат. Чыгындыларды эффективдүү жөнгө салуунун жоктугунан Кыргызстандын өнөр жай ишканалары Бишкек сыяктуу шаарларда шаар калкына коркунуч туудурган кооптуу булгоочу заттарды атмосферага чыгарат (NDI, 2021). Борбор

шаардын калкы болгону бир миллион болгонуна карабастан, ал абанын сапаты боюнча (эң начар) дүйнөдө экинчи орунда турат (UNEP, 2022b). Бишкектин чөйчөк сымал географиясы көмүрдү жагуудан бөлүнүп чыккан булгоочу заттарды кармап турат, бул шаар тургундарынын ден соолугуна олуттуу зыян алып келет»[40].

Мүмкүнчүлүктөр

Секция бөлүмдө гана эмес, бүтүндөй Индекс боюнча эң төмөнкү көрсөткүчтү көрсөтөт. Жыйынды көрсөткүч 7,8% түзөт. Кырдаал Кыргызстандын экологияга кам көрүү жөндөмдүүлүгүн чагылдырат.

Жаштар өздөрү сурамжылоого ылайык экологиялык коопсуздукту биринчи кезекте таза жаратылыш деп түшүнүшөт.

Керектөөлөр/Муктаждыктар

Секция өлкөнүн экологиялык абалындагы жаштарды тынчсыздандырган көйгөйлөрдү чагылдырат. Алсак, эң көп көңүл (80,2%) абанын булганышы көйгөйүнө бурулду. Акыркы жылдары Бишкектин түтүнүнөн улам абанын булганышы көйгөйүн чечүү шаар бийлигинин артыкчылыктуу багыты болуп келген. 2021-жылы Бишкек абанын булганышы боюнча дүйнөлүк шаарлардын эл аралык рейтингди жетектеген IQ Air.[41] БААУнун жана ЕККУ академиясынын изилдөөсүнө ылайык, климаттык шарттар жана антропогендик факторлор Бишкектин абасынын булгануу деңгээлине чечүүчү таасирин тийгизет. PM2.5 бөлүкчөлөрү менен абанын антропогендик булганышынын үч негизги булагы болуп ЖЭБге кошулбаган үй чарбалары жана имараттар, ЖЭБдин өзү жана автоунаалар саналат. Бишкектеги түтүнгө эң чоң «салым» жылытуу мезгилинде негизинен көмүр менен жылытылган үй-бүлөлөр тарабынан кошулат. Талдоо көрсөткөндөй, акыркы 6 жылда көмүрдүн чыгышы 22%га көбөйүп, көмүрдү керектөө өсүүдө[42]. Жылуулук мезгилиндеги түтүн маселеси массалык маалымат каражаттарында кеңири айтылып, ал негизинен борбор калаага тийгени менен өлкө боюнча жаштардын тынчсыздануусун жаратууда. MoveGreen экологиялык уюмунун талдоосуна ылайык, жаз жана жайдын башталышы менен аба бөлүкчөлөрдөн тазаланат, бирок атмосферада дагы эле жыл бою «туруктуу» газдар бар - булгоочу заттар: NO - азот оксиди, NO2 - азоттун диоксиди, НСО - формальдегид. Акыркысынын концентрациясы жогору жана максималдуу жол берилген концентрациядан бир нече эсе ашат. Организмге киргенден кийин бул газдар дем алуу органдарынын ооруларын, теринин кыжырдануусун пайда кылат, кээ бир учурларда рактын айрым түрлөрүнүн өнүгүшүнө шарт түзөт[43].

Маанилүүлүгү боюнча экинчи орунда (77,9%) токойлорду кыюу, жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн түрлөрүнүн жоголуп кетүүсүнүн экологиялык көйгөйү турду. Токой кодексине ылайык Кыргыз Республикасындагы токойлор жаратылышты коргоочу; көмүр кычкыл газын сиңирүүгө байланыштуу жер кыртышын коргоочу, суудан коргоочу, климатты жөнгө салуучу, санитардык-гигиеналык, ден соолукту чыңдоочу, глобалдык климаттын өзгөрүшүнүн терс кесепеттерин эскертүүчү иштерди жүрүзөт. Расмий статистика көрсөткөндөй, 1966-жылдан 2020-жылга чейин токойлорду кыркууну, табигый жаңылануну токтотуунун жана токой плантацияларын токойлуу аянтка которуунун натыйжасында республиканын токойлорунун көлөмү 3,13%га көбөйгөн. Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын токой тармагын 2040-жылга чейин өнүктүрүү Концепциясы бар, анын негизги максаттары токойлорду сактоо жана токойлуу аянтты 6,5%га чейин көбөйтүү жана өлкөнүн ИДПсына

40 https://epi.yale.edu/downloads/epi2022report06062022.pdf
41 https://kloop.kg/blog/2021/11/08/bishkek-vozglavil-rejting-gorodov-mira-po-urovnyu-zagryaznyonnosti-vozduha/
42 https://www.auca.kg/ru/auca_news/4806/
43 https://movegreen.kg/2022/06/05/analitika-bishkekchane-dyshat-nezdorovym-vozduhom-ne-tolko-zimoj-no-i-letom/

токой чарбасынын салымын 1% чейин жогорулатуу болуп саналат[44]. Бирок, активисттер акыркы 70 жылда браконьерлер кыргыз токойлорунун аянтын үч эсеге кыскартканын айтышууда. Алар тармактын негизги көйгөйлөрүнө бак-дарактарды мыйзамсыз кыюу боюнча жазалардын аткарылбай жатышы жана тиешелүү мамлекеттик органдардын коррупциялык көрүнүштөрү катары аташууда.

Кыргызстан глобалдык климаттын өзгөрүүсүнүн күн тартибине өзүнүн берилгендигин «2018-2040-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясы», Экологиялык коопсуздук концепциясы, Жашыл экономиканы өнүктүрүү программасы жана башка улуттук документтер аркылуу билдирет. Мындан тышкары, 2022-жыл Кыргызстанда тоо экосистемаларын коргоо жана климатка туруктуулук жылы деп жарыяланган. Кыргыз Республикасынын демилгеси менен БУУнун Башкы Ассамблеясынын 76-сессиясынын катышуучулары 2022-жылды Туруктуу тоолорду өнүктүрүүнүн эл аралык жылы деп жарыялоо боюнча резолюцияны бир добуш менен кабыл алышты.

Жалпысынан «Экологиялык абал жеке сизди тынчсыздандырабы?» деген суроого жаштардын 74,7% ооба, 14,6% жок деп жооп беришти. Ошол эле учурда алар экологиялык коопсуздук концепциясына, биринчи кезекте, (кемүү тартибинде): жаратылышты/айлана-чөйрөнү (флора, фауна) сактоого жумшашат; таштандыларды кайра иштетүү жана сорттоо, экологиялык тазалык; абанын жана суунун болушу/тазалыгы. Жаштар үчүн экологиялык көйгөйлөрдү чечүү эң артыкчылыктуу багыттардын тизмесинде. Алсак, респонденттердин 61,9% экологиялык көйгөйлөрдү чечмейинче Кыргызстанда туруктуу өнүгүүгө жетишүү мүмкүн эмес деп эсептешет. Өлкөнүн эң актуалдуу көйгөйлөрүнүн ичинен 7,6% экологиялык көйгөйлөрдү көрсөттү.

Ишке ашыруу механизмдери

Секция өлкөнүн экологиялык абалын өзгөртүүгө/жакшыртууга жаштардын катышуусунун субиндикаторлорун камтыйт. Көпчүлүк (27,9%) жаратылыш ресурстарына (суу, жарык, топурак ж.б.) этият мамиле кылуу аркылуу салымын кошот. Экинчи жана үчүнчү эң популярдуу жооптор - таштандыларды сорттоо (25,8%) жана гүлдөрдү жана бак-дарактарды отургузуу (25,4%). Экологиялык иш-чаралардын көбү коомдук уюмдар тарабынан, анын ичинде БУУнун Туруктуу өнүгүү максаттары менен биргеликте өткөрүлөт, анын демилгечилери биринчи кезекте жаштар. Өлкөдө тоолорду туруктуу өнүктүрүү, тоо экосистемаларын коргоо жана климаттык туруктуулуктун эл аралык жылынын алкагында мамлекет бардык аймактардан жаштарды көчөт отургузууга тартууга басым жасоо менен «Жашыл Мурас» улуттук кампаниясын баштады. Акциянын алкагында атайын портал түзүлүп, анда Кыргызстандын токой экосистемалары жана токой отургузуу иш-чараларына муктаждыктар тууралуу маалымат берилет. Токой отургузууга кызыкдар тараптар сайтты онлайн тандоо аркылуу же өлкөнүн токойлуу аянтын көбөйтүү үчүн финансылык жардам көрсөтүү аркылуу катыша алышат.

78,6% карапайым адамдар коомчулук экологиялык көйгөйлөрдү чечүүгө катышуусу керек деп эсептейт. 2001-жылы Кыргызстан «Айлана-чөйрөнү коргоо маселелери боюнча маалыматка коомчулуктун жеткиликтүүлүгү, экологиялык маанилүү чечимдерди кабыл алууга катышуу жана сот адилеттигине жетүү жөнүндө» Орхус конвенциясына кошулган. 2017-2020-жылдарга Орхус Конвенциясын ишке ашыруу боюнча Кыргыз Республикасынын алтынчы Улуттук баяндамасына ылайык конкреттүү иш-чаралар боюнча чечимдерди кабыл алууга коомчулуктун катышуусуна тоскоолдуктар болуп төмөнкүлөр саналат.

1. Пландаштырылган иш-чаралар, жаратылышты коргоо мыйзамдарын бузуулар, анын ичинде чечимдерди кабыл алуу процессине коомчулуктун катышуу укугун чектеген фактылар жөнүндө коомчулукка өз убагында маалымдабоо.

44 https://unece.org/sites/default/files/2022-06/Yrsaliev-state%20of%20forests%20kyrgyzstan.pdf

2. Коомчулук менен кайтарым байланыш, башкача айтканда, ал кабыл алган сунуштар жөнүндө маалымат берүү жол-жоболору жок.
3. Коомчулук тарабынан сунушталган долбоордук сунуштардын жетишсиз негизделиши.
4. Коомчулуктун экологиялык жактан маанилүү чечимдерди кабыл алуу укуктары көптөгөн мыйзам актыларында каралган, бирок алар негизинен виртуалдык укуктар болуп саналат, анткени бир да мыйзамдык актыда чечимдерди кабыл алууга коомдук таасир этүүнүн конкреттүү механизмдери каралбайт. Коомчулук өз оюн айта алат, бирок мамлекеттик бийлик органдарынан аны эске алуу гана талап кылынат (конкреттүү эмес формулировкада), б.а. милдеттүү элементтери жок[45].

Канааттануу/Бакубатчылык

Респонденттерге айлана-чөйрөнүн абалына канааттануусун 1ден 7ге чейин баалоо сунушталды. График көпчүлүк көрсөткүчтү 4 деп баалап жатканын көрсөтүп турат жана алар бул көрсөткүч дагы үч жыл мурунку абалына туура келет деп эсептешет.

2,7% көчүүнүн себептеринин арасында экологиялык себептерди атады.

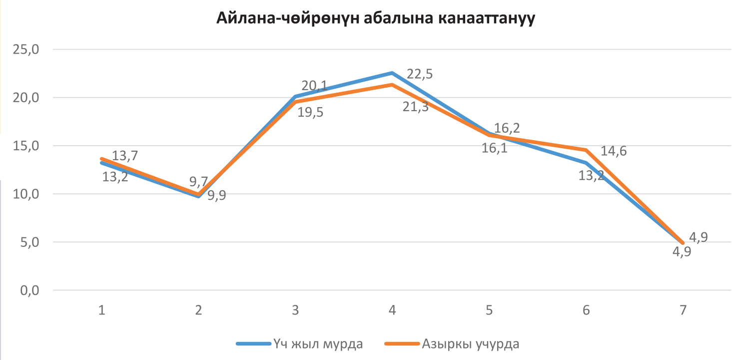

	Калктын ишеним индекси	«Жарандын мамлекетке болгон жеке ишеними» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарында жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында коррупциянын деңгээлин жеке кабыл алуу» индекси	«Аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн баалоо» индекси
2017 (2-жарым жылдык) (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Курчап турган чөйрөнү коргоо жана токой чарбасы мамлекеттик агенттиги)	28,3	35,9	23,4	25,6
2021 (2-жарым жылдык) Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлиги	24,9	32,8	19,6	22,3

Жаштар менен ФТТнын жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда экологиялык абалды өзгөртүү үчүн мыйзамдардын аткарылышын күчөтүү, балдарга экологиялык билим берүү жана агартуу, токой көчөттөрүн көбөйтүү жана транспорт каражаттарын электрлештирүү, программаларды жана иш-чараларды мамлекет тарабынан ишке ашыруу зарыл.

45 http://aarhus.kg/wp-content/uploads/2021/09/Natsionalnyj-doklad-po-Orhusskoj-Konventsii_2020.pdf

СУНУШТАР

Жарандык жана коомдук-саясий катышуу

1. Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги эл аралык уюмдардын колдоосунда жана жарандык коом уюмдары менен өнөктөштүктө билим берүү уюмдарында жарандык компетенцияларды калыптандыруу системасын өркүндөтүү боюнча чоң кадамдарды жасоодо. Бул көндүмдөрдү калыптандыруу процессиндеги негизги роль «Адам жана коом» предметине жүктөлөт. Бул предметтин окуу пландары жана мазмуну, анын ичинде предметтик стандарттар жана башка көптөгөн нерселер кайра каралууда. 2018-жылы 5-6-класстар үчүн окуу китептери басылып чыкты. Бүгүнкү күндө 7-8-класстар үчүн окуу китеби иштелип чыгууда. Бирок, жаштардын жарандык компетенцияларынын өзгөрүшүн бул чаралардан жана интервенциялардан кийинки жылдары гана байкай алабыз. Ошондуктан, жарандык компетенцияларды жана критикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүүгө багытталган окуу сааттарын көбөйтүү үчүн бул боюнча ишти улантуу жана мектеп программасын кайра карап чыгуу зарыл. Бул өзгөчө PISA-2025 изилдөөсүнө даярдануу контекстинде актуалдуу. PISA - окуучулардын окуудагы жетишкендиктерин баалоо боюнча эл аралык программа – дүйнөнүн ар кайсы өлкөлөрүндөгү 15 жаштагы окуучулардын сабаттуулугун жана алган билимин практикада колдоно билүү деңгээлин баалоочу тест. Кыргызстан PISAга эки жолу – 2006 жана 2009-жылдары катышып, акыркы орундарды ээлеген. Бул изилдөө чыгармачылык жана критикалык ой жүгүртүү көндүмдөрүн, ошондой эле жарандык компетенциялардын өнүгүү деңгээлин изилдөөгө багытталган. Ошону менен бирге класстан тышкаркы иштерди күчөтүү зарыл. Дебаттар, симуляциялык оюндар жана башка интерактивдүү форматтар сыяктуу класстан тышкаркы иш-чараларды жана иш-чараларды киргизүү. Интерактивдүү методдор жана практикалык тапшырмалар теория менен практиканын ортосундагы байланышты камсыз кылууга жардам бергендиктен, ар кандай прикладдык маселелерди жана реалдуу учурларды чечүү үчүн билимди колдонуу.

2. Билим берүү уюмдарында жарандык компетенцияларды калыптандыруу системасын өзгөртүү боюнча жогоруда аталган иш-чаралардын натыйжалары аткаруучулардан – башкача айтканда, мектеп мугалимдеринен жана алардын потенциалдык деңгээлдеринен олуттуу көз каранды. Ушуга байланыштуу «Адам жана коом» предмети боюнча мугалимдерди даярдоого жана тарбиялоого өзгөчө көңүл буруу зарыл. Фокус-топтук талкуулардын жүрүшүндө көпчүлүк мектептерде мугалимдердин атайын билими жок же «Адам жана коом» предмети боюнча сабактар такыр эле өткөрүлбөй жаткандыгы аныкталды.

3. Жарандык катышууну жогорулатуу жана жарандык компетенттүүлүктү калыптандыруу боюнча кошумча чаралардын дагы бири катышуу механизмин жана окуучулардын муктаждыктарын, укуктарын жана кызыкчылыктарын илгерилетүү системасын ишке ашыруунун мисалы катары «Мектептик өзүн-өзү башкаруу» мектептик өз алдынча башкарууну күчөтүү болушу мүмкүн. Райондук, областтык жана республикалык деңгээлдеги бул демилгенин системалуулугун камсыз кылуу зарыл. Окуучулардын мектептеги өзүн-өзү башкарууга катышуусу ачык жана аң-сезимдүү жарандык позицияны, өзүнө жана башкаларга баалуу мамилени калыптандырууга көмөктөшөт; социалдык компетенттүүлүгүн жогорулатууга мүмкүндүк берет; жүрүм-турумдун социалдык көндүмдөрүн жана социалдык көйгөйлүү кырдаалдарда өз алдынча чечим кабыл алууга болгон мамилени өнүктүрүөт. Азыркы учурда көптөгөн окуу жайлардын практикасында мектеп өзүн-өзү башкарууну балдар «демократияны гана ойногон» кыска мөөнөттүү программа же бир жолку иш-чара катары жаңылыш түшүнүп жатышат. Ал эми өзүн-өзү башкаруу жана мектептик өзүн-өзү башкаруу, атап айтканда, жалпы билим берүү уюмунда жүзөгө ашырылуучу башкаруу процесси бүткүл окуу-тарбия процессинин реалдуулугу болуп калууга тийиш. Мектеп парламенттери позитивдүү лидерликти өнүктүрүүгө жана жаштардын жамааттардын, райондордун, аймактардын жана өлкөнүн иш-чараларына тартылууга жана активдүү катышууга даярдыгын өнүктүрүүгө көмөктөшөөрүн тастыктаган көптөгөн изилдөөлөр бар.

4. ЖӨБО (жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары) жаштарды чечимдерди кабыл алуу процессине өз ара аракеттенүүнү жана тартууну күчөтүү, программаларды жана бюджеттерди түзүүдө партиципатордук изилдөөлөрдүн (коомго жана пайдалуу коомго тартылган жана киргизилген изилдөө практикалары) жана жаштар менен талкуулоонун механизмдерин киргизүү. Партиципатордук изилдөөдө жаштар кандай кыйынчылыктар, көйгөйлөр жана муктаждыктар бар экендиги, аларды чечүү үчүн кандай жолдор жана чаралар зарыл экендиги жөнүндө өз билимдери жана ой-пикирлери менен бөлүшүп, башкача айтканда, алар муниципалитеттерди, региондү жана өлкөнү өнүктүрүү үчүн саясатты жана чараларды түзүүдө негизги эксперттер болуп саналышат. Ошондой эле өз алдынча башкаруу органдарынын ачык-айкындуулугун жана жоопкерчилигин жогорулатуу үчүн социалдык тармактарда активдүү болуу, «ачык эшиктер күндөрү», жаштардын демилгелеринин конкурстары аркылуу жаштардан кайтарым байланыш жана сунуштарды чогултуу абдан маанилүү. Бул механизмдерди киргизүү ЖӨБОго мыйзамдарда бекитилген (Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө мыйзам) жаштарды чечимдерди кабыл алуу процесстерине, анын ичинде социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын, аны ишке ашыруу планын жана жергиликтүү бюджетти иштеп чыгууда жана мониторингдөөдө тартуу милдеттенмесин камсыз кылууга мүмкүндүк берет. Ошондой эле жаштар демилгелерин колдоо фондун, МЖӨ механизмдерин, ошондой эле муниципалдык социалдык заказды киргизүү мүмкүнчүлүгүн карап чыгуу зарыл.

5. Жаштардын жамааттарга экономикалык жана социалдык катышуусун жогорулатуу үчүн СЭӨПтү иштеп чыгууда жана бюджеттен каражаттарды бөлүүдө алардын ролун күчөтүү жана тартуу боюнча жаштар комитеттеринин ишин күчөтүү.

6. «Кыргыз жараны» концепциясына ылайык жаштар үчүн жарандык иденттүүлүк боюнча маалыматтык-билим берүү платформасын иштеп чыгуу жана ишке киргизүү (Youtube каналы, социалдык тармактар – аниме, инфографика, жаштар сериалдары ж.б.).

7. Мамлекеттин өзүнчө акы төлөнүүчү кадрлар бирдигин - жаштар иштери боюнча адисти бөлүп берүү жана камсыз кылуу, анын функционалдык милдеттеринин чөйрөсүн жана анын ишинин күтүлүүчү натыйжаларын аныктоо.

Экономикалык блок

Респонденттер бизнес ачуунун негизги көйгөйлөрүн белгилешти: ресурстарга жетүүнүн жоктугу *(78,3%)*, бизнести жөнгө салуу процедураларынын татаалдыгы *(86,4%)*, маалымат жана байланыштын жоктугу *(88,2%)*. Жаштардын басымдуу көпчүлүгү (86,2%) мамлекет жаш ишкерлерге жардам бербейт деп эсептешет.

1. Өлкөдө бизнес чөйрөсүн жакшыртуу боюнча чараларды көрүп, мамлекет көрсөткөн кызматтарды жакшыртууга басым жасоо зарыл.

2. Жаштар арасында ишкердикти өнүктүрүү боюнча программаларды иштеп чыгуу (окутуу/оюн иш-чараларын өткөрүү, социалдык жоопкерчиликтүү ишкердик идеясын жайылткан жарнамалык материалдарды иштеп чыгуу ж.б.), жаш ишкерлерге мамлекет бизнес-идеялар жана стартаптар үчүн колдоо жана туруктуу конкурстар жөнүндө маалымат берүү.

3. Жаштардын ишкердигин өнүктүрүү боюнча региондук саясатты жакшыртуу. Жаштарды жашыл экономиканын принциптерине ылайык агросекторго тартууну күчөтүү.

4. Окуу планы менен эмгек рыногунун талаптарынын ортосунда синергия жок, жаштардын 54,7% келечекте жумуш табуу оңойго турбайт деп алдын ала билүүсүн эске алганда. Алсак, билим берүү уюмдарынын жеке сектор менен тыгыз кызматташтыгын камсыз кылуу аркылуу окутуунун түзүмүн кайра карап чыгууга өзгөчө көңүл буруу зарыл.

5. Эмгек рыногун андан ары изилдөө демографиялык тенденцияларды (мисалы, өлкөдө жаштардын үлүшүнүн кыскаруу тенденциясы) жана алардын пенсиялык системага, азык-түлүк коопсуздугуна жана башкаларга тийгизген таасирин эске алуусу керек.

6. Натыйжалуу саясатты иштеп чыгуу үчүн жаштардын эмгек миграциясынын процесстерине жана анын демографиялык кырдаалга, эмгек рыногуна, өлкөнүн калкынын жашоо деңгээлине жана сапатына тийгизген таасирин системалуу түрдө мониторинг жүргүзүү жана изилдөө зарыл.

7. Эмгек жана турмуш-тиричилик үчүн жагымдуу шарттарды түзүү боюнча кескин чараларды көрүү жагынан мамлекет тарабынан кандайдыр бир иш-аракеттердин жоктугу калктын сырткa агымын күчөтүп, жаштарды бара турган өлкөдө калууга шыктандырат деген коркунуч бар. Миграциядан тышкары өз өлкөсүндө жаштар ала турган мүмкүнчүлүктөр жана артыкчылыктарга багытталган изилдөөлөрдү жүргүзүү максатка ылайыктуу. Жаштардын жүрүм-турумун альтернативдик жөнгө салууга көмөктөшүүнүн аркасында миграциялык процесстерди түшүнүү үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачууга болот.

Жаштардын 30% өздөрүнүн же алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн эмгек миграциясында тажрыйбасы бар. экенин айтышат.

8. Өлкөдө иштеп жаткан статистикалык эсепке алуу системасы жаштардын миграциясы, ишкердиги жана жаштар тартылган башка актуалдуу чөйрөлөр боюнча маалыматтарды чогултуу жана иштеп чыгуу жагынан жакшыртууну талап кылат.

9. Өз алдынча турак жай сатып ала албаган жаштардын үлүшүнүн жогору экендигине көңүл буруу керек. Жаш үй-бүлөлөрдү арзан турак жай менен камсыз кылуу механизмдерин камтыган социалдык колдоо программаларын иштеп чыгуу зарыл.

Жаштардын 89% чет өлкөгө барып иштеп же билим алууну каалашат.

13,3% миграцияга кеткенден кийин кайтып келүүнү пландашпайт.

Билим берүү

1. Үй-чарбаларынын чыгашаларында да, мамлекеттик бюджетте да билим берүүгө кеткен чыгымдардын үлүшү жогору (башкаларга салыштырмалуу) калктын жыргалчылыгы үчүн билим берүүнүн маанилүүлүгүн көрсөтүп турат. Жаштар ийгиликтүү карьера түзүү үчүн окуусун улантууну зарыл деп эсептешет, алардын пикири боюнча «байланыштарга» ээ болуу фактору да маанилүү роль ойнойт.

2. Мектепке чейинки уюмдарга болгон суроо-талап сунуштан ашат. Мектепке чейинки билим берүүнүн жеткиликтүүлүгү субиндекс боюнча 22% түзөт. Мамлекеттик бала бакчалардын альтернативасы аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө жеткиликтүү эмес. Эрте куракта өнүктүрүү көптөгөн чен-өлчөмгө ээ жана жашоонун биринчи жылдарындагы кыймыл-аракеттин, когнитивдик, тилдик, социалдык-эмоционалдык жана ченемдик көндүмдөрдүн жана жөндөмдөрдүн ыраттуу өнүгүшүн камтыйт. Физикалык өсүү, окуу жана эсептөө көндүмдөрү, социалдык-эмоционалдык өнүгүү жана окууга даярдыгы баланын жалпы өнүгүүсүнүн маанилүү багыттары болуп саналат, кийинки жашоонун пайдубалын түптөп, ден соолуктун, окуунун жана жыргалчылыктын траекториясын түзөт. Мамлекет балдардын эрте өнүгүүсүнүн маанилүүлүгүн түшүнүү менен мектепке чейинки курактагы балдары бар үй-бүлөлөрдүн ден соолугун жана билимин социалдык жактан колдоо системасын түзүшү керек. Мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын жеткиликтүүлүгүн кеңейтүү боюнча иш алып баруу, мисалы, бул тармак менен алектенген чарбалык субъектилерди стимулдаштыруу аркылуу иш жүргүзүү маанилүү.

3. Санариптик сабаттуулуктун тенденциясын жана зарылдыгын түзүү жана интерактивдүү методдорду, практикалык сабактарды колдонуу үчүн МКТ боюнча мугалимдердин кесиптик деңгээлин жогорулатууга көңүл буруу зарыл.

4. Көп тилдүүлүктү эске алуу менен ар кандай чөйрөлөрдө онлайн билимдин жеткиликтүү болуу мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү.

5. 8-класстан баштап окуучуларды кесипке багыттоо боюнча класстык сааттарды же предметти киргизүү.

Маданият

1. Маданият жана эс алуу мекемелеринин ишинин натыйжалуулугун баалоо методдорун ушул чөйрөдө башкаруунун сапатын жогорулатуу үчүн иштеп чыгуу зарыл.

2. Маданият мекемелеринин чыгармачыл кызматкерлеринин ишин материалдык жактан кызыктыруу менен гана эмес, ошондой эле маданият жана эс алуу мекемелеринин кызматкерлеринин кадыр-баркын жогорулатуу жолу менен стимулдаштыруу боюнча чаралардын системасын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу зарыл.

0,2% - бүтүрүүчүлөрдүн жалпы санына карата ОКОЖдордун жана ЖОЖдордун чыгармачыл адистиктер боюнча бүтүрүүчүлөрүнүн саны.

3. Региондун өзгөчөлүктөрүн эске алуу жана салттуу элементтерди сактоо менен, ошондой эле жаштардын керектөөлөрүнө багытталган маданий мекемелердин эксперименталдык аянтчаларын түзүү жана жаңыланган моделдерин апробациялоо.

4. Маданият тармагын каржылоонун болгон жана потенциалдуу мүмкүнчүлүктөрүн картага түшүрүү максатка ылайыктуу.

5. Эс алуунун натыйжалуу программаларын жана формалдуу эмес жайларды иштеп чыгуу жана уюштуруу максатында жаштардын жана ДМЧ адамдардын муктаждыктарын эске алуу менен маданий жана эс алуу иш-чараларына мониторингдик изилдөөлөрдү системалуу түрдө жүргүзүү зарыл.

МКТ

1. МКТ көндүмдөрү маалыматтык-коммуникациялык технологияларды натыйжалуу колдонууну аныктайт. Мындай көндүмдөрдүн жоктугу адамдардын, өзгөчө аялдардын маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын потенциалынан толук пайдалануусуна тоскоолдук кылуучу негизги тоскоолдуктардын бири бойдон калууда. Буга байланыштуу мектептердин окуу планын инклюзивдик ыкманы колдонуу менен МКТга багытталган кылып өзгөртүү зарыл.

2. МКТ индексинин көрсөткүчтөрү жаштардын көбүрөөк уюлдук телефондорду (смартфондорду) колдонуусун көрсөтөт. Ал эми азыр уюлдук телефондор компьютердин көптөгөн функцияларын аткарса да, сурамжылоо интернетке кирүү байланыш жана көңүл ачуу максатында ишке ашырыларын көрсөттү.

3. Жаштар офлайн режиминде эмес (митингдер, демонстрациялар ж.б.) санариптик технологияларды колдонуу менен өз пикирин билдирүүнү артык көрүшөт. Буга байланыштуу коомдук пикирди чогултуу үчүн онлайн платформалардын маанисин жогорулатуу жана саясий чечимдерди кабыл алуу процессине онлайн кайрылууларды интеграциялоо боюнча чараларды көрүү зарыл. Ушундай жол менен мамлекет жаштардын демонстрацияларынын «тынчтык» мамилени жакта алат.

Ден соолук

1. Жүрүм-турумдарда жана иш-аракеттерде жана ден соолукту бузуучу факторлорго аң-сезимдүү каршы турууда коомдун ден соолукка карата активдүү турмуштук позициясын калыптандыруу боюнча атайын окутууну же үгүттөө кампаниясын уюштуруу.

2. Аймактардын гендердик, курактык, маданий, физикалык жана башка өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен массалык спортту өнүктүрүү программаларын иштеп чыгуу. Мындай программаларга мектептерде жана жождордо массалык ден соолукту чыңдоо, дене тарбия жана спорттук иш-чараларды өткөрүү, спорттук инфраструктураны куруу жана реконструкциялоо боюнча сунуштар, жаштар спортун өнүктүрүү маселелери боюнча улуттук жана эл аралык илимий-практикалык конференцияларды, методикалык семинарларды жана форумдарды өткөрүү кириши мүмкүн.

3. Ден соолук жана үй-бүлөнү пландаштыруу, ооруларды алдын алуу максатында алдын алуу иш-чараларынан өтүүнүн маанилүүлүгү жөнүндө ж.б. маселелер боюнча коомдун пропагандаланышына жана маалымдуулугуна көңүл буруу. «Сергек жашоо мүнөзү» программасын ишке ашыруунун практикалык механизмдерин табуу зарыл.

4. Өлкөнүн бардык билим берүү уюмдарында, анын ичинде райондук ооруканаларда же акимчиликтерде (үй-бүлөнү жана балдарды колдоо бөлүмү) психологиялык кызматтарды түзүү зарыл, бул үчүн компетенттүү адис өз убагында жардам көрсөтүп, суицид аракеттерин алдын ала алат.

> Кыргызстанда жылына 100гө жакын өспүрүм өз суицидке барат.
>
> Жаштардын 14% коргоосуз жана тынчсыздануу сезиминде эч кимге кайрылышпайт.

Коопсуздук жана корголгондук.

1. Пандемия адам жашоосунун айрым тармактарынын көйгөйлөрүн ачыкка чыгарды. Коопсуздук эң ачык далилдеринин бири. Жаштарды санариптик мейкиндикте ансыз да кеңири камтуу коммуникация сыяктуу формалдуу эмес системаларда да, санариптик билим берүүгө милдеттүү түрдө киргизүүдө да тереңдеди. Кибермейкиндикте жаштардын коопсуздугу маселеси көтөрүлдү. Мыйзамдык жактан киберкуугунтук үчүн жоопкерчилик такталган эмес, анын үстүнө укук коргоо органдарында кылмышкерлерди кармоо үчүн керектүү куралдары жок. Саясий коргоо механизмдеринин жоктугуна байланыштуу интернетте коопсуз жүрүм-турум эрежелери жана киберкуугунтук учурларында мүмкүн болуучу аракеттер боюнча кеңири маалыматтык кампанияны жүргүзүү зарыл.

2. «Коопсуз шаар» системасын кеңейтүү, анда жолдорго эмес, жалпы эле жарандардын коопсуздугуна басым жасалышы керек.

3. Зордук-зомбулук жана коркунуч, өмүргө коркунуч туудурган кырдаалдарда кызмат көрсөтүүлөр жана телефондор жөнүндө кеңири маалымат кампаниясын жүргүзүү.

4. Кызматкерлерди калк менен туура жана эффективдүү байланышка үйрөтүү, медиация ж.б.у.с. аркылуу укук коргоо жана сот органдарына ишенимди бекемдөө.

5. Жергиликтүү калктын кайдыгерлигин жоюу жана маселелерди чечүү үчүн негизги кыймылдаткыч жана көпүрө катары өз алдынча башкаруу органдарындагы Коомдук алдын алуу борборлорунун ролун күчөтүү.

6. Аялдарга жана балдарга карата зомбулукту болтурбоо максатында эркектик жана жоопкерчилик жана аң-сезим жагынан ГАЛС методологиясын же башкасын ишке ашыруу.

Үй-бүлө

1. Келечекте мамлекеттик бийликтин бардык деңгээлдеринде үй-бүлө институтун бекемдөө боюнча кошумча тереңдетилген изилдөөлөрдү жүргүзүү зарыл.

2. Билим берүү уюмдарында ишти күчөтүү жана 8-11-класстын окуучуларынын өз алдынча чечим кабыл алуу жөндөмдөрүн өнүктүрүү үчүн өзүн-өзү таануу жана инсандык өсүү боюнча сабактарды киргизүү. Үй-

бүлөнү пландаштыруу программасын кеңейтүү, медицина кызматкерлерин жаштар менен иштөөгө үйрөтүү. Жаштарга ылайыктуу медициналык кызмат көрсөтүүлөр менен камтууну кеңейтүү өзгөчө маанилүү. Дүйнө жүзү боюнча сексуалдык активдүүлүктүн башталуусунун орточо жаш курагы азайып бараткандыктан, жыныстык жол менен жугуучу инфекциялар көбөйүүдө, эрте кош бойлуулуктар көбөйүүдө, зыяндуу көндүмдөр жана көз карандылык күч алууда, өспүрүмдөр жана жаштар жаш курагына ылайыктуу кызматтарга жана достук чөйрөгө муктаж. Көйгөйлөр жана кыйынчылыктар пайда болгондо, өспүрүмдөр жана жаштар суук кабыл алуудан жана коомчулукка жарыялоодон коркуп, медициналык мекемелерден жардам сурабаганга аракет кылышат, анткени жөнөкөй клиникаларда алар өзгөчө жагымдуу контингент эмес: алар милдеттүү эмес, акы төлөөгө жөндөмсүз, өзгөчө, сезимтал. Ошондуктан, алар үчүн жагымдуу чөйрөдө, өздөрүн ыңгайлуу сезе турган шарттарды жана кызматтарды түзүү зарыл. Жаштарга ылайыктуу медициналык кызмат көрсөтүүлөр репродуктивдүү ден соолук жана коопсуз жүрүм-турум маселелери боюнча консультациялык, маалыматтык, диагностикалык, терапиялык, реабилитациялык, психологиялык кызматтарды камтыйт. Ошол эле учурда профилактикалык иштерди жүргүзүү жана жаштар менен достук мамиледе болуу жөндөмү бар адистер тарабынан кызматтар көрсөтүлөт.

3. Респонденттердин жарымы гана (53,3%) өздөрүн үйдө коопсуз деп эсептешет, 4,8% үйүндө зомбулукка кабыларын белгилешти. Бул тынчсыздандырган көрсөткүч, аны чечүү керек. Үй-бүлөдөгү зомбулукту азайтуу үчүн чыр-чатактарды жана пикир келишпестиктерди зомбулуксуз чечүүнүн маанилүүлүгүн, ошондой эле тарбиялоонун зомбулуксуз ыкмаларын колдонуунун маанилүүлүгүн милдеттүү түрдө кеңири түшүндүрүү аркылуу үй-бүлөлүк зомбулуктун учурларын алдын алуу боюнча чараларды көрүү зарыл.
4. Жергиликтүү, аймактык жана республикалык деңгээлде муундар аралык диалогду бекемдөөгө багытталган сынактарды жана иш-чараларды өткөрүү.
5. Университеттерде, орто кесиптик окуу жайларда «Үй-бүлө институту жана укуктарга негизделген мамилелер» боюнча класстан тышкаркы программаларды киргизүү.

Экология

1. Жаштар өлкөдөгү экологиялык абалга тынчсызданып, айлана-чөйрөгө терс кесепеттерин алдын алууга активдүү катышууга даяр. Экологиялык көйгөйлөрдү чечүүгө жаштарды тартуунун конкреттүү механизмдерин иштеп чыгуу зарыл. Бул жаштардын жашыл акцияларга катышуусу аркылуу да, ошондой эле айлана-чөйрөнү коргоо жана климаттын туруктуулугу боюнча саясатты ишке ашырууга жаштар кыймылын кошуу аркылуу да ишке ашырылышы мүмкүн.
2. Экология чөйрөсүндөгү негизги көйгөй болуп коюу түтүн жана чыгындылар саналат, ага байланыштуу жаштарды энергиянын альтернативдүү булактарына, энергияны үнөмдөөчү технологияларга үйрөтүү маанилүү деп эсептелинет.
3. Билим берүү системасынын бардык деңгээлинде экологиялык билим берүүнү өнүктүрүү боюнча да иш жүргүзүү зарыл.
4. 2030-жылга карата туруктуу өнүгүүгө карай прогрессти өлчөө жана өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө статистикалык потенциалды түзүүгө жардам берүү үчүн жаңы ТӨМ индикаторлору иштелип чыгат. Индекстин айрым көрсөткүчтөрү ТӨМдүн артыкчылыктары менен дал келгендиктен, 2030-жылга чейин жетишпеген маалыматтарды чогултуу боюнча сунуштар киргизилиши керек.
5. Улуттук статистикалык комитет тарабынан «Кыргыз Республикасынын жаштары» жыйнагын үзгүлтүксүз басып чыгаруу маселесин кароо зарыл. Зарылчылыкка жараша донордук каражаттарды тартуу керек.

Министерство культуры, информации, спорта и молодежной политики Кыргызской Республики

келечек

ОБСЕ Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе
Программный офис в Бишкеке

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ИНДЕКС БЛАГОПОЛУЧИЯ И РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖИ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

2022 ГОД

Оглавление

МЕТОДОЛОГИЯ	5
ОБЩИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ИБРМ	6
1. ГРАЖДАНСКОЕ УЧАСТИЕ (ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ)	8
2. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ	15
3. ОБРАЗОВАНИЕ	22
4. КУЛЬТУРА	27
5. ЗДОРОВЬЕ	32
6. ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ	38
7. БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИЩЕННОСТЬ	41
8. СЕМЬЯ	45
9. ЭКОЛОГИЯ	50
РЕКОМЕНДАЦИИ	55

Главной целью всех проводимых в нашей стране мероприятий, связанных смолодежной политикой, является создание условий для свободного роста, развития и качественного совершенствования молодежи во всех сферах.

В направлении молодежи необходимо проводить последовательную деятельность в направлении духовного роста и развития нашего государства и нации, изменения ценностей, воспитания любви к Родине, народу.

Основная цель многих мероприятий, проводимых в настоящее время в отношении всестороннего развития молодежи, заключается в том, чтобы во всех сферах нашего общества, в соответствии с требованиями времени, воспитывать новое поколение, создавать стимулы, мотивировать молодое поколение, постоянно осваивать новые технологические направления, использовать новые подходы к управлению, воспитывать менеджеров, предпринимаются позитивные действия.

Национальное исследование «Индекс благополучия и развития молодежи» является инструментом, который вносит большой вклад в выявление проблемных явлений и способствует поиску решений указанных проблем.

Государство совместно с общественными организациями, молодыми активистами и другими заинтересованными сторонами заинтересовано в проведении данной работы и достижении хороших результатов.

Максутов Алтынбек Аскарович
Министр культуры, информации, спорта
и молодежной политики Кыргызской Республики

Достижение долгосрочных целей стратегического развития молодежной политики Кыргызской Республики тесно связано, в первую очередь, с улучшением жизни граждан на территории страны в целом. Одной из основных целей Министерства культуры, информации, спорта и молодежной политики Кыргызской Республики является создание условий для развития молодежи.

Чтобы внести свой вклад в указанное направление, государству необходимо определить, какие проблемы существуют в молодежной сфере. Только благодаря четкому знанию проблем открываются большие возможности для полноценного решения проблем. Для этого сегодня было проведено общенациональное исследование.

Целью национального исследования «Индекс благосостояния и развития молодежи» является определение основных направлений развития молодежной политики в Кыргызской Республике, повышение качества решений, принимаемых в отношении молодежи на республиканском и местном уровнях.

На сегодняшний день результаты исследования показали свою высокую эффективность в практическом применении и анализе. Вместе с тем, также четко обозначена необходимость дальнейшего развития молодежной политики в регионах.

Министерством будет проводиться работа по дальнейшему развитию национального исследования, которое будет способствовать устойчивому проведению молодежной политики в Кыргызской Республике.

Государство предпринимает все действия, создавая условия для благополучного развития молодого поколения. А изменение молодого поколения зависит от собственных усилий, инициативы. Мечта, целеустремленность и правильные амбиции лежат в основе счастливой жизни и всесторонне обеспеченного будущего.

Будущее государства находится в руках молодежи, и эту реальность необходимо всегда помнить. Молодежь – главный локомотив развития нашей страны!

Надырбеков Союзбек Надырбекович
Заместитель министра культуры, информации, спорта
и молодежной политики Кыргызской Республики

МЕТОДОЛОГИЯ

В 2017 году в Кыргызстане было проведено первое системное измерение комплексного состояния молодежи, в основу которого были положены международные инструменты определения Глобального индекса развития и Индекса благополучия молодежи, адаптированные к условиям Кыргызстана. Методика индексации «Индекса благополучия и развития молодежи» была рассчитана с учетом 94 субиндикаторов и индикаторов, объединенных в 8 индексов благополучия и развития молодежи страны по таким показателям как: гражданское участие; экономические возможности; образование и наука; культура; здоровье; семья; ИКТ; безопасность и защищенность молодежи.

В 2022 году методика расчета ИРМ была значительно усовершенствована группой экспертов путем включения в индекс ряд дополнительных субиндикаторов и индикаторов. Каждая сфера была структурирована и теперь включает в себя пять секций – 1) Глобальные и международные индексы; 2) Возможности для молодежи; 3) Потребности и нужды молодежи; 4) Механизмы реализации молодежной повестки; 5) Удовлетворенность молодежи.

ИБРМ – это аналитический комплексный показатель динамики изменения положения молодежи в Кыргызской Республике, рассматриваемый через:

- развитие – как процесс необратимых количественных и качественных изменений по установленным критериям;
- благополучие – как социальное, физиологическое, психологическое и материальное состояние молодежи.

Цель ИБРМ – определение основных направлений развития молодежной политики и повышение качества решений, принимаемых на национальном и местном уровнях, касающихся молодежи КР.

ИБРМ рассчитывается на основе 2 методов измерений:

1. Субъективные данные - опрос молодежи в Кыргызской Республики в возрасте от 14 до 28 лет, по стандартной репрезентативной выборке, с допущением ошибки выборки в пределах 5-7 процентов, при этом веса распределяются равномерно. Выборка основывалась на следующих ключевых факторах: территориальный, возрастной, гендерный, этнический, тип местности проживания. Всего было опрошено – 1640 человек.
2. Объективные данные - изучение статистических и других данных, имеющихся в органах статистики, уполномоченных государственных органах, исследованиях и отчетах.

Учитывая, что некоторые показатели требуют не только количественного, но и качественного измерения, было принято решение дополнительно включить в методологию инструмент ФГД, позволяющий более объективно оценить состояние молодежи по тому или иному индикатору.

Следующее усовершенствование методики расчета ИРМ заключается во внедрении еще одной сферы – «Экологии». Осознавая важность исследования экологических рисков, которые могут привести к негативным последствиям, в отчет включены экологические аспекты, их влияние на поведение молодежи и реакцию властей. Кроме того, обзор открытых источников информации свидетельствует о существенном росте дискуссий молодежи по экологической тематике.

Так, настоящий ИБРМ включает в себя измерение девяти сфер:

1. Гражданское участие
2. Экономическое измерение
3. Образование
4. Культура
5. Здоровье
6. ИКТ
7. Безопасность
8. Семья
9. Экология

При расчетах настоящего индекса были использованы равные веса каждой из сфер.

Полученные результаты ИБРМ могут быть использованы для оценки состояния вышеуказанных сфер, как по отдельности, так и в целом, с учетом ответственности всех заинтересованных сторон.

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ПО ДЕВЯТИ БЛОКАМ И ИНДИКАТОРАМ

ОБЩИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ИБРМ

По оценочной шкале значение ИБРМ в 2022 году составило 0,45 (при идеальном значении - 1). Данные значения находятся на уровне ниже среднего, что говорит о необходимости повышения качества решений, касающихся молодежи, принимаемых центральными и местными исполнительными органами власти.

- Низкое значение: 0–0,494
- Среднее значение: > 0,494–0,607
- Высокое значение: > 0,607–0,671
- Довольно высокое значение: > 0,671–0,810
- Очень высокое значение: > 0,811–1

Значения по сферам:

1. Гражданское участие - 0,41
2. Экономические возможности - 0,48
3. Образование и наука - 0,47
4. Культура - 0,15
5. Здоровье - 0,51
6. ИКТ - 0,43
7. Безопасность и защищенность – 0,63
8. Семья - 0,53
9. Экология – 0,45

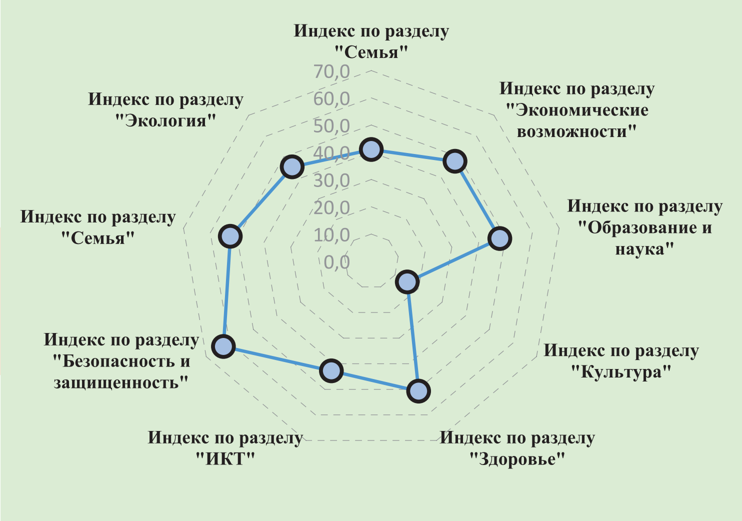

По результатам ИБРМ 2022 г. наиболее благополучными сферами оказались «Безопасность и защищенность» (0,63) и «Здоровье» (0,51). Высокую степень беспокойства должно вызывать состояние сферы – «Культура» (0,15).

Учитывая, что методика расчета интегрального индекса подверглась кардинальным изменениям, не все субиндикаторы и индикаторы подлежат сравнению. Ниже в Таблице приведен перечень индикаторов, которые были использованы, как в измерении 2017 года, так и в 2022 году, соответственно их значения могут сопоставляться. При этом необходимо отметить, что значения 2022 года по старой и новой методике могут различаться из-за разности подходов в измерении.

Индикатор	Значения в 2017	Значения в 2022	Изменение	Значение 2022 (новая методика)
Гражданское участие				
Количество респондентов, проявляющих интерес к общественно-политической жизни страны, к общему количеству респондентов (14–28 лет)	31,5	39,2	+7,7	74,5
Количество респондентов, отметивших готовность жертвовать чем-то личным ради страны	36,7	45,4	+8,7	45,4
Количество респондентов, участвовавших в выборах (как избиратель, наблюдатель, кандидат), к общему количеству респондентов (18-28 лет)	46,4	31,3	-15,1	50,5
Количество респондентов, участвовавших в волонтерской работе в сообществах, к общему количеству респондентов (14-28 лет)	12,0	33,0	+21,0	33,0
Количество респондентов, отметивших удовлетворенность общественно–политической ситуацией	60,5	43,0	-17,5	43,0
Индекс доверия населения – «Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления» (Государственное агентство молодежи, физической культуры и спорта при Правительстве КР)	46,9	34,0	-12,9	42,7
Экономическое измерение				
ВВП на душу населения	13,6	12,0	-1,6	3,1
Индекс глобальной конкурентоспособности	20,0	20,0	0,0	38,0
Количество респондентов, чьи расходы на питание составляют до 30% от совокупного дохода	46,0	70,2	+24,2	70,2
Уровень постоянной экономической занятости населения	81,0	61,4	-19,6	41,7
Легкость трудоустройства	14,0	15,5	+1,5	15,5
Доля молодежи, готовой начать свой собственный бизнес	25,0	27,2	+2,2	21,5
Доля молодежи, имеющей возможность приобретения собственного жилья	9,0	7,9	-2,1	7,9
Удовлетворенность материальным положением	62,5	24,4	-38,1	43,2
Образование				
Индекс уровня образования	76,2	69,3	-6,9	69,3
Доля молодежи, имеющая возможность продолжить свое образование	47,3	66,7	+19,4	66,7
Количество учащихся в системе среднего профессионального образования к общему количеству молодежи (18–22 лет)	11,6	14,0	+2,4	14,0
Количество учащихся в системе высшего профессионального образования к общему количеству молодежи (18–22 лет)	22,5	32,9	+10,4	32,9
Доля молодежи, для кого принципиально получение знаний	76,8	86,6	+9,8	86,6
Доля расходов на образование в государственных расходах	18,2	23,3	+5,1	23,3
Доля молодежи, удовлетворенные качеством образования	71,5	45,7	-25,8	45,7
Культура				
Потребности культурного времяпрепровождения	16,0	29,3	+13,3	14,8
Государственные расходы на культуру	1,6	1,5	-0,1	1,5

Здоровье				
Доступ к чистой питьевой воде	89,9	94,1	**+4,2**	94,1
Доля молодого населения, ведущего активный и здоровый образ жизни	36,2	24,4	**-11,8**	24,4
Уровень доступности объектов и услуг здравоохранения для молодежи	41,7	35,4	**-6,3**	17,7
Удовлетворенность состоянием вашего здоровья	85,1	54,2	**-30,9**	54,2
ИКТ				
Ответы «вполне доступно» или «доступно» на вопрос о стоимости услуг связи	62,1	74,4	**+12,3**	74,4
Ответы «скорее да» на вопрос о предоставлении образовательным учреждением навыков ИКТ	29,9	59,3	**+29,4**	59,3
Удовлетворенность состоянием ИКТ в Кыргызстане	65,5	56,2	**-9,3**	56,2
Безопасность и защищенность				
Отрицательный ответ на вопрос, кто-то из друзей, сверстников, родственников, коллег или одноклассников (однокурсников), кого вы знаете лично стал жертвой физического, психологического и сексуального насилия	5,9	15,3	**+9,4**	84,7
Удовлетворенность состоянием безопасности	85	47,5	**-37,5**	47,5
Семья				
Индекс устойчивости семьи	84,0	96,7	**+12,7**	76,4

1. ГРАЖДАНСКОЕ УЧАСТИЕ (ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ)

Общий субиндекс сферы «Гражданское участие» составил 0,41, что относится к низким показателям и характеризуется как «ниже удовлетворительного». В 2017 году индекс гражданского участия молодежи составил 0,51 и был признан «удовлетворительным».

Для измерения и описания сферы гражданского участия и общественно-политической деятельности использовались пять компонентов - секций:

1. Нужды и потребности в гражданском участии и общественно-политической деятельности.
2. Доступ и возможности для гражданского участия и общественно-политической деятельности.
3. Механизмы реализации гражданского участия и общественно-политической деятельности.
4. Удовлетворенность молодежи реализацией своего гражданского участия и общественно-политической деятельности.
5. Позиции Кыргызстана в глобальных и международных рейтингах, относящихся к сфере гражданского участия и общественно-политической деятельности.

Секция	Индикатор	Шкала	Значения в 2022	Среднее значение секции
Глобальные и международные индексы	Индекс прогресса молодежи	%, 0-100	66,2	**41,8**
	Индекс демократии (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	%, 0-100	35,0	

Глобальные и международные индексы	Индекс прогресса молодежи	%, 0-100	66,2	**41,8**
	Индекс демократии (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	%, 0-100	35,0	
	Индекс верховенства закона (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	%, 0-100	31,8	
	Индекс доверия населения	%, 0-100	34,0	
Возможности	Процент респондентов, которые состоят в политических партиях и движениях от общего количества респондентов	%, 0-100	3,6	**37,5**
	Процент респондентов, которые считают, что молодежь играет позитивную роль в жизни Кыргызстана (1. Принимает активное участие в общественной-политической жизни страны; 2. Стремится работать в органах государственной власти и местного самоуправления) от общего количества респондентов.	%, 0-100	45,5	
	Процент респондентов, которые считают, что «Развитие страны возможно в предоставлении большей свободы и инициативы людям»	%, 0-100	23,2	
	Процент респондентов, которые считают, что «Возможно, при демократической системе существуют проблемы и недостатки, но она лучшая из имеющихся форм правления» от общего количества респондентов.	%, 0-100	18,6	
	Процент респондентов, которые считают, что «Во имя интересов общества и государства можно ограничить некоторые права и свободы личности» и «Права и свободы личности- главное для человека, их нельзя ограничивать даже во благо всего государства и общества» от общего количества респондентов.	%, 0-100	46,2	
	Процент респондентов, которые не считают актуальной проблемой - «Невозможность реализовать себя» от общего количества респондентов.	%, 0-100	87,6	
Потребности/ Нужды	Процент респондентов, которые интересуются общественно-политической жизнью КР от общего количества респондентов.	%, 0-100	74,5	**31,6**
	Процент респондентов, которые считают « свободу слова, вероисповедания, место жительства» самой важной ценностью от общего количества респондентов.	%, 0-100	8,4	
	Процент респондентов, которые считают « личную свободу, независимость, активную жизненную позицию» самой важной ценностью от общего количества респондентов.	%, 0-100	9,3	
	Процент респондентов, которые считают «возможность приносить пользу другим людям» самой важной ценностью от общего количества респондентов.	%, 0-100	6,2	
	Процент респондентов, которые хотели, но не смогли по различным причинам принять участие в выборах от общего количества респондентов.	%, 0-100	14,1	
	Процент респондентов, которые выступали инициаторами и организаторами общественно-политических акций от общего количества респондентов.	%, 0-100	6,4	
	Средний процент респондентов, которые считают, что государство должно поддерживать молодежь и ее инициативы ресурсами, и реализовывать на практике государственные проекты и программы от общего количества респондентов.	%, 0-100	22,3	
	Процент респондентов, отметивших готовность жертвовать чем–то личным ради страны от общего количества респондентов.	%, 0-100	45,4	
	Процент респондентов, считающих, что «Во что бы то ни стало Кыргызстан должен оставаться суверенным государством» от общего количества респондентов.	%, 0-100	60,2	
	Процент респондентов, которые своей главной идентичностью считают «Гражданин КР» от общего количества респондентов.	%, 0-100	69,7	

ГРАЖДАНСКОЕ УЧАСТИЕ (ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ)

Потребности/ Нужды	Процент респондентов, выбирающих в качестве приоритета и страны, где они хотят жить - «демократическая страна» от общего количества респондентов.	%, 0-100	54,7	**31,6**
	Процент респондентов, выбирающих в качестве приоритета и страны, где они хотят жить - «светская страна» от общего количества респондентов.	%, 0-100	8,5	
Механизмы реализации	Процент респондентов, которые не чувствуют ограничения в выражении своего мнения от общего количества респондентов.	%, 0-100	66,1	**47,7**
	Процент респондентов, которые участвовали в выборах (как избиратель, наблюдатель, кандидат), от количества респондентов достигших возраста 18 лет.	%, 0-100	50,5	
	Процент респондентов, которые участвовали в последних выборах (ЖК КР) от количества респондентов, отметивших что принимали участие в выборах.	%, 0-100	52,5	
	Процент респондентов, которые хотели бы принять участие в выборах, но в силу обстоятельств не смогли от количества респондентов достигших возраста 18 лет.	%, 0-100	22,3	
	Средний процент респондентов, которые участвовали в общественных слушаниях от общего количества респондентов.	%, 0-100	21,4	
	Процент респондентов, имеющий опыт волонтерства от общего количества респондентов.	%, 0-100	33,0	
	Процент респондентов, которые не считают актуальной проблемой - «Отсутствие внимания к молодежи со стороны государства» от общего количества респондентов.	%, 0-100	80,1	
	Процент респондентов, информированных о Правовая ответственность за запрещенные действия в онлайн-среде (призывы к экстремизму, распространение запрещенного контента (порнография) и фейков от общего количества респондентов.	%, 0-100	55,6	
Удовлетворенность/Благополучие	Процент респондентов, которые принципиально не участвуют в выборах (reverse) от количества респондентов достигших возраста 18 лет.	%, 0-100	93,9	**46,5**
	Процент респондентов, которые считают, что выборы в КР честные и справедливые от общего количества респондентов.	%, 0-100	16,5	
	Процент респондентов, которым приходилось участвовать в общественно-политических акциях -митингах и демонстрациях, голодовках (Reverse) от общего количества респондентов.	%, 0-100	77,2	
	Процент респондентов, которых устраивает текущая ситуация и изменения не нужны от общего количества респондентов.	%, 0-100	5,1	
	Процент респондентов, которые предполагают жить и работать в КР (связывают свое будущее с КР) от общего количества респондентов.	%, 0-100	51,5	
	Процент респондентов, которые удовлетворены уровнем правовой защищенности как гражданина от общего количества респондентов.	%, 0-100	59,0	
	Процент респондентов, которые сейчас удовлетворены участием в общественной жизни страны в целом от общего количества респондентов.	%, 0-100	43,0	
	Процент респондентов, которые удовлетворены участием в общественной жизни страны в целом 3 года назад от общего количества респондентов.	%, 0-100	29,2	
	Индекс доверия Министерству культуры и делам молодежи	%, 0-100	42,7	
	Индекс доверия к Министерству юстиции	%, 0-100	29,2	
Индекс по разделу «Гражданское участие»				41,0

Как мы видим из результатов исследования, последние годы наблюдается снижение гражданского и общественно-политического участия молодежи как в Кыргызстане, так и в мире. Но при этом, гражданское и политическое участие принимает самые разнообразные формы. Существует тенденция развития нетрадиционных форматов участия, таких как участие в политических демонстрациях, протестах и маршах, также онлайн-активизм - подписание петиций, написание статей или ведение блогов на политические темы, а также популяризация и распространение подобных материалов в социальных сетях. При этом пандемия и чрезвычайные ситуации (военные конфликты на территории страны (Кыргызстан-Таджикистан) и внешние (столкновения в Казахстане, война в Украине, трагические происшествия (Дача-Су)), дали большой импульс для роста волонтерства и добровольческой деятельности среди молодежи. Молодые люди активно оказывают помощь нуждающимся, решают проблемы местного сообщества или организовывают сборы средств на благотворительные цели.

Если раньше вопросы, вызывавшие у молодежи беспокойство, побуждали молодых людей к действию в виде голосования за определенных кандидатов, или же вступление в политические объединения, то сегодня они все больше склонны решать подобные вопросы путем организации и участия в различных акциях, протестах и демонстрациях, а также посредством активности в социальных сетях, благотворительных мероприятиях или волонтерской работы на уровне местных сообществ.

Стоит обратить внимание, что на низкое значение индекса особенно сильно повлиял низкий показатель секции 1.1., определяющий нужды и потребности, желание молодежи участвовать в социально-политических процессах и гражданской деятельности. Общий показатель данной секции - 31,6%.

Это обусловлено множеством факторов, но одним из ключевых является то, что многие молодые люди глубоко разочарованы политическими процессами, нечестными методами борьбы и коррупцией во время избирательных компаний, конфликтами и распрями в стране. Помимо прочего ощущается нехватка гражданского образования, во время опросов и фокус-групповых дискуссий, было много молодых людей, которые не могут ориентироваться в государственно-политическом устройстве, не понимают, почему важно участвовать в общественно-политических процессах, как нормативно-правовые акты могут отражаться на их правах и возможностях. Молодые люди не знают, как выстроена система правления в стране и в каких процессах они могут участвовать, оказать влияние, чтобы продвигать свои интересы и решать проблемы в своём сообществе, используя свой потенциал, энергию и время на позитивные изменения себя и общества.

Выстраивая приоритет, на вопрос о том, в какой стране они хотели бы жить, для многих респондентов оказалось наиболее важным «жить в демократической стране» - 54,7%. При этом многие из респондентов не понимают некоторых терминов, относящихся к государственному устройству, гражданским и политическим процессам, например, такие как «светское государство и страна». И в этой связи, выбирают наиболее знакомые им слова и термины, такие как «демократический политический режим, государство и страна».

Вопрос	**Значение, %**	
	Светской	**Демократической**
В какой стране Вы хотели бы жить.	8,5	54,7

Респонденты отмечали, что в учебных заведениях, особенно в школе не уделяется должного внимания предметам, которые направлены на формирование гражданской идентичности и гражданских компетенций.

Все приводит к тому, что они не используют существующие возможности и доступ к реализации своих гражданских и общественно-политических прав. Соответственно, показатель по секции 1.2 «Доступ и возможности для гражданского участия и общественно-политической деятельности» тоже ниже среднего - 37,5%.

Секция «Нужды и потребности в гражданском участии и общественно-политической деятельности».

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Доля респондентов, которые интересуются общественно-политической жизнью КР от общего количества респондентов.	31,5	74,5

Данная секция включает в себя 12 индикаторов.

Доля молодых людей, отметивших, что интересуются общественно-политической жизнью, КР выросла с 31,5% до 74,5%. Но при этом другие исследования говорят о том, что более половины молодежи (53%) совершенно не интересуются политикой, при этом из них больше девушек и молодых женщин, представителей городской молодежи и русской национальности.[1]

Менее 10% считает личную свободу, свободу вероисповедания, место жительства, независимость и активную гражданскую позицию самыми важными ценностями. При этом большую часть из этих людей – девушки и молодые женщины (63%).

69,7% молодых людей считают своей главной идентичностью «Гражданин Кыргызстана».

54,7% хотят жить в демократической стране. 60,2% молодых людей думают, что «Во что бы то ни стало Кыргызстан должен оставаться суверенным государством».

Если говорить о Вашей идентичности, то кем Вы себя больше ощущаете?	Значение, %	
	жен	муж
Гражданином Кыргызской Республики	71,0	68,1

Еще одна очень важная черта молодежного гражданского и общественно-политического участия — фокус и сосредоточенность на конкретных вопросах. Чувство отчуждения, апатия и разочарования в традиционных процессах принятия решений и политической системе и циничное отношение к ним побуждает многих молодых граждан направить свою энергию на отдельные проблемы или цели, которые имеют для них первостепенное значение.

6,2% считают «возможность приносить пользу другим людям» одной из самых важных ценностей. 45,4% молодежи готовы жертвовать чем-то личным ради страны. Они предпочитают не связываться с традиционными политическими процессами, поскольку чувствуют, что их голос игнорируется и они не располагают ресурсами или компетенциями, необходимыми для политического участия, или традиционные форматы участия неэффективны в деле достижения настоящих перемен.

1 Отчет по результатам исследования Фонда Фридриха Эбберта «Молодежь КР: Затерянные в трансформации? 2020/2021». Бишкек, 2022 https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bischkek/19184.pdf

22,3% считают, что государство должно поддерживать молодежь и ее инициативы ресурсами, реализовывать на практике государственные проекты и программы.

Секция «Доступ и возможности для гражданского участия и общественно-политической деятельности».

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Доля респондентов, которые состоят в политических партиях и движениях от общего количества респондентов	1,8	3,6

Секция включает 6 индикаторов.

Представленность молодежи в политических партиях и движениях – 3,6%. Среди них 55,9% - мужчины, 44,1% - женщины. Показатель вырос в 2 раза.

12,4% респондентов считает, что «невозможность реализовать себя» является одной из 3 наиболее актуальных проблем. 58,3% из них составляют девушки и молодые женщины.

При этом самыми уязвимыми в самореализации являются подростки в возрасте от 14 до 17 лет и молодые люди 18-21 лет.

Какие проблемы Вы считаете наиболее актуальными в настоящее время?	Значение, %				Всего
	14 - 17 лет	18 - 21 лет	22 - 25 лет	26 - 28 лет	
Невозможность реализовать себя	38,7	29,4	14,9	17,0	100

45,5% молодых людей считают, что молодежь играет позитивную роль в жизни Кыргызстана. 23,2% верят, что «Развитие страны возможно в предоставлении большей свободы и инициативы людям».

Секция «Механизмы реализации гражданского участия и общественно-политической деятельности».

Она включает 8 индикаторов. В данной секции наблюдается самые лучшие показатели – 47,7% (среднее значение). Это говорит о том, что в стране имеются пути и механизмы для реализации гражданского участия и общественно-политической деятельности молодежи.

Половина (50,5%) респондентов принимали участие в последних выборах (выборы депутатов Жогорку Кенеш). Но при этом в 2020-2021 годах наблюдалось снижение участие молодых людей в выборных процессах. К примеру, только 25,1% молодых людей от общего количества молодых избирателей (18-30 лет) реализовали свое избирательное право и принимали участие в досрочных выборах Президента и Референдуме относительно формы правления страны, прошедших 10 января 2021 года. При том, что молодежь (28-29 лет) является одной из самых значительных по количеству групп избирателей – больше четверти (27%) от общего количества избирателей.[2]

2 https://tizme.gov.kg/

ГРАЖДАНСКОЕ УЧАСТИЕ (ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ)

Статистика участия молодежи (18-30 лет) на Парламентских выборах, которые состоялись 4 октября 2020 года[3] была значительно выше – 44,2%.

Молодежь склонна направлять усилия на решение конкретных важных для нее проблем, прибегая при этом к альтернативным методам гражданского участия. Одним из способов, это сделать, они видят – заниматься волонтерством и добровольческой деятельностью. Большой подъем волонтерского движения был связан с пандемией, молодые люди вовлекались в оказание поддержки уязвимых группам – развозили продуктовые наборы, медицинское оборудование и лекарства, а также помогали медицинским работникам.

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Доля респондентов, имеющий опыт волонтерства от общего количества респондентов.	12	33

Согласно результатам опроса, 33% молодежи имеют опыт волонтерской и добровольческой деятельности. Этот показатель в 2,75 раз выше, чем в 2017 году.

Молодежь стала больше внимания уделять вопросам местного значения, формирования и распределения местных бюджетов. На вопрос приходилось ли Вам участвовать в общественных слушаниях, 21,4% ответили положительно, при этом наибольшую активность проявляют молодые люди в возрасте 26-28 лет, но школьники и студенты тоже видят потребность в участии в решении проблем местных сообществ.

Приходилось ли Вам участвовать в общественных слушаниях?	Значение, %				Всего
	14 - 17 лет	18 - 21 лет	22 - 25 лет	26 - 28 лет	
Да	15,4	23,6	23,3	28,2	100

Секция «Удовлетворенность молодежи реализацией своего гражданского участия и общественно-политической деятельности».

Данная секция включает в себя 8 параметров – индикаторов. Субиндекс секции составляет 46,5% (неудовлетворительный).

Одной из значительных причин низкой заинтересованности и участия молодежи в выборных процессах обусловлено тем, что только 16,5% молодежи считают, что «выборы в КР честные и справедливые». 58,5% среди тех, кто считает, что это не так, составляют девушки и молодые женщины.

Только 5,1% молодежи устраивает текущая ситуация и они считают, что изменения не нужны. Свое несогласие и недовольство с существующими реалиями 22,8% из них проявляют через участие в общественно-политических акциях - митингах и демонстрациях, голодовках. 59% респондентов удовлетворены уровнем правовой защищенности как гражданина (41% не удовлетворены). 43% молодежи удовлетворены уровнем своего участия в общественной жизни страны.

Чуть больше половины (51,5%) молодежи предполагают жить и работать в КР (связывают свое будущее с КР).

Также в секцию включены показатели Индекса доверия населения к Министерству культуры, информации,

3 Данные по участию молодежи в Парламентских Выборах (28.11.2021) пока не обнародованы.

спорта и молодежной политики и к Министерству юстиции. На 2020 год он составляет – 29,2% для Министерства юстиции и 42,7% для Министерства культуры, информации, спорта и молодежной политики.

Секция «Позиции Кыргызстана в глобальных и международных рейтингах, относящихся к сфере гражданского участия и общественно-политической деятельности»

Эта секция включает в себя значения 4 глобальных (международных) индексов. Совокупное среднее значение секции составляет - 41,8%.

В предыдущем исследовании в секцию был включен показатель Кыргызстана в рамках Индекса развития молодежи. К сожалению, в 2021 Кыргызстан не был включен в данное исследование, из 86 стран в него попали Казахстан, Узбекистан и Россия[4]. В связи с этим, в текущий индекс было включено значение «Индекс прогресса молодежи-2021».[5]

Для более полной картины включены данные Индекса демократии (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %) – 35%, а также Индекса верховенства закона (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %) – 31,8% и Индекса доверия населения Кыргызстана исполнительным органам – 34%.

Индекс демократии стран мира (Democracy Index) — глобальное исследование и сопровождающий его рейтинг стран мира по показателю уровня демократии британского исследовательского центра Economist Intelligence Unit.

Индекс верховенства закона (Rule of Law Index) — глобальное исследование и сопровождающий его рейтинг, который измеряет достижения стран мира с точки зрения обеспечения ими правовой среды, базирующейся на универсальных принципах верховенства закона.

«Индекс доверия населения» - обобщенный показатель динамики изменения массовых настроений общества, отражающий отношение населения к деятельности государственных органов исполнительной власти и муниципальных органов самоуправления (мэрий городов Бишкек и Ош, полномочных представителей Правительства Кыргызской Республики в областях и глав местных государственных администраций - акимов районов).

2. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ

Общий субиндекс сферы «Экономические возможности» составил 0,48, что в целом может быть охарактеризовано как «ниже удовлетворительного уровня». Это одна из двух сфер, получившая положительную динамику по сравнению с 2017 годом. В 2017 году экономический субиндекс составлял 0,45.

Сфера экономических возможностей состоит из пяти секций: нужды и потребность в экономической деятельности, доступ к экономическим возможностям, механизмы реализации, удовлетворенность молодежи материальным положением, глобальные и международные рейтинги.

На низкое значение индекса повлияли низкие показатели глобальных и международных индексов. Остальные секции имеют показатели чуть выше среднего.

4 https://www.chinadaily.com.cn/pdf/2021/20211224.docx
5 https://youthprogressindex.org/

Секция	Индикатор	Шкала	Значения в 2022	Среднее значение секции в 2022
Глобальные и международные индексы	ВВП на душу населения в мировом рейтинге (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	0-100%	3,1	20,6
	Индекс глобальной конкурентоспособности (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	0-100%	38,0	
Возможности	Доля молодежи, не зарегистрировавшая брак по причине отсутствия средств	0-100%	88,6	58,0
	Доля молодежи, считающей проблемы безработицы и трудоустройства наиболее актуальными	0-100%	79,0	
	Доля молодежи, не имеющей доходов за последний год	0-100%	40,4	
	Доля молодежи, находящейся на иждивении родственников	0-100%	66,5	
	Легкость трудоустройства	0-100%	15,5	
Потребности/ Нужды	Доля молодежи, имевшей опыт миграции или их близких	0-100%	70,6	53,8
	Доля респондентов, чьи расходы на питание составляют до 30% от совокупного дохода	0-100%	70,2	
	Доля респондентов, чьи расходы развитие/образование превышают 50%	0-100%	13,5	
	Доля молодежи, заинтересованная в ведении собственного бизнеса или хозяйства	0-100%	53,5	
	Доля молодежи, планирующих приобретение собственного жилья	0-100%	61,0	
Механизмы реализации	Доля молодежи, не нашедших первую работу до года или затруднившихся ответить	0-100%	58,1	52,9
	Доля молодежи, не нашедших последнюю работу до года или затруднившихся ответить	0-100%	57,4	
	Уровень постоянной экономической занятости	0-100%	41,7	
	Доля респондентов, занимающихся бизнесом и предпринимательством	0-100%	9,8	
	Доля респондентов, готовых начать свой бизнес	0-100%	21,5	
	Доля респондентов, считающих отсутствие доступа к ресурсам как основную проблему открытия бизнеса	0-100%	78,3	
	Доля респондентов, считающих сложности процедур регулирования бизнеса как основную проблему открытия бизнеса	0-100%	86,4	
	Доля респондентов, считающих отсутствие информации и коммуникаций основной проблемой открытия бизнеса	0-100%	88,2	
	Доля респондентов, считающих что государство помогает молодым предпринимателям	0-100%	13,8	
	Доля респондентов, отметивших экономические причины сложности получение ипотечных кредитов	0-100%	73,7	
Удовлетворенность/ Благополучие	Доля разводов по причине финансовых проблем	0-100%	88,5	54,1
	Доля молодежи, удовлетворенной своим материальным положением	0-100%	61,7	
	Доля молодежи, со сложным материальным положением	0-100%	63,4	
	Доля опрошенных, имеющих собственное жилье	0-100%	7,9	
	Доля респондентов, отметивших что не планируют возвращаться после отъезда в миграцию	0-100%	86,7	
	Удовлетворенность молодежи материальным положением	0-100%	34,6	
	Индекс доверия населения к Министерству экономического развития и коммерции	0-100%	27,0	
Индекс по разделу «Экономические возможности»				47,9

Секция «Глобальные и международные индексы»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 20,6%.

Секция включает в себя два показателя: ВВП на душу населения и индекс глобальной конкурентоспособности. В прошлом отчете эта секция включала в себя показатели Индекса ведения бизнеса группы Всемирного Банка и уровень миграции. В связи с тем, что в 2021 году Всемирный банк объявил о решении прекратить публикацию ежегодного рейтинга из-за появления сведений о нарушениях, допущенных при подготовке прошлых отчетов, данный индикатор не был включен в Национальный индекс в текущем году. В свою очередь данные по миграции были включены в секции «Потребность и нужды» и «Удовлетворенность материальным положением».

Далее будут рассмотрены индикаторы 2022 года, характеризующие общие условия для обеспечения благополучия и развития.

ВВП на душу населения

Уровень экономического развития и темпы экономического роста Кыргызской Республики остаются низкими. ВВП на душу населения в 2021 году составил 1123 долл. США, в 2016 году - 1133 долл. США. В рамках настоящего индекса показатель ВВП на душу населения рассматривается как классификатор уровня экономической активности и качества жизни населения. Согласно обновленной классификации Всемирного банка[6], Кыргызская Республика находится в группе стран с доходами ниже среднего уровня наряду с Узбекистаном, когда как Казахстан, РФ, Туркменистан, Беларусь находятся в группе стран с доходами выше среднего уровня (4046–12535 долл. США). В лидерах по номинальному душевому ВВП в 2020 году были Люксембург, Швейцария, северные страны: Норвегия, Ирландия и Исландия, Нидерланды и Дания, Швеция и Финляндия.

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
ВВП на душу населения	13,6	12,0

Среди основных причин снижения данного показателя может быть связано с ускоренным распространением коронавируса в 2020 году и введенными из-за нее ограничениями (введение режима ЧС, ограничений на деятельность предприятий и перемещения людей, закрытие учебных заведений, границ, авиасообщений, торговых и развлекательных заведений, остановка работы транспорта, переход сотрудников на удаленный режим работы, возвращение трудовых мигрантов и т.д.). В этой связи замедлилась деловая активность экономической деятельности, которая стала оказывать давление на рынок труда, негативно влиять на занятость населения и материальное состояние домохозяйств. Низкие темпы роста экономики зависят также от неэффективной государственной политики, коррупции, а также от отсутствия целенаправленной государственной политики. В отчете Азиатского банка развития отмечается, что экономика Кыргызской Республики замедлится в 2022 году и несколько восстановится в 2023 году при условии, если внешняя неопределенность не затянется.

Индекс глобальной конкурентоспособности[7]

Всемирный экономический форум определяет национальную конкурентоспособность как способность страны и ее институтов обеспечивать стабильные темпы экономического роста, которые были бы устойчивы

6 http://www.vavt-imef.ru/wp-content/uploads/2020/10/Monitoring_54text4-1.pdf
7 https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

в среднесрочной перспективе. Авторы исследования подчеркивают, что страны с высокими показателями национальной конкурентоспособности, как правило, обеспечивают более высокий уровень благосостояния своих граждан. По итогам 2019 года в рейтинге Индекса глобальной конкурентоспособности Кыргызстан занимает 96-е место среди 141 страны, получив 54 балла, улучшив свои показатели по сравнению с 2018 годом на одну позицию (97-е место и 53 балла). Наилучшие показатели у КР по внедрению информационных технологий (65-е место), макроэкономической стабильности (74-е) и динамичности бизнеса (78-е), а наихудшие - по инновационному потенциалу (129-е), объему внутреннего рынка (125-е), эффективности рынка товаров и услуг (115-е) и развитию финансовой системы (118-е). Лидером рейтинга в анализируемом году стал Сингапур, второе место заняли США, третье - Гонконг. Россия заняла 43-е место (66,7 балла), Казахстан — 55-е (62,9), Армения — 69-е (61,3). Таджикистан потерял две позиции, заняв 104-е место с 52,4 баллами.

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Индекс глобальной конкурентоспособности	20,0	20,0

Секция «Возможности молодежи для экономической самостоятельности»

Показатель секции составляет 58 %, что является недостаточно удовлетворительным индикатором. Секция оценивает возможности молодежи к трудоустройству и уровень дохода.

Средний уровень доходов, трудоустройство по окончании учебы

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Средний уровень доходов молодежи	32,0	25,2

Пандемия коронавируса оказала негативное влияние на доход и трудовую занятость молодежи. Среди негативных влияний пандемии стало и сокращение денежных переводов из-за границы, куда вошли как оплата за товары, так и трансферы от трудовых мигрантов. Денежные переводы не только составляют около 30% ВВП страны, но и являются основным источником дохода для многих домохозяйств.

Финансовая составляющая качества занятости среди молодежи остается на низком уровне. Согласно опросу 2016 года, доля молодежи со средним уровнем дохода, превышающим средний прожиточный минимум по республике (4 794 сома в 2016 году) составила 32%, в 2021 году эта доля составила 25,2% с прожиточным минимумом в 6 268 сомов. Если не брать в расчет категорию молодежи 14-17 лет, в которую входят школьники и студенты, 39% молодежи от 18-28 лет не имеют дохода, 16% имеют доход от 9000-15000 сомов, 13% - от 4500-9000 сомов.

Средний месячный доход молодежи 18-28 лет за последний год

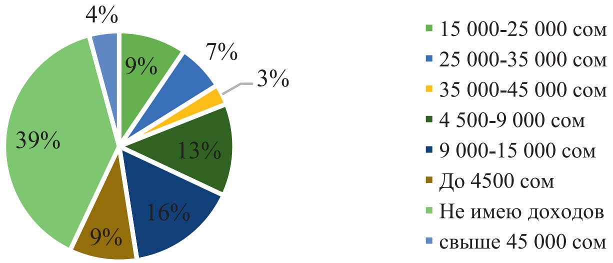

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Уровень постоянной экономической занятости населения	81,0	61,4
Легкость трудоустройства	14,0	15,5

Численность занятых молодых людей от 15-28 лет составляет 661,7 тыс. (66,4% от экономически активного населения). Избыток предложения рабочей силы создает проблему безработицы среди молодого населения. Так, согласно опросу, около 30 % респондентов ответили, что смогли трудоустроиться в период до одного года после учебы. Отвечая на вопрос об ожиданиях по трудоустройству, только 15,5 % опрошенных согласились с тем, что будет легко или очень легко найти работу, а 72,8% молодежи считают безработицу наиболее актуальной проблемой в настоящее время.

Увеличение численности населения требует обеспечения спроса на рабочую силу. В противном случае это приведет к негативным последствиям: росту безработицы, росту бедности, неравенства, снижению потребления, социального напряжения и т. д. В стране отмечается несоразмерно большой уровень безработицы среди молодежи, чем в целом по совокупности. Уровень безработицы среди молодежи в возрасте 16-29 лет составил 33,6%. Численность безработных среди молодежи в возрасте 15-28 лет составила около 80 тыс. человек в 2018 г.- из них доля молодежи в возрасте 15-17 лет составила 4%, 18-23 года - 53%, 24-28 лет - 43%. Высокий уровень безработицы среди молодежи может быть вызван низкой оплатой труда, дефицитом рабочих мест в местах проживания, нехваткой профессиональных знаний и навыков, а также отсутствием профессионального опыта.

Секция «Потребности/Нужды»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 61,7%. Секция оценивает материальное благополучие молодежи с точки зрения их потребностей и нужд.

Доля молодежи, имевшей опыт миграции или их близких

30% опрошенной молодежи утверждают, что они или члены их семьи имеют опыт выезда в трудовую миграцию. То есть денежные переводы оказывают существенное влияние на увеличение спроса на товары и услуги и в целом благодаря денежным переводам мигрантов в стране заметно улучшаются условия жизни, в том числе и молодежи. Однако зависимость страны от денежных переводов может укоренить убеждение в том, что кроме миграции нет альтернативы поддержания себя и своих семей.

Основные расходы

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Количество респондентов, чьи расходы на питание составляют до 30% от совокупного дохода	46,0	70,2

Основными статьями расходов молодежи являются расходы на питание и одежду. У 29,8% опрошенной молодежи расходы на питание составляют более 30% от доходов и у 25,4% респондентов расходы на одежду. В то же время 13,5% молодых людей могут направить более 50% от доходов на мероприятия, связанные с образованием и развитием. По сравнению с прошлым измерением количество респондентов, чьи расходы на питание составляли до 30% от совокупного дохода увеличилось на 24%.

Доля молодежи, заинтересованная в ведении собственного бизнеса или хозяйства

Молодежное предпринимательство - это важный ресурс в развитии малого и среднего бизнеса, так как считается, что молодые предприниматели отличаются большей восприимчивостью к нововведениям и склонностью к рискам в бизнесе[8]. Согласно проведенному опросу, большая часть молодого населения (53,5%) демонстрирует заинтересованность заниматься предпринимательством. При этом, молодежь не исследует рынок, в котором планирует открыть бизнес, поэтому очень часто терпит убытки[9].

Доля молодежи, планирующих приобретение собственного жилья

Большая часть опрошенных (61%), желают приобрести жилье в собственность. Но ввиду отсутствия достаточных финансовых средств доступность жилья остается низкой. Причины низкой доступности жилья для молодежи обусловлены множеством факторов, в том числе высокие процентные ставки по ипотечным кредитам ввиду высокой стоимости ресурсов, используемых банками; высокий уровень необходимых официальных доходов для заемщиков, который приводит к снижению доступности к кредитам для большинства граждан; высокая стоимость жилья недвижимости на первичном и вторичном рынках вследствие ориентированности строительных компаний на получение максимальной прибыли за счет строительства жилья «элитного класса» либо строительство на условиях «под самоотделку».

Секция «Механизмы реализации»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 52,9%.

Готовность молодежи начать собственный бизнес и приобрести собственное жилье

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Доля молодежи, готовой начать свой собственный бизнес	25,0	27,2
Доля молодежи, имеющей возможность приобретения собственного жилья	9,0	7,9

Несмотря на желание и потребность молодежи в ведении собственного бизнеса или хозяйства, большая часть молодежи Кыргызстана к этому не готова. В рамках индекса измеряется степень готовности молодежи начать собственный бизнес как индикатор оценки благоприятности деловой среды. По данным опроса, в 2022 году 27,2% молодежи продемонстрировали свою готовность начать свое дело, тогда как в 2017 году данный показатель составлял 25%. Основными проблемами открытия бизнеса респонденты отметили: отсутствие доступа к ресурсам (78,3%), сложности процедур регулирования бизнеса (86,4%), отсутствие информации и коммуникаций (88,2%). Преобладающее большинство молодежи (86,2%) считает, что государство не помогает молодым предпринимателям.

Доля молодежи, имеющей возможность приобретения собственного жилья невелика - 7,9%, в 2017 году этот показатель был выше - 9%. Это говорит о том, что доступность приобретения жилья снижается, особенно у лиц с низким уровнем доходов. Жилищная программа Кыргызской Республики «Мой дом» на 2021 - 2026 годы, принятая Правительством в июле 2021 года направлена на предоставление гражданам страны возможности приобретать доступное жилье, финансируемое за счет долгосрочной и недорогой ипотеки.

8 «Ситуационный анализ молодежи», Эльнура Казакбаева (ЮНФПА)
9 Результаты ФГД

Секция «Удовлетворенность/Благополучие»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 54,1%.

Удовлетворенность материальным положением

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Удовлетворенность молодежи материальным положением	62,5	24,4

В 2022 году общая удовлетворенность материальным положением в Кыргызстане снизилась более чем в 2,5 раза по сравнению с данными 2017 года. Если в 2017 году 62,5% молодежи были удовлетворены материальным положением, то в 2022 году этот показатель составил всего 24,4%.

Удовлетворенность материальным положением

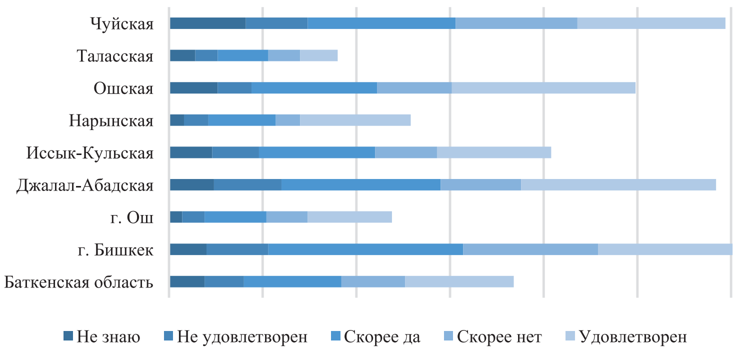

Уровень удовлетворенности молодежи материальным положением различается в зависимости от области проживания. Доля молодежи, удовлетворенной материальным положением, оказалась выше всего в Нарынской (73,6%) и Ошской области (66,3%), неудовлетворенной молодежи больше всего в Чуйской (33%), Таласской области (32,2%) и г. Бишкеке (32,2%).

При этом согласно результатам расчета данного индикатора, в соответствии новой методике, доля молодежи, удовлетворенной своим материальным положением в 2022 году составляет 43,2%. Таким образом, количество удовлетворенной молодежи своим материальным положением снизилось почти в 1.5 раза.

Следует также отметить высокую долю разводов по причине финансовых проблем (88,5%) и долю молодежи, испытывающей сложное материальное положение (63,4%). Проблема заключаться в том, что их дети могут дальше нести непропорционально тяжелое бремя нищеты по доходам.

Миграция

Согласно данным НСК с 2014 по 2018 гг. из страны в целом эмигрировали 19 273 человека в возрасте 15-34 лет (48,7% от общего числа эмигрантов), а иммигрировали только 7 546 молодых людей (53,7% от всех иммигрантов). Почти четверть мигрантов составляют молодые люди в возрасте 14-28 лет[10]. Фактические масштабы молодежной миграции в Кыргызстане существенные и соответственно требуют серьезных исследований и расширенного вовлечения общественности и ответственных государственных органов в процесс обсуждения данной проблемы и ее последствий.

10 https://www.vb.kg/doc/421492_nacstatkom:_chislennost_molodeji_v_kyrgyzstane_sokrashaetsia.html

Относительно планов молодежи, то на вопрос о том, где бы она хотела работать, 10,5% видят себя за границей или в трудовой миграции. Доля молодежи, отметивших что не планируют возвращаться после отъезда в миграцию составляет – 13,3%. Так, миграционные процессы в стране с одной стороны формируются за счет трудоизбыточности, с другой стороны из-за деградации экономики.

Где бы Вы хотели работать?

Индекс доверия населения к Министерству экономического развития и коммерции

	Индекс доверия населения (Министерство экономического развития и коммерции)	Индекс «Личное доверие гражданина к государству»	Индекс «Личное представление об уровне коррупции в государственных органах исполнительной власти и органах местного самоуправления»	Индекс «Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления»
2017	26,2	37,9	13,6	27,1
2021	27	35,5	17,8	26,9

Министерство экономического развития и коммерции имеет один из самых низких показателей по уровню доверия населения к деятельности государственных органов и органов местного самоуправления. Этот совокупный индекс включает в себя показатели трех индексов: «Личное доверие гражданина к государству», «Личное представление об уровне коррупции в государственных органах исполнительной власти и органах местного самоуправления» и «Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления». В 2021 году среднее значение индекса доверия населения составило 27%.

3. ОБРАЗОВАНИЕ

Общий субиндекс сферы «Образование» составил 0,48, что в целом может быть охарактеризовано как «ниже удовлетворительного уровня». По сравнению с 2017 годом, когда показатель составлял 0,66, индекс значительно ухудшился.

При описании данной сферы использовались показатели возможностей в получении образования, потребности в получении образования, механизмов реализации (в получении образования) и удовлетворенности полученным образованием. Часть этих показателей интегрирована в индексы образования, часть взята из национальной статистики, международной статистики и данных опроса.

Сфера образования состоит из пяти секций:

1. Глобальные и международные индексы образования.
2. Возможности получения образования.

3. Потребности/Нужды в образовании.
4. Механизмы реализации в получении образования.
5. Удовлетворенность/Благополучие полученным образованием.

Каждая секция включает набор соответствующих индикаторов. Например, в секции «Возможности получения образования» указаны индикаторы доступа к дошкольному образованию, а также индикаторы охвата средним и высшим профессиональным образованием (из данных статистики). Секция «Потребности/Нужды в образовании» содержит индикаторы «Количество респондентов, планирующих продолжить свое образование» и «Количество респондентов, для которых профессионализм и самореализация являются ценностью», полученные из опроса. В секции «Механизмы реализации в получении образования» указаны индикаторы государственных расходов на образование и индикаторы соотношения заработной платы школьных педагогов и учителей к ВВП на душу населения. В секции «Удовлетворенность полученным образованием» использован соответствующий индикатор (из опроса), а также Индекс доверия Министерству образования и науки.

На значение общего индекса образования повлияли такие показатели, как: доля молодежи, для которой принципиально получение знаний (86,6%) доля молодежи, планирующая продолжить свое образование (75,3%), наличие учебников и обеспеченность учащихся (73,5%).

Низкими оказались показатели желания работать в системе образования (7,7%), профессионализма и реализации в качестве ценностей (7,4%), молодежи, для которой ученые и научные деятели являются примером (11,8%).

Секция	Индикатор	Значения в 2022	Среднее значение секции в 2022
Глобальные и международные индексы	Индекс уровня образования (из ИЧР) (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	69,3	**60,4**
	Индекс человеческого капитала (ВБ) (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	51,5	
Возможности	Доля молодежи, имеющая возможность продолжить свое образование	66,7	**32,0**
	Доля молодежи, для которых примером являются ученные и научные деятели	11,8	
	Доля молодежи, проводящее свободное время за учебой и чтением книг	21,0	
	Доля молодежи, желающая посвятить свободное время повышению потенциала	55,5	
	Количество учащихся в системе среднего профессионального образования к общему количеству молодежи (18–22 лет)	14,0	
	Количество учащихся в системе высшего профессионального образования к общему количеству молодежи (18–22 лет)	32,9	
	Доступ к дошкольному образованию	22,0	
Потребности/ Нужды	Доля молодежи, планирующая продолжить свое образование	75,3	**43,2**
	Доля молодежи, для кого принципиально получение знаний	86,6	
	Доля молодежи, для кого причиной для подражания являются глубокие знания	11,9	
	Доля молодежи, для кого профессионализм и самореализация являются ценностью	7,4	
	Доля иностранных студентов, обучаемых в КР к общему объему студентов	35	

Механизмы реализации	Доля молодежи, считающая ключевой проблемой в настоящее время связаны с трудностями получения образования	93,5	**40,9**
	Доля молодежи, использующая интернет для целей образования	63,5	
	Доля молодежи, затрачивающая на образование в общей структуре расходов	35	
	Доля молодежи, желающая работать в системе образования	7,7	
	Наличие учебников и обеспеченность учащихся	73,5	
	Соотношение заработной платы школьных педагогов и учителей к ВВП на душу населения	16,7	
	Доля патентов (интеллектуальные права собственности), полученных молодыми людьми	13,9	
	Доля расходов на образование в государственных расходах	23,3	
Удовлетворенность/Благополучие	Доля молодежи, не желающая продолжать обучение по причине плохого качества или отсутствия личной или мотивации семьи	96,6	**62,9**
	Доля молодежи, для кого важно получение формального диплома	22,7	
	Доля молодежи, считающее качество образования высоким	46,4	
	Доля молодежи, удовлетворенные качеством образования	45,7	
	Доля молодежи, считающей ключевой проблемой в настоящее время качество образования	86,7	
	Доля молодежи, удовлетворенной своей работой и учебой	71,5	
	Количество, сдавших ОРТ к общему количеству выпускников	56,9	
	Доля молодежи, которой проблемы в образовании мешают открыть и начать свой бизнес	83,0	
	Доля молодежи, чувствующей себя небезопасно и подвергшиеся насилию в образовательных учреждениях	88,0	
	Индекс доверия Министерству образования и науки	31,5	
Индекс по разделу «Образование и наука»			**47,9**

Глобальные и международные индексы[11]

Education Index рассматривается в качестве одного из ключевых показателей социального развития и используется для расчёта Human Development Index.

В сравнении с 2017 г. соответствующий индекс Кыргызстана изменился на -3,2 значения и составил 73% (в соответствии со старой методикой расчета) по сравнению с 76,2%.

По индексу человеческого капитала у Кыргызстана 0,6, что означает, что ребенок, родившийся сегодня в Кыргызской Республике, вырастет на 60% продуктивнее, чем мог бы быть, если бы имел полное образование и полноценное здоровье. Это ниже, чем в среднем по региону Европы и Центральной Азии, но выше, чем в среднем по странам с уровнем дохода ниже среднего. Согласно одному из показателей индекса человеческого капитала, учащиеся в Кыргызской Республике набирают 420 баллов по шкале, где 625 баллов - это продвинутый уровень, а 300 баллов - минимальный уровень.

11 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-02/Annual%20progress%20report-2.pdf?fbclid=IwAR30HWT15By_ciAZtWFONmb1m-tiON96O2QIBS798mJLZ_CLcO-7-XMKh-G0

Влияние covid-19 на ситуацию в образовании в стране

Сектор образования является одним из наиболее пострадавших от пандемии.

Кыргызская Республика, как и многие другие государства, закрыла свои границы, объявила чрезвычайное положение в районах, где сложилась особенно непростая эпидемиологическая ситуация, и ввела карантинные меры. Следствием этих мер является закрытие всех 6 426 школ и учреждений дошкольного образования в стране, что затронуло более 1,7 миллиона детей. Основная проблема состояла в обеспечении доступности дистанционного обучения.

Вследствие этого, учитывая, что некоторые национальные и международные показатели были рассчитаны и опубликованы в период пандемии, а также пролонгацию последствий пандемии, отраженных в ответах респондентов, необходимо учитывать влияние Covid-19 на некоторые субиндексы образования.

Секция «Возможности в получении образования»

Весомым показателем в индексе является возможность молодежи продолжить свое образование 66,7%, при этом среди тех, кто не может этого сделать большинство указало причинами отсутствие денег на оплату обучения (18,9%) и желание работать (15,4%).

В силу низких доходов домохозяйства выделяют очень незначительные средства из семейного бюджета на образование молодых людей, а дешевые внешние заимствования для целей образования практически не предоставляются банковскими и небанковскими учреждениями.[12] Согласно опросу доля расходов на образование составляет 35% в общей структуре расходов.

Примечательно, что продолжить свое образование собираются на 11,8% девушек чем парней, и среди тех, кто не собирается парней больше на 7,8%. В то же время, возможности продолжить образование у представителей обоих полов примерно одинаковые - 63,1% - парни, 69,4% - девушки.

Также средним является показатель желания посвятить свободное время повышению потенциала 55,5%. Данный показатель является составным.

Доля респондентов, желающих посвятить свободное время повышению потенциала

Значения других показателей являются низкими, что отразилось на самом индексе «Возможности в получении образования», который ниже остальных по секции. Так, показатель доступа к дошкольному образованию составляет 22%. Согласно аналитической записке Национального статистического комитета[13] причинами низкого охвата выступают малое количество дошкольных организаций в сельской местности, снижение доходов семей и рост прямых издержек на обучение. Прежде всего это сказалось на детях из малообеспеченных семей и семей, проживающих в сельской местности. Из-за бедности и стоимости дошкольного образования многие родители предпочитают пропускать дошкольное образование и зачислять своих детей в начальную школу, когда им исполнится 6 лет, чтобы сократить расходы на семью, поскольку расходы на начальное образование меньше, чем дошкольное.

12 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf

13 Анализ эффективности системы образования в Кыргызской Республике, Аналитическая записка, Национальный статистический комитет, 2020

Секция «Потребности/Нужды в получении образования»

По сравнению с предыдущим индексом вырос показатель молодежи, планирующей продолжить свое образование. Так в 2017 г. Он составлял 61,7%, в 2022 г. - 75,3%.

Самым высоким в секции является субиндекс, демонстрирующий долю молодежи, для кого принципиально получение знаний, который также повысился на 9,8 пунктов с 76,8% на 86,6%. Однако, следует отметить, что в отличие от опроса 2017 г. респонденты не были ограничены выбором одного варианта (или получение документа об образовании, или получение знаний). В связи с этим, получение документа об образовании также важно для 78,3%. Более того, появился вариант ответа – связи, который набрал 65,3%.

По каким причинам человек/люди для Вас выступает примером для подражания (не более 3-вариантов)

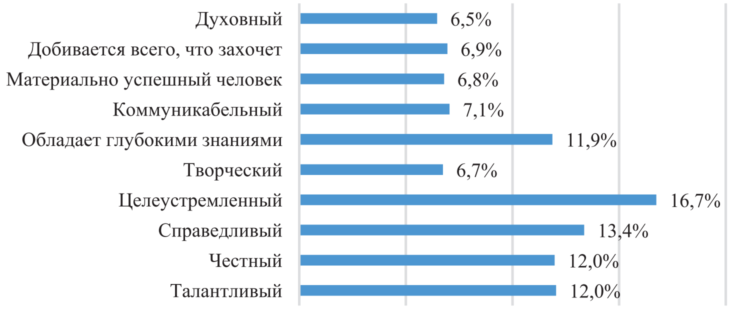

Одним из новых является показатель молодежи, для которой причиной для подражания являются глубокие знания. Значение 11,9% является низким, однако, если рассматривать вкупе с другими вариантами ответов, то видно, что ответы распределены примерно одинаково.

Секция «Удовлетворенность/Благополучие в получении образования»

Индекс доверия населения - обобщенный показатель динамики изменения массовых настроений общества, отражающий отношение населения к деятельности государственных органов. Индекс доверия собирается и рассчитывается с 2012 г. и состоит из трех субиндексов.

	Индекс доверия населения (Министерство образования и науки)	Индекс «Личное доверие гражданина к государству»	Индекс «Личное представление об уровне коррупции в государственных органах исполнительной власти и органах местного самоуправления»	Индекс»Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления»
2017 (2-полугодие)	29	45,4	8,9	32,9
2021 (2-полугодие)	31,5	45,3	17,3	31,2

В 2017г. средним показателем индекса доверия населения являлось 30,7, а в 2022 г. – 34.

Секция «Механизмы реализации в получении образования

Показатель использующей интернет для целей образования молодежи является высоким 62,9 и состоит из тех, кто всегда и из тех, кто часто использует интернет.

Как часто вы используете интернет для доступа к образовательным ресурсам?				
Всегда	Крайне редко	Никогда	Редко	Часто
30,1	7	10,5	18,9	33,4

Вероятно, на показатель оказало влияние онлайн обучение. Однако, все же 6,5% учащихся и 9,3% совмещающих работу и учебу не смогли продолжить обучение по причине отсутствия доступа к Интернету, ТВ и компьютеру во время пандемии. Отметим, что показатели сельской молодежи по онлайн-обучению ниже, чем у городской (85,4% сельских учащихся против 92% городских, такое же соотношение сохраняется среди учащихся и работающих), несмотря на закрытие помещений.

Крайне низким является показатель желания работать в образовательных учреждениях (7,7%), возможно это связано с другим показателем – соотношение заработной платы школьных педагогов и учителей к ВВП на душу населения (16,7%). На 2019 г. заработная плата в сфере образования в г. Бишкек в среднем составила 16 632 сом, в г. Ош – 14 807 сом, а наименьшая заработная плата в Ошской области – 10 265 сом. Из-за различия заработной платы многие работники и молодые люди стремятся в столицу, что приводит к высокой безработице в городах и нехватке кадров в сельской местности и периферии, что также сказывается на уровне подготовки учеников к получению высшего образования.[14]

Согласно Постановлению Кабинета Министров от 30 марта 2022 года № 181 «Об условиях оплаты труда педагогических и некоторых категорий работников системы образовании» с 1 апреля 2022 была повышена заработная плата работников образования.

4. КУЛЬТУРА

Общий субиндекс в сфере культуры составляет 0,15, что в целом может быть охарактеризовано как «очень низкий уровень». Это самый низкий показатель среди остальных сфер индекса. По сравнению с результатами индекса за 2017 год сфера культуры ухудшила свои показатели более чем в 2 раза. В 2017 году общий субиндекс составлял 0,36.

Сфера «Культура» состоит из четырех секций: возможности для культурного времяпрепровождения, потребности в культурном времяпрепровождении, механизмы реализации (в получении культурного досуга) и уровень удовлетворенности. Каждая секция включает набор соответствующих индикаторов. В секции «Возможности для культурного времяпрепровождения» включены индикаторы доступа к культурной деятельности, в том числе в интернет-просторах, а также прирост культурно-досуговых мест за анализируемый период. Секция «Потребности в культурном времяпрепровождении» содержит соответствующий индикатор из опроса, а также долю молодежи, которая поднимает вопрос об отсутствии организованного досуга. В секции «Механизмы реализации» указаны индикаторы государственных расходов на культуру, количества респондентов, посещающих культурные объекты и доли ВВП на искусство, развлечение и отдых. В четвертой секции «Удовлетворенность» включен Индекс доверия к Министерству культуры, информации, спорта и молодежной политики КР, «Количество выпускников сузов и вузов творческого направления», а также индикатор «Количество полученных свидетельств на право от Кыргыз патента в творческом направлении». Международные индексы, связанные с развитием культуры, не были использованы в данном разделе в силу их отсутствия, неполноты информации или устаревших данных.

14 Анализ эффективности системы образования в Кыргызской Республике, Аналитическая записка, Национальный статистический комитет, 2020

Секция	Индикатор	Шкала	Значение в %	Среднее значение секции
			2022	2022
Возможности	Возможности для культурного времяпрепровождения	0-100%	1,8	33,1
	Доступ к культурной деятельности	0-100%	62,1	
	Доступ к культурной деятельности в интернет просторах	0-100%	67,5	
	% прирост культурно-досуговых мест анализируемых годов	0-100%	1,0	
Потребности/Нужды	Потребности культурного время препровождения	0-100%	14,8	**8,1**
	Доля молодежи, которая поднимает вопрос отсутствия организованного досуга как актуальную проблему	0-100%	1,4	
Механизмы реализации	Доля ВВП на искусство, развлечение и отдых	0-100%	0,4	**1,0**
	Количество респондентов, посещающих культурные объекты на 1000 чел	0-100%	1,0	
	Государственные расходы на культуру	0-100%	1,5	
Удовлетворенность/ Благополучие	Количество выпускников сузов и вузов творческого направления в соотношении общего числа окончивших студентов анализируемого	0-100%	0,2	**18,9**
	Количество полученных свидетельств на право от Кыргыз патента в творческом направлении	0-100%	13,9	
	Индекс доверия к Министерства культуры, информации, спорта и молодтженой политики КР	0-100%	42,7	
Индекс по разделу «Культура»				15,3

Секция «Возможности»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 33,1%.

Возможности для культурного время препровождения

Согласно опросу, домашние обязанности заполняют большую часть потенциально свободного времени молодежи. Всего 5,2% молодых людей посещают театры и музеи, большая доля молодежи - 42,2% занимаются домашней работой и 34% предпочитают гулять с друзьями или помогать родителям. С одной стороны, это говорит о низком доступе к культурным объектам, с другой стороны, молодежь вынуждена помогать семье по хозяйству в свободное время, или вовсе иначе предпочитает проводить свой досуг, например, смотреть телевизор или сидеть в социальных сетях.

Как вы проводите свое свободное время? (Выберите не более 3 вариантов ответа)

Доступ к культурной деятельности

Субиндикатор «доступ к культурной деятельности» имеет средний показатель - 62,1%. Это совокупный показатель, отражающий доступ в такие места, как библиотеки, молодежные центры, кружки, парки, театры, клубы, музеи и кинотеатры. Если рассматривать отдельно категорию «доступ в театры и музеи», то согласно опросу, более 60% молодежи утверждают, что в их населенном пункте нет музеев и театров или они находятся в непригодном состоянии. Культурные институции также озвучивают проблемы о недофинансировании, о морально и технически устаревшей материально-технической базе, ограниченном репертуаре домов культуры и пр.[15] В настоящее время в тяжелом положении находятся такие важные и ориентированные на большие группы населения учреждения культурной инфраструктуры, как клубы/кинотеатры и библиотеки. На вопрос о наличии клуба и кинотеатра в населенном пункте, где проживают респонденты, половина из них ответили, что их нет, 25% молодежи считают, что эти объекты не пригодны или требуют ремонта и 30% говорят об их наличии. Ситуация с библиотеками, по мнению молодежи, складывается несколько лучше. Так, 38% молодых людей оценивают состояние библиотек в их населенных пунктах как «хорошее». В опросе было также предложено оценить состояние других объектов, таких как игровые площадки, религиозные объекты, парки, интернет-кафе и пр. В результате, среди всех предложенных объектов, самыми доступными оказались религиозные объекты (мечети, храмы, церкви и т.д.).

Доступ к культурной деятельности в интернет просторах

Сегодня интернет открывает доступ к огромному количеству информации о художественных выставках и концертах, о книгах и спектаклях, повышает доступность приобщения к культуре. Учитывая, что современная молодежь является цифровым поколением, чье взросление происходит в непосредственной тесной связи с цифровыми технологиями, был внедрен субиндикатор, который отражает долю молодежи, использующей интернет для посещения развлекательных ресурсов. В этом году эта доля составила 67,5%. Однако необходимо отметить, что эти интернет-ресурсы включают в себя не только культурные мероприятия, такие как, цифровые библиотеки, мультимедийные выставки и пр., но и просто развлекательный контент.

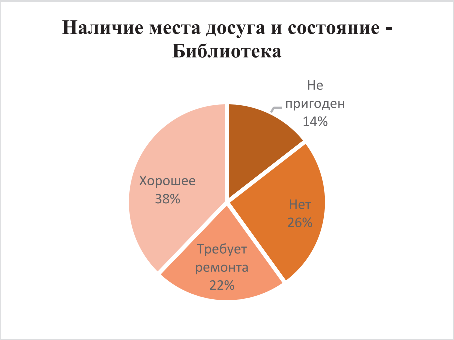

15 https://soros.kg/wp-content/uploads/2021/11/cultural_modernization_2021.pdf

Прирост культурно-досуговых мест анализируемых годов

В текущем году прирост культурно-досуговых мест вырос на 1% по сравнению с 2017 годом. Показательно, что в стране за пять лет ситуация с реконструкцией и строительством культурных объектов не сильно изменилась, не говоря уже о решении системных проблем, связанных с обновлением материально-технической базы, кадровым потенциалом и качеством услуг, предоставляемых учреждениями культуры и пр.

Прирост культурно-досуговых мест анализируемых годов

Число культурных учреждений по видам, ед.

Секция «Потребности/Нужды»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 8,1%.

Потребности культурного время препровождения

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Потребности культурного время препровождения	81,7 (16%)	29,3

В 2022 году показатель, отражающий желание молодежи посвящать свое свободное время культуре составляет всего 29,3%. В 2017 году этот показатель составлял 81,7%, при этом, как подчеркивается в отчете, необходимо учитывать, что заявленная потребность молодежи в культурном досуге не означает ее реальные нужды в культуре. Из более половины отметивших, что они культурно проводят досуг, значительная часть (73 %) имела в виду просмотр ТВ и прослушивание музыки. Без учета этой значительной группы молодежи только 16 % респондентов читают или посещают культурные объекты (театры, музеи, выставки и пр.). В этой связи мы наблюдаем улучшение ситуации по сравнению с 2017 годом, но при этом показатель все равно остается на низком уровне. Причинами низкой потребности в культурном досуге могут быть: 1) Низкое качество и отсутствие разнообразия услуг, предоставляемых учреждениями культуры; 2) Среди молодежи слабо распространены взгляды, нормы и модели культурного времяпрепровождения; 3) Процесс цифровизации меняет молодежное измерение культуры. Современная молодежь предпочитает все больше времени проводить в онлайн среде, нежели посещать учреждения культуры.

Доля молодежи, которая поднимает вопрос отсутствия организованного досуга как актуальную проблему

Согласно опросу, молодые люди не считают проблему отсутствия организованного досуга одной из самых приоритетных в стране (4,8%). При этом необходимо понимать, что вопросы трудоустройства, материального благополучия и получения качественного образования волнуют молодежь в

Какие проблемы Вы считаете наиболее актуальными в настоящее время?

большей степени. Таким образом, положение молодежи остается неустойчивым, молодые люди не чувствуют себя полностью обеспеченными и защищенными и поэтому проблемы по части досуга отступают на второй план. В связи с малоизученностью этого вопроса необходимо систематически проводить мониторинговые исследования культурно-досуговой деятельности молодежи для разработки и организации более эффективных досуговых программ.

Секция «Механизмы реализации»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 1,0%.

Государственные расходы на культуру

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Государственные расходы на культуру	1,6	1,5

Расходная часть государственного бюджета на сферу «культура» остается на минимальном уровне, обеспечивая лишь ее выживание. Согласно Закону «О культуре», доля ее финансирования в республиканском бюджете должна составлять 3%, однако фактическая доля расходов на культуру составляет 1,5%. По сравнению с 2017 годом доля расходов уменьшилась на 0,1%. В связи с низким финансированием ряд учреждений фактически находится в режиме консервации, не имея достаточных материальных и финансовых ресурсов для обеспечения нормальной работы. По негосударственному финансированию можно отметить, что объекты культуры слабо привлекают негосударственные источники (спонсорство, грантовые проекты, благотворительные средства и пр.). Некоторые учреждения культуры справляются с проблемами самостоятельно, существуют за счет активистских, временных, трудовых ресурсов сотрудников[16].

Количество респондентов, посещающих культурные объекты на 1000 чел

Согласно опросу, совсем небольшой процент (1% на 1000 чел.) молодых людей посещают культурные объекты. Причинами низкой посещаемости учреждений культуры могут быть низкая платежеспособность населения и невысокое качество предоставляемых услуг и их разнообразие, слабые механизмы распространения новых достижений культуры или культурных мероприятий и пр.

Секция «Удовлетворенность/Благополучие»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 21,5%.

Доля молодежи творческого направления

Развитие культуры через выстраивание и создание культурных досуговых программ возможно благодаря специалистам социокультурной сферы и творческих направлений. Так, количество выпускников сузов и вузов творческих специальностей в соотношении общего числа окончивших студентов составляет всего 0,2%. Количество полученных свидетельств на право от Кыргыз патента в творческом направлении - 13,9%.

16 https://soros.kg/wp-content/uploads/2021/11/cultural_modernization_2021.pdf

Индекс доверия к Министерства культуры, информации, спорта и молодежной политики КР

	Индекс доверия населения (Министерство культуры, информации, спорта и молодежной политики КР)	Индекс «Личное доверие гражданина к государству»	Индекс «Личное представление об уровне коррупции в государственных органах исполнительной власти и органах местного самоуправления»	Индекс «Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления»
2017	45,7	53,4	41,2	42,5
2021	42,7	49,9	36,0	41,5

По сравнению с 2017 годом, в текущем году доверие населения по отношению к Министерству культуры, информации, спорта и молодежной политики снизилось на 3% и составило 42,7%. Это один из самых высоких показателей по уровню доверия населения к деятельности государственных органов и органов местного самоуправления.

5. ЗДОРОВЬЕ

Общий субиндекс в сфере «Здоровье» составил 0,51 что может быть охарактеризовано как «удовлетворительный уровень». По сравнению с 2017 годом показатели ухудшились, но незначительно (на 0,5). В 2017 году субиндекс «Здоровье» составлял 0,56.

Сфера «Здоровье» состоит из пяти секций: 1. Глобальные и международные индексы; 2. Возможности молодежи поддерживать здоровый образ жизни (ЗОЖ); 3. Нужды и потребности молодежи в ЗОЖ и в спортивных сооружениях; 4. Механизмы реализации; 5. Удовлетворенность состоянием системы здравоохранения.

Секция	Индикатор	Шкала	Значение в %	Среднее значение секции
			2022	2022
Глобальные и международные индексы	Индекс продолжительности здоровой жизни (ВОЗ)	0-100%	71,5	**53,5**
	Индекс материнской смертности	0-100%	36,1	
	Сексуальное и репродуктивное здоровье (доля абортов в возрасте до 29 лет от общего числа)	0-100%	53,0	
Возможности	Уровень доступности объектов для занятия физической культурой и спортом	0-100%	22,4	**46,4**
	Доля молодежи желающие регулярно заниматься физической культурой или спортом	0-100%	70,3	
Потребности/ Нужды	Доля молодежи информированных и знающих о здоровом образе жизни	0-100%	88,0	**85,7**
	Доля молодежи, которая пренебрегает алкоголем, когда ощущает тревогу и беззащитность	0-100%	92,0	
	Доля молодежи, которая регулярно посещает спортивные объекты	0-100%	77,2	
Механизмы реализации	Доля населения, имеющая доступ к чистой питьевой воде	0-100%	94,1	
	Количество заболеваемости гепатитом в возрасте 14-28 лет	0-100%	1,0	
	Доля молодежи, прошедшая медицинский осмотр за последние три года	0-100%	78,7	

Механизмы реализации	Расходы на здравоохранение, в % от ВВП (среднемировой уровень расходов – 9,97 %)	0-100%	2,6	**29,9**
	Доля молодежи, обращающаяся в психологические службы	0-100%	6,0	
	Расходы на здоровье из бюджета молодых людей	0-100%	2,7	
	Доля молодежи ведущий активные занятия физической культурой и спортом	0-100%	24,4	
Удовлетворен-ность/Благополу-чие	Доля молодежной смертности среди общего населения	0-100%	3,1	**38,3**
	Прирост количества молодежи без опыта приобретения инвалидности	0-100%	94,0	
	Удовлетворенность состоянием вашего здоровья	0-100%	54,2	
	Уровень доступности объектов и услуг здравоохранения для молодежи	0-100%	17,7	
	Доля молодежи у которой преобладает позитивное настроение (чувства)	0-100%	37,2	
	Индекс доверия населения к Министерству здравоохранения	0-100%	23,5	
Индекс по разделу «Здоровье»				**50,8**

Секция «Глобальные и международные индексы»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 53,5%.

Индекс продолжительности здоровой жизни (ВОЗ)

Индекс уровня продолжительности жизни - это основной показатель средней ожидаемой продолжительности жизни в странах мира. Будучи индикатором развития широкого спектра социальных подсистем, он ассоциируется главным образом с эффективностью административного аппарата государства и его социальной политики. В целом принято считать, что рост продолжительности жизни есть следствие: экономического развития; научного прогресса (прежде всего, в области медицины); роста гигиенической культуры населения и образовательного уровня. Но хотя ожидаемая продолжительность жизни в большинстве стран за последние десятилетия существенно увеличилась, этот показатель не учитывает, были ли прожитые годы активными и здоровыми[17]. Кыргызстан в этом рейтинге занимает 123 место из 191 страны со средней продолжительностью жизни в 71,5 лет.

Индекс материнской смертности

С 2020 года уровень материнской смертности в Кыргызстане устойчиво понижался до 2019 года, в 2021 году материнская смертность на 100 000 родившихся детей составила 36,1%. Среди стран СНГ Кыргызстан все ещё имеет самые высокие показатели материнской смертности. Сейчас причинами чаще всего служат хронические заболевания, а также осложнения, связанные, преимущественно, с послеродовым периодом и гипертензивные нарушения во время беременности, поэтому следуют обратить особое внимание на вопрос планирования семьи и репродуктивного здоровья[18].

Сексуальное и репродуктивное здоровье (доля абортов в возрасте до 29 лет от общего числа)

В 2021 году В Кыргызстане было зарегистрировано 9047 случаев аборта (53% от общего числа) у женщин в возрасте до 29 лет. Причинами, которые оказывают влияние на такое большое количество абортов связано в первую

17 https://gtmarket.ru/
18 https://kyrgyzstan.un.org/

очередь с недоступностью контрацептивов и с недостаточной информированностью о методах планирования семьи. На этот показатель также влияют такие факторы, как: отсутствие постоянной работы и экономические трудности, отсутствие жилья, медицинские показания, юный возраст и неготовность к материнству, нежелание иметь детей.

Секция «Возможности»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 46,4%.

Уровень доступности объектов для занятия физической культурой и спортом

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Уровень доступности объектов для занятия физической культурой и спортом	26,1	22,4

Высокая доля молодежи (70,3%) желает регулярно заниматься физической культурой или спортом. Это хороший показатель, поскольку физические нагрузки дают значительные преимущества для поддержания здоровья сердца, мозга и всего организма человека. Поэтому очень важно укреплять защитные силы организма профилактическими мероприятиями с помощью физической активности уже в молодом возрасте. Результаты опроса показывают, что с 2017 года уровень доступности спортивных объектов (спортивные площадки во дворах и парковых зонах, футбольные поля, бассейны, лыжные базы, физкультурно-оздоровительные комплексы) для занятия физической активности сократилось на 3,7%. Низкая доступность объектов для занятий физической культурой и отсутствие свободного времени являются основными причинами, мешающими молодежи регулярному занятию физической культурой. Так, 20,4% молодежи не занимаются регулярно физической культурой и спортом по причине отсутствия спортивных объектов на территории населенного пункта или вблизи с ним.

Секция «Потребности/Нужды»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 85,7%.

Доля молодежи информированных и знающих о здоровом образе жизни

Молодежь достаточно хорошо проинформирована о пользе физической активности и ведения здорового образа жизни (88%), тем не менее 8% все же не пренебрегает алкоголем, когда ощущают тревогу и беззащитность. Необходимо проведение информационно-коммуникационных кампаний на всех уровнях, в том числе и в социальных сетях, в целях повышения информированности и уровня знаний о самых различных благоприятных последствиях физической активности для здоровья и обеспечения социально-экономического благополучия.

Доля молодежи, которая регулярно посещает спортивные объекты

Несмотря на озвученные молодежью барьеры, препятствующие заниматься физической активностью, 77,2% молодежи регулярно посещают спортивные объекты.

Секция «Механизмы реализации»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 29,9%.

Доля населения, имеющая доступ к чистой питьевой воде

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Доступ к чистой питьевой воде	89,9	94,1

К настоящему времени в стране не удалось полностью обеспечить население чистой питьевой водой. Согласно данным НСК, за пять лет наблюдаются улучшения по предоставлению доступа к чистой питьевой воде населению. В 2022 году этот показатель составил 94,1%, что на 4,2% больше, че в 2017 году. В соответствии с Программой развития систем питьевого водоснабжения и водоотведения населенных пунктов КР до 2026 года, разработанная при поддержке партнеров по развитию для достижения ЦУР, исполнения НСУР 2040, были определены следующие показатели к 2026 году: - обеспечение не менее 95% городов республиканского, областного, районного значения централизованным питьевым водоснабжением, отвечающим требованиям нормативного качества; - обеспечение централизованным питьевым водоснабжением более 2000,0 тыс. человек, проживающих в сельской местности; - обеспечение системами водоотведения не менее 70% населения, проживающего в районных центрах, имеющих статус села и др.

Количество заболеваемости гепатитом в возрасте 14-28 лет

Отмечается, что в стране снизилась заболеваемость гепатитом, по сравнению с аналогичным периодом 2021 года заболеваемость гепатитами снизилась на 8,8%. Зарегистрировано 706 случаев (в 2021-м — 760). При этом большая часть из них — вирусный гепатит А — 654 случая (92,6%). Высокие показатели отмечаются в Баткенской и Ошской областях, а также в Оше[19].

В 2022 году доля заболеваемости гепатитом в возрасте 14-28 лет составила 1%.

Доля молодежи, прошедшая медицинский осмотр за последние три года

78,7% молодежи прошли медицинский осмотр за последние три года. Это хорошая тенденция, что молодые люди регулярно проходят плановый медосмотр, поскольку благодаря этому можно предотвратить развитие различных заболеваний на ранней стадии.

Расходы на здравоохранение, в % от ВВП (среднемировой уровень расходов – 9,97 %)

В стране отмечается недостаточное финансирование системы здравоохранения. Доля расходов на здравоохранение от ВВП в 2022 году составила 2,6%. В то время, как этот показатель в среднем в мире составляет 9,97%. Несмотря на то что этот показатель не учитывает эффективность использования финансирования, а также зависит от величины ВВП, он отражает степень внимания, уделяемого государством здоровью граждан.

Доля молодежи обращающиеся в психологические службы

Если молодежь ощущает тревогу и беззащитность только 6% молодежи обращаются за профессиональной психологической помощью. Почти 50% молодежи предпочитает обратиться к родственникам или друзьям за поддержкой. 14% молодежи ни к кому не обращаются – это может быть тревожным знаком, так как замалчивание проблемы может негативно сказаться на психологическом и эмоциональном состоянии.

19 https://dgsen.kg/deyatelnost/upravlenie-profilaktiki-infekcionnY/ezhemesYachnYj-bjulleten-sjesizn/bjulleten-za-2022-god.html

Расходы на здоровье из бюджета молодых людей

Большинство респондентов ежемесячно тратят в пределах 20% от дохода на поддержание своего состояния здоровья. Для большинства респондентов расходы на медицинские услуги являются большим бременем.

Некоторые опрошенные в рамках ФГД путают приобретение медицинской страховки с ОМС. Никто из участников не приобретал медицинскую страховку по собственной воле, только в случае выезда за границу были вынуждены ее покупать. В целом, участники чувствуют себя хорошо, считают себя здоровыми и не считают необходимостью ее приобретать, так как это влечет за собой дополнительные финансовые затраты.

Доля молодежи, ведущая активные занятия физической культурой и спортом

По сравнению с 2017 годом доля молодежи, ведущей активные занятия физической культурой и спортом упала на 11,8%. Как было сказано выше, это может быть связано с низкой доступностью объектов для занятий физической культурой и отсутствие свободного времени. Кроме этого были озвучены такие барьеры, как «плохое состояние спортивных объектов и спортивного инвентаря», «высокая стоимость оплаты».

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Доля молодого населения, ведущего активный и здоровый образ жизни	36,2	24,4

Секция «Удовлетворенность/Благополучие»

Совокупное среднее значение данной секции составляет 23,6%.

Доля молодежной смертности среди общего населения и случаи приобретенной инвалидности

Доля молодежной смертности среди общего населения составляет 3,1%. Следуя глобальной тенденции, в Кыргызстане основными причинами преждевременной смерти в возрастной группе 14-28 лет являются дорожно-транспортный травматизм, самоубийства, проблемы нервной системы, новообразования. 94% - прирост количества молодежи без опыта приобретения инвалидности в 2022 году.

Удовлетворенность состоянием вашего здоровья

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Удовлетворенность состоянием вашего здоровья	85,1	54,2

Общая удовлетворенность молодежи состоянием здоровья в Кыргызстане находится на среднем уровне. Исходя из данных опроса по 7-балльной шкале (7 – наибольшая удовлетворенность, 1 – наименьшая удовлетворенность),

54,2% респондентов дали оценку от 5 до 7 баллов, а 27,9 % – от 1 до 3 баллов. Стоит отметить, что удовлетворенность населения состоянием здоровья в 2017 году была намного выше. Так, 85,1% респондентов дали оценку от 5 до 7 баллов, а 6,7 % – от 1 до 3 баллов. Это может быть связано с последствиями коронавирусной инфекции. Согласно официальной статистике Республиканского штаба по коронавирусу, в Кыргызстане за весь период зарегистрировано около 85 тысяч случаев заражения коронавирусом. Однако эта цифра может быть гораздо больше, так как часть людей не обращалась к врачам и перенесла болезнь более в легкой форме.

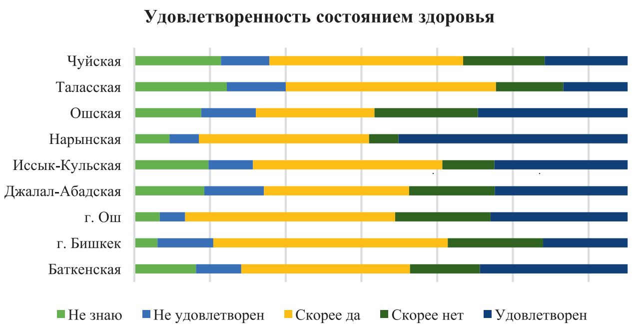

В региональном разрезе, наиболее удовлетворенная молодежь своим состоянием здоровья проживает в Нарынской области (87,6%) и г. Ош (80,7%), наименее - в Ошской области (20,9%) и г. Бишкек (19,9%). В целом, уровень удовлетворенности состоянием здоровья имеет высокий уровень и в среднем составляет - 76%.

Уровень доступности объектов и услуг здравоохранения для молодежи

Удовлетворенность молодежи доступностью объектов и услуг здравоохранения остается низкой (17,7%). Большинство респондентов оценили доступность и качество предложенных услуг здравоохранения на уровне «удовлетворительно». Самые высокие оценки на уровне «хорошо» получили категории, связанные с доступностью и качеством проведения лечебных процедур и прививок (30,5%), лечения зубов и зубопротезирования (29,8%), а также проведения диагностических процедур (26,7 %).

№	Наименование услуги	Очень плохо	Очень хорошее	Плохое	Удовлетвори-тельно	Хорошее
1.	Перечень бесплатных услуг	20,4	8,6	20,3	32,4	18,3
2.	Консультации врачей-специалистов	12,5	9,4	19,6	35,3	23,2
3.	Лабораторные анализы	12,8	8,5	16,8	36,0	25,8
4.	Диагностические процедуры (ЭКГ, УЗИ и др.)	11,4	9,4	14,2	38,3	26,7
5.	Лечение зубов и зубопротезирование	12,0	13,6	11,9	33,3	29,2
6.	Лечебные процедуры, прививки	10,1	10,9	10,6	37,9	30,5
7.	Операции	12,8	9,5	14,8	36,9	26,0
8.	Получение справок	12,5	9,5	14,9	36,1	27,1
9.	Инфраструктурный доступ к ФАП и другим мед учреждениям	12,4	10,1	14,3	37,5	25,7
10.	Онлайн запись к специалистам	17,9	9,8	18,0	31,9	22,4
11.	Вопросы планирования семьи и ведения беременности	15,6	10,4	14,4	34,6	25,0

Доля молодежи у которых преобладает позитивное настроение (чувства)

Доля молодежи у которой преобладает позитивное настроение составляет всего 37,2%. Исходя из опроса, топ-5 чувств (настроений), которые испытывает молодежь сегодня были названы: активность (47,7%), неопределенность (28%), тревога (27,8%), пассивность (22%), потерянность (19,7%). Это очень тревожный

показатель, поскольку большинство молодых людей испытывают тревожность и неопределенность. В разрезе областей, наибольшая доля молодежи, испытывающая негативные эмоции (тревога, злость, неопределенность, отчаяние, агрессивность и пр.) зафиксирована в Джалал-Абадской и Иссык-Кульской областях. Очевидно, что внешние факторы сильно отражаются на психическом и эмоциональном состоянии молодежи, в частности, тревога о будущем, за карьерные перспективы, за получение качественного образования, за самореализацию в этой стране и пр. Молодежная политика должна находиться в списке приоритетов у государства, чтобы молодежь могла чувствовать уверенность в будущем.

Индекс доверия населения к Министерству здравоохранения

	Индекс доверия населения (Министерство здравоохранения Кыргызской Республики)	Индекс «Личное доверие гражданина к государству»	Индекс «Личное представление об уровне коррупции в государственных органах исполнительной власти и органах местного самоуправления»	Индекс «Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления»
2017	14,3	34,2	-9,0	17,8
2021	23,5	40,7	3,8	25,5

Министерство здравоохранения имеет самый низкий показатель (23,5%) по уровню доверия населения к деятельности государственных органов и органов местного самоуправления. Этот совокупный показатель сложился из-за того, что большинство респондентов низко оценили работу Министерства и считают его самым коррумпированным государственным органом в стране.

6. ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Общий субиндекс в сфере «ИКТ» составил 0,43, что может быть охарактеризовано как «низкое значение». Индекс снизился, но не значительно по сравнению с показателем 2017 г. (0,51). Тогда индекс входил в группу со средним уровнем.

При описании данной сферы использовались показатели доступа, обучения навыкам и удовлетворенности информационно-коммуникационными технологиями (ИКТ).

Сфера ИКТ состоит из трех секций:

1. Глобальные и международные индексы ИКТ.
2. Возможности в использовании ИКТ.
3. Потребности/Нужды в ИКТ.
4. Механизмы реализации.
5. Удовлетворенность/Благополучие

Глобальные и международные индексы

Секция 1 измеряет развитие ИКТ и развитие электронного правительства в Кыргызстане. Последняя публикация международного индекса развития ИКТ была опубликована в 2017 г. Тогда наша страна находилась на 109-месте со значением 4,37%. Показатель включает субиндексы доступа, использования и навыков в ИКТ. В настоящее

время выпуск индекса приостановлен. Одной из причин является отсутствие данных. Так, по Кыргызстану отсутствуют данные по домохозяйствам, имеющим компьютер; домохозяйствам, имеющим доступ в интернет; полосе пропускания; фиксированной широкополосной связи и пользователям интернета.

Индекс развития электронного правительства в странах мира— это комплексный показатель, который оценивает готовность и возможности национальных государственных структур в использовании информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) для предоставления гражданам государственных услуг. Кыргызстан в рейтинге 2020 г. находится в списке стран с высоким рейтингом (от 0,5 до 0,75).

Секция	Индикатор	Значение в %	Среднее значение секции
		2022	2022
Глобальные и международные индексы	Индекс развития ИКТ (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	42,5	**54,3**
	Индекс развития электронного правительства (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	66,1	
Возможности	Доля молодежи, для которой доступны услуги связи	74,4	**45,5**
	Доступность интернет-кафе, как места досуга	37	
	Доступность к стационарным компьютерам и ноутбукам, которые обеспечивает базовые навыки ИКТ	25	
Потребности/ Нужды	с какой целью вы используете технику		**29,3**
	Доля молодежи, использующая интернет для следующих целей: новостные информ. ресурсы, соц.сети, мессенджеры, электронные почты, поиск информации	33,0	
	Доля молодежи, которая доверяет больше всего интернету, как источнику информации	5,5%	
	с какой целью вы используете интернет ФГД		
Механизмы реализации	Информированность воздействия и последствия ИКТ	61,6	**33,5**
	Разрыв в количестве точек доступа к интернет по населенному пункту (наименьшее число точек/наибольшее число точек)	5,3	
Удовлетворенность/ Благополучие	Доля молодежи, удовлетворенная предоставлением образовательным учреждением навыков ИКТ	59,3	**51,6**
	Удовлетворенность использованием ИКТ	56,2	
	Индекс доверия населения к Министерству цифрового развития	39,3	
Индекс по разделу «ИКТ»			**42,8**

Возможности

74,4% оценивают стоимость связи как доступную, из них 39,7% даже не отслеживают сколько тратят, а 34,8% стараются экономить на связи. Число подключенных к сотовой связи в 2020 г. составило 7315,9 тыс. чел. Примечательно, что, если рассматривать структуру денежных расходов домашних хозяйств в зависимости от пола главы домашнего хозяйства и уровня бедности, то можно увидеть, что и женщины, и мужчины, находящиеся в бедности, тратят на услуги связи немного больше богатых женщин и мужчин. Доля расходов на связь при

этом составляет 3,8% для главы домохозяйства-женщины, и 3,6% для главы домохозяйства-мужчины. Также интересно посмотреть на расходы на услуги связи в зависимости от места жительства.[20]

	Всего (сомов в месяц)	Услуги связи	Доля в совокупных расходах (%)
Всего (по стране)	3913,6	143,3	3,6
Городские поселения	4401,2	186,8	4,2
Сельская местность	3635,6	118,5	3,2

25% имеют доступ к компьютерам и ноутбукам. Ежегодно в стране приобретается более 14 тыс. персональных компьютеров, больше половины из которых в г. Бишкек.

Потребности/Нужды

Наибольшее доверие как источнику информации молодежь оказывает интернету – 25,5%. На втором месте социальные сети (16,1%), на третьем – телевидение (15,3%). Отметим, что онлайн-активизм (интернет петиции, посты, публикации и т.д.) проявляет 20,2% молодежи. Что превышает число тех, кто участвовал в митингах и демонстрациях. При этом, 3,2% желают в свое свободное время заниматься интернет блогерством.

Механизмы реализации

Свою информированность о рисках использования ИКТ технологий молодежь оценивает следующим образом. Потенциально вредное воздействие для здоровья отмечают 68,9%; вирусы, трояны, программы-шпионы и другое зловредное программное обеспечение - 58,3%; потеря и кража чувствительных личных данных - 57,6%; онлайн-пропаганда насильственного экстремизма и терроризма - 54,6%; правовая ответственность за запрещенные действия в онлайн-среде - 55,6%.

29,4 тыс. точек доступа в интернет насчитывалось в Кыргызстане в 2020 г., из них 15,235 тыс. в г. Бишкек, меньше всего в Таласской области - 812. Согласно опросу наиболее популярная причина выхода в интернет среди молодежи – доступ к мессенджерам и голосовой связи (48,7%), затем идет доступ к социальным сетям (46,5%), и общий поиск информации в интернете (37,9%).[21]

Удовлетворенность/Благополучие

Удовлетворенность использованием ИКТ оценивается как средняя (56,2%). Согласно данным ЮНИСЕФ, доля молодежи и взрослых с навыками ИКТ, среди молодых женщин (в возрасте 15-24 лет) составила около 30%, а среди женщин в возрасте 15-49 лет – 21%. При этом самым распространенным навыком является копирование или перемещение файла, или папки (23,8% и 17,1%), а самым редким – писать компьютерную программу на каком-нибудь языке программирования (3,2% и 2%).[22]

59,3% считают, что их образовательное учреждение предоставляет все необходимые технические навыки в сфере ИКТ для дальнейшего успешного обучения, трудоустройства и функционирования в обществе. По данным НСК преобладающая доля предприятий и организаций, использующих ИКТ, приходилась на сферу

20 Информационно-коммуникационные технологии в Кыргызской Республике 2016-2020, НСК, 2021
21 Информационно-коммуникационные технологии в Кыргызской Республике 2016-2020, НСК, 2021
22 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2022-04/SDG%20report%20RUS%20%283%29.pdf

образования – 30,1%. Численность специалистов предприятий и организаций, занятых непосредственно в сфере информационно-коммуникационных технологий в 2020 г., составила 18 тыс.чел., из которых более 4 тыс.чел. (23%) пришлось на организации сферы образования.

Во время пандемии Covid-19 обучение в образовательных учреждениях было переведено в онлайн-формат, что создало новые вызовы для обеспечения непрерывного образования, в первую очередь это создание цифровых инструментов для системы дистанционного обучения. Количественной информации о наличии телевизоров, устройств ИКТ и Интернета в домах жителей страны недостаточно, однако имеющиеся данные свидетельствуют о том, что по меньшей мере 1 из 10 детей, вероятнее всего, не имеет доступа к дистанционному обучению.[23]

Авторы исследования «Образование для 21 века в Кыргызстане: Современные реалии и дорожная карта системных реформ» считают, что учитывая повсеместное использование ИКТ (в повседневной жизни, работе и т.д.), «необходимо разработать учебную программу по ИКТ для начальных классов (1-4), а также для старших классов средней школы (10-11), чтобы развить у учащихся навыки использования ИКТ для обучения, работы и образования». Помимо этого, в исследовании УЦА предлагаются следующие меры в отношении обучения ИКТ. Крайне важно, чтобы правительство улучшило инфраструктуру и ресурсы ИКТ, чтобы способствовать развитию ряда навыков в области ИКТ, а также, чтобы превичное и непрерывное профессиональное развитие учителей повысило способность учителей эффективно и действенно использовать ресурсы и проводить обучение на основе проектов. Мотивировать учащихся к образованию и выбору профессии в STEM и ИКТ посредством предоставления опыта обучения на производстве через установление партнерских отношений с бизнес и социальными предприятиями для предоставления студентам возможности пройти краткосрочную стажировку, чтобы они могли учиться на рабочем месте.[24]

На начало 2020 г. из общего числа персональных компьютеров, более 76 тыс., или 34% пришлось на хозяйствующие субъекты, осуществляющие деятельность в сфере образования. Общее количество средств оргтехники, используемых предприятиями и организациями сферы образования, в 2020 г. составило более 21 тыс. и по сравнению с 2019 г. увеличилось на 5%. Сюда входят интерактивные доски, мультимедийные проекторы, сканеры и планшеты.

7. БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИЩЕННОСТЬ

Общий субиндекс в сфере «Безопасность и Защищенность» составил 0,63, что оценивается как «высокое значение». Данный индекс, согласно предыдущей публикации, входил в группу с довольно высоким значением (0,72) и был лидером среди субиндексов.

Сфера «Безопасность и защищенность» состоит из пяти секций:

1. Глобальные и международные индексы безопасности.
2. Возможности безопасности.
3. Потребности/Нужды в безопасности.
4. Механизмы реализации в обеспечении безопасности.
5. Удовлетворенность/Благополучие в безопасности.

23 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-02/Annual%20progress%20report-2.pdf
24 https://ucentralasia.org/media/l4jnpj55/executivesummarykyrgyzstanrus.pdf

Секция	Индикатор	Значение в %	Среднее значение секции
		2022	2022
Глобальные и международные индексы	Индекс миролюбия	50,5	70,3
	Глобальный индекс терроризма	90,0	
Возможности	Доля молодежи, определяющей роль молодежи в активном участии в мероприятиях и действий по продвижению мира и безопасности	25,2	46,2
	Доля молодежи, имеющая возможность жить в безопасной от физического насилия среде	67,1	
Потребности/Нужды	Доля молодежи, которая дискутирует о теме безопасности и защищенности в своем кругу	61,6	72,3
	Доля молодежи, считающей целью молодежной политики обеспечение безопасности молодежи	82,9	
Механизмы реализации	Доля молодежи, которая обратится в специальные службы в случае насилия	19,0	55,7
	Доля молодежи, нуждающейся в поддержке МВД	92,4	
Удовлетворенность/ Благополучие	Доля молодежи, не столкнувшейся с физическим, психологическим или сексуальным насилием	86,5	68,9
	Отрицательный ответ на вопрос, кто-то из друзей, сверстников, родственников, коллег или одноклассников (однокурсников), кого вы знаете лично стал жертвой физического, психологического и сексуального насилия	84,7	
	Удовлетворенность состоянием безопасности (анкета, итоговый вопрос секции по безопасности)	47,5	
	Уровень преступности среди молодежи 14-28 лет (от обратного)	99,9	
	Индекс доверия к МВД	25,9	
Индекс по разделу «Безопасность и защищенность»			62,6

Понятие «безопасности и защищенности» сама молодежь видит через «стабильность в стране», «наличие прав и свободы слова» и ситуацию, когда «нет угрозы/риска для жизни и здоровья».

Ситуация с безопасностью значительно ухудшилась в сравнении с 2017 годом. Это касается, с одной стороны, резкого увеличения числа лиц, испытавших различные формы насилия, а с другой – такого же резкого снижения чувства безопасности у молодежи.

Индикатор	Значение, %		Изменения в %
	2017	2022	2017-2022
Доля молодежи, столкнувшейся с физическим, психологическим или сексуальным насилием	2,4	13,5	11,1
Ответы на вопрос, стал ли кто-то из друзей, сверстников, родственников, коллег или одноклассников (однокурсников), кого вы знаете лично, жертвой физического, психологического и сексуального насилия	5,9	15,3	9,4

Доля молодых людей в возрасте от 16 до 24 лет, ставших жертвами рэкета	6,6	6,6	0
Удовлетворенность состоянием безопасности	85,0	47,5	-37,5
Доля молодежи, чувствующей себя безопасно по месту жительства	86,7	29,8	-56,9

Глобальные и международные индексы

Секция включает Global Peace Index и глобальный индекс терроризма. Первый также снизился по сравнению с 2017 годом с 35% до 22,4%. Это комплексный показатель, который характеризует миролюбие стран мира, измеряя уровень насилия внутри государства и уровень агрессивности его внешней политики. Воздействие вооруженных конфликтов в мире увеличилось почти на 30% в период с 2015 по 2017 гг., а затем уменьшилось в 2018 году. В 2021 году снова повсеместно разгорались конфликты, в том числе авторы исследования называют столкновение между Кыргызстаном и Таджикистаном в соответствующем году.[25]

Global Terrorism Index — это комплексное исследование, которое измеряет уровень террористической активности в странах мира и показывает, какие из государств и в каких масштабах сталкиваются с террористической угрозой. В отчете от 2020 года Кыргызстан на 92-месте с индексом 90%.

Влияние covid-19 на ситуацию по безопасности в стране

Положение с семейным (домашним) насилием после начала эпидемии COVID19 и введения Чрезвычайного положения (ЧП) усугубилась. По данным МВД КР с января по март 2020 г. правоохранительные органы Кыргызстана зарегистрировали 2319 обращений по фактам семейного насилия. Для сравнения - этот показатель на 65% больше, чем за аналогичный период 2019-го. 95% пострадавших — женщины в возрасте от 21 до 50 лет.

Возможности

Роль молодежи в создании и укреплении безопасности 25,2% видят в активном участии в действиях по продвижению мира и безопасности (дружины, акции, дебаты и т.д.), 14,3% - в продвижении позитивных аспектов отказа от насилия, 17,8%: - в информировании о правонарушениях в соответствующие органы, и больше всего – 42,8% - в законопослушности и не нарушении прав других.

По данным Национального статистического комитета в 2020 году в кризисные центры и другие специализированные учреждения, оказывающие социально-психологическую помощь населению, по фактам семейного насилия обратилось около 10 тыс. человек, большинство из которых (86%) женщины, а молодые женщины в возрасте 18-34 лет составили 37%.[26]

Среди респондентов большинство оказало помощь жертве насилия морально.

Потребности/Нужды[27]

Высокий показатель среди молодежи, кто разговаривает о безопасности и защищенности в своем кругу можно связать, во-первых, с повышением уровня тревожности во время пандемии (60% молодежи и подростков). Беспокойство связано с озабоченностью о здоровье близких, в особенности родителей, своего здоровья, а также переживанием о будущем в стране и неопределенностью. Повышенная тревожность отмечена среди сельской молодежи, а также в возрастной категории старше 24 лет. Кроме этого девушки больше обеспокоены

25 https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022-web.pdf
26 http://www.stat.kg/ru/news/semejnoe-nasilie-sredi-zhenshin-i-muzhchin/
27 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf

будущим и предпринимают больше защитных мер. Основным и важным фактором в сложившейся ситуации, по мнению молодежи, является наличие достоверной информации.[28] Во-вторых, с учащением случаев домашнего и гендерного насилия, которые обнажились и усугубились во время пандемии.

Механизмы реализации

По данным МВД Кыргызской Республики, в 2020 году выдано 8,6 тыс. временных охранных ордеров по фактам семейного насилия, что по сравнению с 2019 годом на 39% больше. Такой рост, в значительной степени, обусловлен улучшением реагирования органов внутренних дел на факты семейного насилия, деятельностью участковых уполномоченных милиции по выдаче охранных ордеров, включением таких фактов в критерии оценки эффективности деятельности органов внутренних дел, а также усилением социального напряжения в семьях в период пандемии COVID-19.[29]

До 2017 году в рамках сборника Национального статистического комитета «Молодежь в Кыргызской Республике» собирались и были доступны официальные данные по числу обратившихся в кризисные центры и учреждения, оказывающих социально-психологическую помощь населению и данные по распределению лиц, пострадавших от семейного насилия. Однако, сборник в дальнейшем издавать перестали.

Если в 2020 году число возбужденных и направленных в суды для рассмотрения уголовных дел по фактам семейного насилия по сравнению с 2016 года возросло в 1,7 раза, то по сравнению с 2019 годом оно, напротив, снизилось в 1,9 раза. Число лиц, пролеченных по поводу заболеваний (травм), возникших в результате насилия в семье, снизилось с 1 425 человек в 2019 году до 1 085 - в 2020 году, или на 24%. В 2020 году число женщин, пролеченных в результате семейного насилия, в 2,8 раза превысило аналогичный показатель среди мужчин.[30]

Удовлетворенность/Благополучие

Опрос показывает, что доля молодых людей в возрасте от 16 до 24 лет, ставших жертвами рэкета осталась прежней с 2017 года и равна 6,6%. Возможно, это связано с онлайн обучением во время пандемии, когда учащиеся не виделись продолжительное время. Однако, в это же время девочки-подростки (15-18 лет) страдали от буллингов и сексуальных домогательств в Интернете, больше, чем другие, и от попыток причинить себе вред во время пандемии. Уязвимые группы населения столкнулись со значительными трудностями больше, чем основная группа респондентов: 13,3% испытали на себе онлайн-буллинг или сексуальные домогательства.[31] Также наш опрос показал, что среди знакомых респондентов, кто сталкивался с насилием, у 9% это произошло в интернет пространстве, что по значению гораздо выше других вариантов.

Официальная статистика свидетельствует о том, что доля молодых людей по отношению к совокупному числу лиц, совершивших преступление на 2018 г., остается очень значительной и стабильной (около 49,7%). Доля молодых людей 18-24 лет, совершивших преступления в 2018 г. превышает почти в 2 раза другие возрастные группы молодежи (14-17 лет и 25-29 лет). Наиболее распространенными правонарушениями среди молодежи являются кража, грабеж и разбой, хулиганство и преступления, связанные с наркотиками. Преступления

28 http://www.donors.kg/images/docs/reports_and_studies/Report_on_the_results_of_a_survey_on_the_impact_of_COVID_19_on_youth_ru.pdf
29 http://www.stat.kg/ru/news/semejnoe-nasilie-sredi-zhenshin-i-muzhchin/
30 Там же
31 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf

совершены, в основном, лицами, не работавшими и не учившимися на момент совершения преступления (74%). Безработица и бедность являются одними из главных оказывающих влияние факторов. Рост преступлений среди несовершеннолетних, считают эксперты, обусловлен тем, что в стране сохраняется высокий уровень миграции (как внешней, так и внутренней), и прежде всего, то, что в сферу организованной преступности втягивается все больше детей и подростков.[32]

Индекс доверия Министерству внутренних дел за второе полугодие 2021 г. составил 29,5%. Несмотря на то, что индекс доверия остаются низкими, за указанный период по всем показателям наблюдается рост.

	Индекс доверия населения (Министерство внутренних дел)	Индекс «Личное доверие гражданина к государству»	Индекс «Личное представление об уровне коррупции в государственных органах исполнительной власти и органах местного самоуправления»	Индекс» Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления»
2017 (2-полугодие)	14,5	30	-6,5	20,1
2021 (2-полугодие)	29,5	38,3	8,9	29,3

Согласно исследованию фонда «Центр исследований демократических процессов» от 2020 года, среди наиболее частых причин того, что женщины не обращаются в милицию были названы: стыд и нежелание, чтобы кто-то узнал о насилии; недоверие милиции; предположение о том, что милиция не будет ничего делать.[33]

8. СЕМЬЯ

В Кыргызстане семья – это основа общества. Семья - круг лиц, связанных правами и обязанностями, вытекающими из брака, родства, усыновления или иной формы принятия детей на воспитание и призванными способствовать укреплению и развитию семейных отношений[34]. Молодежь воспринимает семейные отношения как нить, которая будет связывать с их родными на протяжении всей жизни. Именно эта длительная связь с родителями и отчим домом является одной из отличительных черт молодежи в Кыргызстане и Центральной Азии. Семьи обеспечивают стабильное и преемственное развитие и служат для молодых кыргызстанцев ключевым вектором и ориентиром в жизни.

В 2022 году общий субиндекс сферы «Семья» составил 0,*52, что относится к* средним показателям и характеризуется как «удовлетворительное». В 2017 году по данной сфере составил 0,62 и был признан «высоким».

При описании сферы «Семья» использовались пять секций:

1. Потребности
2. Возможности для молодых семей и молодежи в семье.
3. Механизмы реализации поддержки молодых семей и молодых людей в семье.
4. Удовлетворенность поддержкой со стороны государства и благополучие молодых людей в семье.
5. Индекс устойчивости семьи.

---

32 https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-07/Ситуационный%20анализ%20молодежи%20RU.pdf
33 https://cabar.asia/ru/kyrgyzstan-chto-delat-i-kuda-idti-v-sluchae-domashnego-nasiliya
34 https://www.alc.kg/semya-i-brak/

СЕМЬЯ

Секция	Индикатор	Шкала	Значения в 2022	Среднее значение секции
Глобальные и международные индексы	Индекс устойчивости семьи: количество заключенных браков к сумме количества браков и разводов.	%, 0-100	76,4	**76,4**
Потребности	Доля респондентов, которые видят себя в будущем «в браке и с семьей», а также «живу с партнером»	%, 0-100	73,5	**64,9**
	Доля респондентов, планирующих и уже имеющих детей (0,1%)	%, 0-100	56,2	
Возможности	Процент респондентов, которые находятся в браке (зарегистрированный, гражданский) к общему количеству респондентов	%, 0-100	19,2	**29,9**
	Процент респондентов имеющих детей + детей на попечении от общего количества респондентов	%, 0-100	16,8	
	Процент холостых респондентов имеющих возможность жить отдельно от родителей от общего количества респондентов	%, 0-100	6,7	
	Процент респондентов, имеющих семью (партнера или детей), у которых есть возможность жить отдельно от родителей	%, 0-100	13,9	
	Процент респондентов, у которых есть возможность регистрации брака в ЗАГСе от общего количества респондентов	%, 0-100	85,2	
	Процент респондентов, у которых есть возможность принимать решения самостоятельно, вне зависимости от старшего поколения членов семьи от общего количества респондентов	%, 0-100	37,7	
Механизмы реализации	Процент респондентов, отметивших, что они осведомлены и семейный врач информировал о важности и необходимости планирования семьи к общему количеству респондентов	%, 0-100	9,4	**43,3**
	Средний процент респондентов, которые могли бы довериться и рассказать о насилие членам своей семьи	%, 0-100	11,7	
	Доля семей подавших заявление на получение пособия «Балага суйунчу» (123071) от количества семей, где родились дети (количество родившихся - 159658) в 2021 году	%, 0-101	77,1	
Удовлетворенность/ Благополучие	Процент респондентов, которые чувствуют поддержку государства в воспитании детей	%, 0-100	15,7	**48,2**
	Процент респондентов, которые считают себя в безопасности дома к общему количеству респондентов	%, 0-100	53,3	
	Процент респондентов, которые не сталкиваются с насилием дома к общему количеству респондентов	%, 0-100	95,2	
	Индекс доверия к Министерству социального развития	%, 0-100	28,4	
Индекс по разделу «Семья»				**52,5**

Секция «Потребности».

Секция включает 2 индикатора. И показывает, что даже в сложных социально-экономических условиях молодые люди, девушки, юноши, продолжают мечтать о создании семьи, рождении детей. 73,5% молодых людей видят свою жизнь в будущем «в браке и с семьей», а также «живу с партнером». 56,2% респондентов планируют или уже имеют детей.

В 2020 году средний возраст при вступлении в первый брак у женщин составил 24 года, у мужчин – 28 лет. По сравнению с 2016-м брачный возраст у женщин снизился на 0,2 года, а у мужчин увеличился на 0,1 года.[35]

Секция «Возможности для молодых семей и молодежи в семье»

Секция «Возможности для молодых семей и молодежи в семье» имеет низкий показатель – 29,9%, что негативно отразилось на общем субиндексе. В секцию включены 6 индикаторов, чьи показатели продемонстрировали, что респонденты имеют трудности и барьеры в реализации своих прав и отстаивании своих интересов в семье, а также при создании семьи.

Менее 20% респондентов находятся в браке. 85% молодых людей имеют возможность регистрации брака в ЗАГСе. 16,8% имеют детей. Только 13,9% молодых семей проживают отдельно от родителей или других родственников. 6,7% холостых респондентов, проживают отдельно от родителей.

37,7% респондентов, в чьих семьях решение принимаются непосредственно молодыми людьми, самостоятельно, вне зависимости от старшего поколения членов семьи. При этом более у 62,2% девушек и молодых женщин и 62,4% парней и молодых мужчин в семье принимают решения родители, свекр/свекровь и дедушка/бабушка. Если рассмотреть по возрасту, то в семьях у 84,2% молодых людей 14-17 лет, у 68,6% молодых людей в возрасте 18-21 лет, 46% молодежи 22-25 лет и 28,9% молодых людей в возрасте 26-28 лет решения принимают старшие члены семьи.

Это говорит о том, молодые люди часто занимают не лидирующие роли в процессах принятия решений, в том числе и относительно своего благополучия и будущего.

Индикатор	Значение, %			
	14 - 17 лет	18 - 21 лет	22 - 25 лет	26 - 28 лет
Доля респондентов, в чьих семьях принимают решения старшие члены семьи (родители, свекр/свекров, дедушка/бабушка) с дезагрегацией по возрасту.	84,2%	68,6%	46,0%	28,9%

Умение самостоятельно принимать решения – это тоже навык, навык выбирать из множества действий то, которое развивает ситуацию наилучшим образом. Неспособность принимать решения зачастую приводит к бездействию, и как следствие - к неспособности улучшать собственную жизнь. По мере взросления и развития молодой человек или девушка учится и начинает принимать решения не только относительно себя, но и других. Навык принимать решения за других обычно более сложный, так как в этом случае число вариантов больше, а целевая функция содержит не только собственные интересы, но и интересы тех, за кого эти решения принимаются. И в этих случаях область ответственности увеличивается. Ответственность - это навык идентификации событий

35 https://ru.sputnik.kg/20211221/interesnye-cifry-o-brakah-v-kyrgyzstane-1060542045.html

- как последствий собственных действий, или принятых решений. И молодой человек или девушка ежедневно, ежеминутно оказывается перед неким выбором стратегий своего поведения. Поэтому им важно развивать навыки самостоятельного решения и нести за эти решения ответственность, то есть видеть причинно-следственную связь своих действий.

Секция «Механизмы реализации поддержки молодых семей и молодых людей в семье».

Секция включает 3 индикатора.

Поддержка молодых семей является одним из важных приоритетов государственной политики, ведь именно они испытывают значительные трудности в процессе становления и жизнедеятельности. Молодые семьи сталкиваются с различными проблемами, такими как: 1) проблемы материальной обеспеченности, жилья и трудоустройства молодых супругов; 2) проблемы адаптации молодых супругов друг к другу, к новой ситуации (смене ролей, стереотипов и стилей поведения) и к новым родственникам; 3) социально-бытовые проблемы; 4) проблемы стабильности современной семьи; 5) проблемы семейного воспитания и др. Однако, не всегда эти проблемы и вызовы молодые семьи могут решить собственными усилиями и даже призвав на помощь ближайших родственников, друзей, знакомых. И в этой связи важно, чтобы государство оказывало поддержку и содействие, создавало условия для молодых семей.

И одной из мер государственной политики по поддержке молодых семей и ответственного родительства является планирование семьи. Планирование семьи – это образовательная, комплексная медицинская или социальная деятельность, которая позволяет отдельным лицам, включая несовершеннолетних, свободно определять количество и интервал между рождением детей и выбирать средства, с помощью которых это может быть достигнуто.

В июле 2022 года государство запустило новую программу «Планирование семьи 2030». Это очень важный шаг, учитывая, что согласно исследованию, только 10,8% респондентов отметили, они осведомлены и семейный врач информировал о важности и необходимости применения практики планирования семьи. Таким образом мы видим, что немногие молодые люди и семьи получают информацию со стороны медицинских сотрудников относительно сексуально-репродуктивных прав (СРЗП), здоровья и планирования семьи. Можно предположить, что пути получения информации о СРЗП и планировании семьи играют существенную роль в эффективности ее использования. Очевидно, что качество информации, получаемой из интернета, СМИ, друзей и знакомых, существенно отличается от профессиональной консультации со стороны медицинских сотрудников, соответственно такие программы могут улучшить ситуацию.

К большому сожалению, несмотря на крепкие связи с членами своих семей, только 11,7% респондентов могли бы довериться и рассказать о насилие членам своей семьи и в случае столкновения с насилием предпочтут умолчать или обратиться к другим людям.

Начиная с 1 января 2018 года в Кыргызстане стартовал проект единовременных выплат на новорожденных детей, за исключением детей, находящихся на полном государственном обеспечении «Балага суйунчу». В период с января 2018 по ноябрь 2021 года получили 546 975 человек, при этом сумма выплаты на каждого младенца составляет 4 тысячи сомов[36]. В 2021 году 123071 семей с новорожденными получили пособие, это составляет 77,1% от общего количества родившихся детей.

36 https://ru.sputnik.kg/20211124/kyrgyzstan-posobie-rebenok-milliardy-mintsifry-1054716727.html

Секция «Удовлетворенность поддержкой со стороны государства и благополучие молодых людей в семье».

Индикатор	Значение, %	
	2017	2022
Доля респондентов, имеющий опыт волонтерства от общего количества респондентов.	12	33

Секция включает 3 индикатора.

Семья — одна из сфер, которые регулируются законами минимально. Так как считается, что семейные отношения больше связаны с моральными и нравственными категориями.

15,7% молодежи чувствуют поддержку государства в воспитании детей. В 2017 году этот показатель составлял 34,7%. Падение показателя может быть обусловлено тем, что в период пандемии семьи столкнулись с множеством трудностей в ходе карантина и связанного с ним дистанционного обучения. Многим семьям переход на дистанционную форму образования дался очень тяжело, во время обучения в домашней обстановке школьникам и их родителям с трудом давалась учебная дисциплина. Другим было тяжело осваивать учебный материал в непривычных цифровых форматах. И несмотря на все усилия со стороны государства для того чтобы сделать образовательный процесс удобным для всех, в том числе для уязвимых групп населения, были те, кто выпал из образовательного процесса, особенно в первые недели пандемии, те у кого не было необходимых гаджетов и интернета. По мнению многих родителей, именно государство должно было озаботиться доступностью этой формы обучения.

Некоторые родители были не готовы и не довольны тем, что большую долю академической нагрузки, которую должна нести школа, им пришлось взять на себя. Возникали споры и конфликты как дома, так и между родителями и учителями, а также администрациями учебных заведений.

Пандемия и карантинные меры, социальная изоляция обнажили не только эти проблемы в жизни семей. Согласно данным МВД, в 2020 году с началом карантина из-за COVID-19 количество фактов домашнего насилия в стране выросло на 62%. Всего было зарегистрировано 9 025 случаев семейного насилия[37]. Но при этом в 2021 году рост продолжился, за 9 месяцев 2021 года милиция зарегистрировала 7665 случаев семейного насилия. Это почти на 30% больше по сравнению с таким же периодом 2020 года.

Только половина респондентов (53,3%) считают себя в безопасности дома. 4,8% отметили, что сталкиваются с насилием дома.

Секция «Индекс устойчивости семьи».

Этот показатель рассчитывается как отношение количества браков в общей сумме браков и разводов (2021) и составляет – 76,4%. В 2016 году он составлял 84%.

Область	2020 год	2021 год	Рост
Город Ош	398	605	52%
Город Бишкек	1 854	2 659	43,4%

37 https://kloop.kg/blog/2021/09/21/v-kyrgyzstane-snova-zafiksirovan-rost-sluchaev-semejnogo-nasiliya/

Чуйская область	1 613	2 128	31,9%
Жалал-Абадская область	1 463	1 929	31,8%
Баткенская область	630	825	30,9%
Ошская область	1 521	1 922	26,3%
Иссык-Кульская область	831	1 041	25,2%
Нарынская область	423	487	15,1%
Таласская область	395	441	11,6%

На 31,8% выросло количество разводов в Кыргызстане в 2021 году по сравнению с 2020 годом. В 2020 году было зарегистрировано 9128 разводов. В 2021 году было зарегистрировано 12 037 разводов, это наибольшее число за последние 11 лет. Количество разводов за год выросло во всех регионах, больше всего (в процентном соотношении) в городах Ош и Бишкек. В 2021 году снизилось количество заключенных браков - 38 875 против 39 747 браков в 2020 году. В прошлом году был наименьший показатель заключенных браков с 2011 года[38].

В целом, исследования показывают, что молодые люди выражают большую удовлетворенность семейной жизнью, из 96,6% опрошенных 91,8% охарактеризовали ее как «очень удовлетворительная» и 4,8% как «удовлетворительная». Именно эта сфера в большей мере влияет на общую удовлетворённость жизнью, независимо от финансового и материального положения.[39]

9. ЭКОЛОГИЯ

Общий субиндекс сферы «Экология» составил 0,45, что относится к низким показателям. Индекс является новым и публикуется впервые.

Сфера экологии состоит из пяти секций.

1. Глобальные и международные индексы.
2. Возможности.
3. Потребности/Нужды.
4. Механизмы реализации в обеспечении экологической среды.
5. Удовлетворенность/Благополучие экологической ситуацией.

Секция	Индикатор	Значение в %	Среднее значение секции
		2022	2022
Глобальные и международные индексы	Индекс экологической эффективности (лучший индекс минус худший, отношение КР к лучшему результату в %)	72,2	**72,2**
Возможности	Доля расходов государственного бюджета на охрану окружающей среды	0,32	

38 https://www.for.kg/news-774402-ru.html

39 Отчет по результатам исследования Фонда Фридриха Эбберта «Молодежь КР: Затерянные в трансформации? 2020/2021». Бишкек, 2022 https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bischkek/19184.pdf

Возможности	Доля населения, использующее в основном чистые виды топлива и технологии	22,1	**7,8**
	Доля инвестиций в основной капитал на охрану окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов	0,89	
Потребности/Нужды	Доля респондентов, кого беспокоит проблема загрязнения водоемов	76,6	**67,1**
	Доля волонтеров, занимающихся субботниками, экологическими акциями	0,5	
	Доля респондентов, кого беспокоит проблема загрязнения воздуха	80,2	
	Доля респондентов, кого беспокоит проблема вырубки лесов и исчезновение видов животных и растений	77,9	
	Доля респондентов, кого беспокоит плохая работа санитарных и ветеринарных служб (грязь, свалки, мусор)	76,6	
	Доля респондентов, кого беспокоит проблема загрязнения почвы химикатами (пластик, батарейки и т.д.)	76,2	
	Доля респондентов, кого беспокоит проблема неблагоприятных изменений погодных климатических условий	74,0	
	Доля молодежи обеспокоенные экологической ситуацией	74,7	
Механизмы реализации	Доля респондентов, кто сортирует мусор	25,8	**48,5**
	Доля респондентов, кто бережно относится к природным ресурсам (вода, свет, почва и тд)	27,9	
	Доля респондентов, кто сажает деревья и цветы	25,4	
	Доля респондентов, кто не сжигает растительные отходы	14,6	
	Доля респондентов, кто сокращает количество поездок на личном автомобиле	6,3	
	Вывезено ТБО на душу населения	191,0	
Удовлетворенность/ Благополучие	Удовлетворенность экологической ситуацией	35,6	**30,3**
	Индекс доверия населения природных ресурсов, экологии и технического надзора	24,9	
Индекс по разделу «Экология»			45,2

Глобальные и международные индексы

Секция представляет всего один индекс - Индекс экологической эффективности (Environmental Performance Index). Это комбинированный показатель, который измеряет достижения страны с точки зрения состояния экологии и управления природными ресурсами. Кыргызстан в рейтинге 2022 занимает 126-позицию. В отчете отмечается следующее. «Кыргызстан опустился в самый низ регионального рейтинга, заняв 126-е место из 180 стран с результатом 35,7 балла. Такой низкий балл отражает неудовлетворительные показатели по широкому спектру экологических проблем, включая качество воздуха и управление отходами. В отсутствие эффективного регулирования выбросов предприятия Кыргызстана выбрасывают в атмосферу опасные загрязняющие вещества, которые угрожают городскому населению в таких городах, как Бишкек (NDI, 2021). Несмотря на то, что население столицы составляет всего один миллион человек, она занимает второе место в мире по (худшему) качеству воздуха (UNEP, 2022b). Чашеобразная география Бишкека задерживает загрязняющие вещества, выбрасываемые при сжигании угля, что приводит к серьезным последствиям для здоровья жителей города».[40]

40 https://epi.yale.edu/downloads/epi2022report06062022.pdf

Возможности

Секция демонстрирует самые низкие показатели не только в разделе, но и во всем Индексе. Совокупный показатель составляет 7,8%. Ситуация отражает возможности Кыргызстана заботиться об экологии.

Сама молодежь согласно опросу, под экологической безопасностью понимает, в первую очередь, чистую природу.

Потребности/Нужды

Секция отражает проблемы в экологической ситуации страны, беспокоящие молодежь. Так, наибольшее внимание (80,2%) получила проблема загрязнения воздуха. В последние несколько лет решение проблемы загрязнения воздуха в связи со смогом в г. Бишкек является приоритетной задачей для городских властей. В 2021 г. Бишкек возглавил международный рейтинг городов мира по уровню загрязнённости воздуха IQ Air.[41] Согласно исследованию АУЦА и Академии ОБСЕ на уровень загрязнения воздуха в Бишкеке оказывают решающее воздействие климатические условия и антропогенные факторы. Тремя основными источниками антропогенного загрязнения воздуха частицами PM2,5 являются домохозяйства и здания, не подключенные к ТЭЦ, сама ТЭЦ и автомобили. Наибольший «вклад» в смог в Бишкеке вносят в течение отопительного сезона домохозяйства, которые отапливаются в основном углем. Как показал анализ, за последние 6 лет выбросы угля увеличились на 22%, и потребление угля лишь растет.[42] Проблема со смогом в отопительный сезон широко освещалась в СМИ, и несмотря на то, что она касается, в основном, столицы, вызывает обеспокоенность среди молодежи по всей стране. Согласно анализу экологической организации "МувГрин" с наступлением весны и лета воздух очищается от твердых частиц, но в атмосфере все еще остаются «постоянные» в течении всего года газы – загрязнители: NO – оксид азота, NO_2 – диоксид азота, HCOH – формальдегид. Концентрации последних высокая и превышает предельно допустимые концентрации в несколько раз. Оказываясь в организме, эти газы вызывают болезни дыхательной системы, раздражение кожи, а в некоторых случаях способствовать развитию некоторых форм рака.[43]

На втором месте по значимости (77,9%) называлась экологическая проблема вырубки лесов, исчезновение видов животных и растений. Согласно Лесному кодексу леса в Кыргызской Республике являются природоохранными, выполняют почвозащитные, водоохранные, климаторегулирующие, санитарно-гигиенические, оздоровительные, предупреждающие негативные последствия глобального изменения климата за счет поглощения диоксида углерода. Официальная статистика показывает, что, начиная с 1966 г. по 2020 г. в результате прекращения сплошных рубок, естественного возобновления и перевода лесных культур в покрытую лесом площадь, лесистость республики возросла на 3,13%. К тому же существует Концепция развития лесной отрасли Кыргызской Республики до 2040 года, основными целями которой являются сохранение лесов и увеличение лесопокрытой площади до 6,5% и увеличение вклада лесного хозяйства в ВВП страны до 1 %.[44] Однако, активисты утверждают об уменьшении площади кыргызстанских лесов браконьерами в три раза за последние 70 лет. К основным проблемам отрасли они относят неисполнение наказаний за незаконную вырубку деревьев и коррумпированность соответствующих государственных органов.

41 https://kloop.kg/blog/2021/11/08/bishkek-vozglavil-rejting-gorodov-mira-po-urovnyu-zagryaznyonnosti-vozduha/
42 https://www.auca.kg/ru/auca_news/4806/
43 https://movegreen.kg/2022/06/05/analitika-bishkekchane-dyshat-nezdorovym-vozduhom-ne-tolko-zimoj-no-i-letom/
44 https://unece.org/sites/default/files/2022-06/Yrsaliev-state%20of%20forests%20kyrgyzstan.pdf

Приверженность глобальной повестке по изменению климата Кыргызстан выражает через такие национальные документы, как «Национальная стратегия развития Кыргызской Республики на 2018-2040 годы», Концепция экологической безопасности, Программа по развитию зеленой экономики и другие. Более того, 2022 г. объявлен в Кыргызстане годом защиты горных экосистем и климатической устойчивости. По инициативе Кыргызской Республики участники 76-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН единогласно приняли резолюцию об объявлении 2022 года «Международным годом устойчивого горного развития».

В целом на вопрос «Лично Вас беспокоит экологическая ситуация?» 74,7% молодежи ответили да, и 14,6% - нет. При этом в понятие экологической безопасности они вкладывают, в первую очередь, (по убыванию): сохранность природы/окружающей среды (флоры, фауны); переработка и сортировка мусора, чистота окружающей среды; доступность/чистота воздуха и воды. Решение экологических проблем для молодежи находится в списке наиболее приоритетных. Так, 61,9% респондентов считают невозможным достижение устойчивого развития Кыргызстана без решения экологических проблем. Среди наиболее актуальных проблем страны 7,6% указали экологические проблемы.

Механизмы реализации

Секция включает субиндикаторы участия молодежи в изменение/улучшение экологической ситуации страны. Большинство (27,9%) вносят свой вклад через бережное отношение к природным ресурсам (вода, свет, почва и тд). Вторым и третьим по популярности ответами являются сортировка мусора (25,8%) и посадка цветов и деревьев (25,4%). Большинство экологических мероприятий проводятся общественными организациями, в том числе в связке с целями устойчивого развития ООН, где инициаторами выступает, в первую очередь, молодежь.

В рамках Международного года устойчивого горного развития, защиты горных экосистем и климатической устойчивости в стране государство также запустило национальную кампанию «Жашыл Мурас» с фокусом на вовлечение молодежи со всех регионов к посадке саженцев деревьев. В рамках кампании создан специальный портал, на котором представлена информация о лесных экосистемах Кыргызстана и о потребностях в проведении мероприятий по посадке леса. Заинтересованные стороны могут участвовать в посадке леса, выбрав участок онлайн либо оказать содействие в виде финансовой помощи для увеличения лесопокрытой площади страны.

78,6% считают, что простые люди, общественность должны участвовать в решении экологических проблем. В 2001 году Кыргызстан присоединился к Орхусской конвенции «О доступе общественности к информации по вопросам окружающей среды, участия в принятии экологически значимых решений и доступе к правосудию.» Согласно шестому Национальному докладу Кыргызской Республики об осуществлении Орхусской Конвенции за период 2017-2020 гг. препятствиями участия общественности в принятии решений по конкретным видам деятельности являются следующие.

1. Несвоевременное информирование общественности о планируемой деятельности, нарушения природоохранного законодательства, в том числе и ограничивающие права на общественное участия в процессе принятия решений.
2. Отсутствуют процедуры обратной связи с общественностью, то есть информирование о принятых ее предложениях.
3. Недостаточная обоснованность предлагаемых общественностью предложений по проектам.

4. Права общественности в принятии экологических значимых решений оговорены во многих законодательных актах, но они являются во многом виртуальными правами, так как, ни в одном законодательном акте не оговорены конкретные механизмы влияния общественности на принятие решений. Общественность может высказать свое мнение, но государственные органы обязаны только учитывать его (неконкретная формулировка), т.е. элементы обязательности отсутствуют.[45]

Удовлетворенность/Благополучие

Респондентам необходимо было оценить свою удовлетворенность состоянием окружающей среды от 1 до 7. По графику видно, что большинство оценивают показатель на 4, причем они считают, что это значение также подходит их состоянию три года назад.

2,7% назвали среди причин переезда экологические причины.

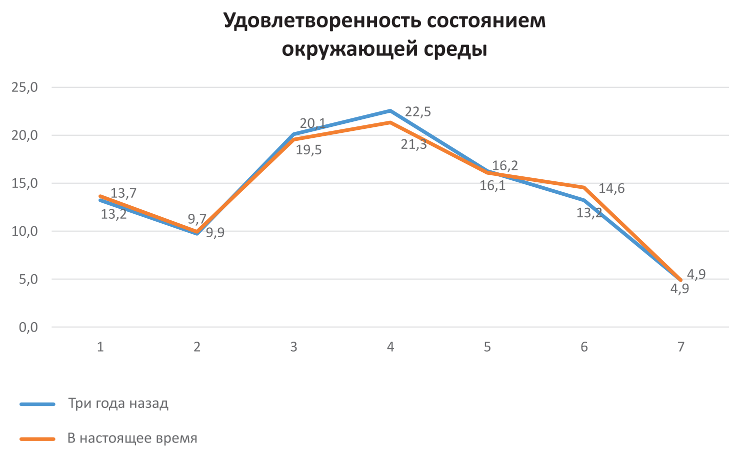

	Индекс доверия населения	Индекс «Личное доверие гражданина к государству»	Индекс «Личное представление об уровне коррупции в государственных органах исполнительной власти и органах местного самоуправления»	Индекс»Оценка деятельности государственных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления»
2017 (2-полугодие) (Государственное агентство охраны окружающей среды и лесного хозяйства при Правительстве КР)	28,3	35,9	23,4	25,6
2021 (2-полугодие) Министерство природных ресурсов, экологии и технического надзора	24,9	32,8	19,6	22,3

Согласно результатам ФГД с молодежью для изменения экологической ситуации в Кыргызстане необходимо усиление исполнения законов, экологическое образование и просвещение детей, увеличение лесопосадок и переход на электрификацию автомашин, реализация программ и акций со стороны государства.

45 http://aarhus.kg/wp-content/uploads/2021/09/Natsionalnyj-doklad-po-Orhusskoj-Konventsii_2020.pdf

РЕКОМЕНДАЦИИ

Гражданское и общественно-политическое участие

1. На сегодняшний день Министерством образования и науки КР при поддержке международных организаций и в партнерстве с организациями гражданского общества делаются огромные шаги по совершенствования системы по формированию гражданских компетенций в учебных заведениях. Ключевая роль в процессе формирования данных навыков возложена на предмет «Человек и общество». Проводится пересмотр учебных программ и содержания данного предмета, включая предметные стандарты и мн.др. В 2018 году были изданы учебники для 5 и 6 классов. На сегодняшний день, ведется разработка учебника для 7-8 классов. Но изменения в гражданских компетенциях молодых людей от данных мер и интервенций, мы сможем наблюдать только в последующие годы. Поэтому стоит продолжать работать над этим и пересмотреть школьную программу для увеличения учебных часов, направленных на формирование гражданских компетенций и критического мышления. Особенно это актуально в условиях подготовки к исследованию PISA -2025. PISA - международная программа по оценке образовательных достижений учащихся — тест, оценивающий грамотность 15-летних школьников в разных странах мира и умение применять знания на практике. Кыргызстан участвовал в PISA дважды — в 2006 и 2009 годах и занял последние места. Данное исследование делает особый упор на изучение уровня развития навыков креативного и критического мышления, а также гражданских компетенций. При этом необходимо усилить внеклассную работу. Внедрить экстракуррикулярные занятия и мероприятия, такие как дебаты, симуляционные игры и другие интерактивные форматы. Так как интерактивные методы и практические задания помогают обеспечить связь теории и практики, применить знания для решения различных прикладных задач и реальных кейсов.

2. Результаты вышеупомянутых интервенций по изменению системы по формированию гражданских компетенций в учебных заведениях значительно зависит от исполнителей – то есть школьных преподавателей и уровнях их потенциала. В этой связи необходимо уделить особое внимание подготовке и обучению учителей по предмету «Человек и общество». В ходе проведения фокус-групповых дискуссий было выявлено, что во многих школах учителя не имеют профильного образования, либо же уроки по предмету «Человек и общество» не ведутся вовсе.

3. Еще одной из дополнительных мер по повышению гражданского участия и формированию гражданских компетенций может стать усиление школьного самоуправления «Школьное самоуправление» как примера реализации механизма участия и системы продвижения потребностей, прав и интересов школьников. Небходимо обеспечить системность данной инициативы на районном, областном и национальном уровнях. Участие обучающихся в школьном самоуправлении способствует формированию более четкой и осознанной гражданской позиции, и ценностного отношения к себе и другим; позволяет повысить социальную компетенцию; развивать социальные навыки поведения и установок на самостоятельное принятие решений в социальных проблемных ситуациях. В настоящее время в практике многих общеобразовательных учреждений под школьным самоуправлением ошибочно подразумевается краткосрочная программа или разовое мероприятие, когда дети лишь «играют в демократию». Тогда как самоуправление и школьное самоуправление, в частности, должны стать реалиями всего образовательного процесса, процесса управления, осуществляемых в общеобразовательном учреждении. Существует множество исследований, подтверждающих, что школьные парламенты содействуют развитию позитивного лидерства и готовности молодежи вовлечению и активному участию в деятельности сообществ, районов, регионов и страны.

4. ОМСУ (органы местного самоуправления) усилить взаимодействие и вовлечение молодежи в процесс принятия решений, при формировании программ и бюджетов внедрить механизмы партиципаторного исследования (исследовательские практики, вовлекающие и включенные в общество и полезные обществу) и обсуждений с молодыми людьми. В партиципаторном исследовании применяется подход, при котором, молодые люди делятся своими знаниями и мнениями, о том какие трудности, проблемы и потребности у них есть, какие пути решения и меры необходимы для их решения, то есть они являются основными экспертами при приоритезации проблем и направлений, формировании политик и мер для развития муниципалитетов, региона и страны. Также очень важно проявлять большую активность в социальных сетях с целью усиления прозрачности и подотчетности ОМСУ, наладить обратную связь и сбор предложений от молодежи посредством «дней открытых дверей», конкурсов молодежных инициатив. Внедрение данных механизмов позволит ОМСУ обеспечить закрепленное законодательством (Закон «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления») обязательство вовлекать молодых людей в процессы принятия решений, в том числе при разработке и мониторинге исполнения программы социально-экономического развития, плана ее реализации и местного бюджета. Необходимо также рассмотреть возможность внедрения фонда поддержки молодежных инициатив, механизмов ГЧП, а также муниципального социального заказа.
5. Усилить работу молодежных комитетов по вовлечению и усилению их роли в разработке ПСЭР и выделения средств из бюджета для повышения экономического и социального участия молодежи в сообществах.
6. Разработать и запустить информационно-образовательную платформу для молодежи по гражданской идентичности согласно концепции “Кыргыз Жараны” (Youtube канал, социальные сети - аниме, инфографика, молодежный сериал и т.д.).
7. Выделить и обеспечить наличие в штате отдельной оплачиваемой кадровой единицы - специалиста по делам молодежи, определить круг его функциональных обязанностей и ожидаемых результатов его работы.

Экономический блок

1. Необходимо предпринимать меры по оздоровлению предпринимательской среды в стране и фокусироваться на улучшении услуг, оказываемых государством.
2. Необходимо разработать программы популяризации предпринимательской деятельности среди молодежи (проводить тренинговые/игровые мероприятия, разработать рекламные материалы, пропагандирующие идею социально ответственного предпринимательства и т.д.), информировать молодых предпринимателей о гос. поддержке и проводимых конкурсах бизнес идей и стартапов.

> Основными проблемами открытия бизнеса респонденты отметили: отсутствие доступа к ресурсам (78,3%), сложности процедур регулирования бизнеса (86,4%), отсутствие информации и коммуникаций (88,2%). Преобладающее большинство молодежи (86,2%) считает, что государство не помогает молодым предпринимателям.

3. Усовершенствовать региональную политику по развитию молодежного предпринимательства. Усилить вовлечение молодежи в агросектор в соответствии с принципами зеленой экономики.
4. Отсутствие синергии между учебной программой и требованиями рынка труда также имеет место, учитывая, что 54,7% молодежи заведомо уверены в том, что им в будущем будет нелегко найти работу. Так, необходимо уделить особое внимание пересмотру структуры обучения, например, через обеспечение тесного сотрудничества образовательных учреждений с частным сектором.
5. Дальнейшие исследования рынка труда должны также учитывать демографические тренды (н-р, тренд на сокращение доли молодежи в стране) и их влияние на пенсионную систему, продовольственную безопасность и т.д.

6. Необходимо проведение систематического мониторинга и изучения процессов трудовой миграции молодежи и ее влияние на демографическую ситуацию, рынок труда, уровень и качество жизни населения страны с целью разработки эффективной политики.

7. Существует риск того, что отсутствие каких-либо действий со стороны государства в части принятия кардинальных мер по созданию благоприятных условий труда и жизни, увеличит отток населения и побудит молодежь оставаться в стране назначения. Целесообразно проводить исследования, сфокусированные на возможностях и преимуществах, которые молодежь может получить на родине вне рамок миграции. Благодаря продвижению альтернативного нормирования молодежного поведения можно открывать новые возможности осмысления миграционных процессов.

> 30% молодежи утверждают, что они или члены их семьи имеют опыт выезда в трудовую миграцию.

8. Система статистического учета, существующая в стране, требует усовершенствования в части сбора и обработки данных по молодежной миграции, предпренимательству и других актуальных направлений, в которых вовлечена молодежь.

> 89% молодежи желают уехать за рубеж с целью поработать или получить образование.
>
> 13,3% - не планируют возвращаться после отъезда в миграцию.

9. Необходимо обратить внимание на высокую долю молодежи, не имеющей возможность приобретения собственного жилья. Необходимо разработать программы социальной поддержки молодых семей, которые включают в себя механизмы обеспечения их доступным жильем.

Образование

1. Высокая (по сравнению с другими) доля расходов на образование как в расходах домохозяйств, так и в государственном бюджете, демонстрирует важность образования для достижения благосостояния. Молодежь считает необходимым продолжить образование для построения успешной карьеры, при этом фактор наличия «связей», по ее мнению, играет также немаловажную роль.
2. Спрос на дошкольные учреждения превышает предложение. Показатель доступа к дошкольному образованию составляет 22% согласно субиндексу. Альтернатива государственным детским садам недоступна для малоимущих семей. Развитие в раннем детстве имеет много измерений и включает с себя упорядоченное развитие двигательных, когнитивных, языковых, социально-эмоциональных и нормативных навыков и способностей в течение первых лет жизни. Физический рост, навыки чтения и счета, социально эмоциональное развитие и готовность к обучению являются жизненно важными областями общего развития ребенка, создающими основу для дальнейшей жизни и определяющими траекторию здоровья, обучения и благосостояния. Государству, понимая важность раннего развития детей, необходимо создание системы социальной поддержки здоровья и образования семей с детьми дошкольного возраста. Важной является работа по расширению доступа к дошкольным учреждениям, например, через поощрение субъектов предпринимательства, занятых в данной сфере.
3. Необходимо обратить внимание на повышение квалификации учителей по ИКТ для создания тренда и необходимости цифровой грамотности и применения интерактивных методов, практических уроков.
4. Расширить возможности доступа к онлайн образованию по различным направлениям с учетом мультиязычности.
5. Внедрение классных часов либо предмета по профессиональной ориентации учащихся с 8 класса.

Культура

1. Необходимо разработать методики оценки эффективности деятельности учреждений культурно-досугового типа с целью совершенствования качества управления этой сферы.

2. Необходимы разработка и внедрение системы мер по стимулированию деятельности творческих работников учреждений культуры, связанных не только с материальным поощрением, но и путем повышения имиджа работников культурно-досуговых учреждений.

> 0,2% - количество выпускников СУЗов и ВУЗов творческих специальностей в соотношении общего числа окончивших студентов составляет.

3. Создание экспериментальных площадок и апробирование обновленных моделей учреждений культуры с учетом особенностей региона и сохранением традиционных элементов, а также ориентированных на потребности молодежи.

4. Целесообразно провести картирование существующих и потенциальных возможностей для финансирования сферы культуры.

5. Необходимо систематически проводить мониторинговые исследования культурно-досуговой деятельности с учетом потребностей молодежи и ЛОВЗ для разработки и организации более эффективных досуговых программ, неформальных площадок.

ИКТ

1. ИКТ-навыки определяют эффективное использование информационных и коммуникационных технологий. Отсутствие таких навыков по-прежнему является одним из ключевых препятствий, мешающих людям и, в частности, женщинам, полностью извлекать выгоду из потенциала информационных и коммуникационных технологий. В связи с этим, необходимо изменение учебной программы школ на ИКТ ориентированность, используя инклюзивный подход.

2. Показатели индекса ИКТ демонстрируют использование молодежью, в большей степени, мобильных телефонов (смартфонов). И хотя, сейчас мобильные телефоны выполняют многие функции компьютера, опрос показал, что выход в интернет осуществляется для целей коммуникации и развлечения. Молодежь более предпочитает выражать свое мнение используя цифровые технологии нежели в офлайн формате (митинги, демонстрации и т.д.). В связи с этим необходимо повышать значимость онлайн платформ для сбора общественных мнений и принять меры для учета онлайн-петиций в принятии политических решений. Таким образом государство может поощрять «мирный» подход демонстраций молодежи.

Здоровье

1. Организовать специальное обучение или пропагандистскую кампанию по формированию активной жизненной позиции общества по отношению к здоровью, проявляющейся в поведении и деятельности и осознанном противостоянии разрушающим здоровье факторам.

2. С учетом гендерных, возрастных, культурных, физических и других особенностей территорий разработать программы развития массового спорта. Такие программы могут включать в себя проведение массовых оздоровительных, физкультурных и спортивных мероприятий в школах и вузах, предложения по строительству и реконструкции спортивной инфраструктуры, проведение национальных и международных научно-практических конференций, методических семинаров и форумов по вопросам развития молодежного спорта и пр.

3. Сосредоточиться на пропаганде и информированности общества по вопросам здоровья и планирования семьи, о важности прохождения профилактических мероприятий в целях предотвращения заболеваний на ранней стадии и пр. Необходимо найти практические механизмы реализации программы «Здоровый образ жизни».

4. Необходимо создание психологических служб во всех учебных заведениях страны, в том числе в районных больницах или при акимиатах (отдел поддержки семьи и детей) чтобы компетентный специалист мог оказать своевременную помощь и заранее предотвратить попытки суицида.

Ежегодно в Кыргызстане около 100 подростков совершают суицид.

14% молодежи ни к кому не обращаются при ощущении беззащитности и тревоги.

Безопасность и защищенность

1. Пандемия обнажила проблемы некоторых сфер жизни человека. Безопасность является одним из ярких тому подтверждений. И без того широкий охват молодежи цифровым пространством, углубился проявлением как в неформальных системах, как, например, коммуникации, так и обязательным включением в цифровое образование. На поверхность всплыла проблема безопасности молодых людей в киберпространстве. Законодательно ответственность за кибербуллинг не закреплена, к тому же у правоохранительных органов нет необходимых инструментов ловли преступников. В силу отсутствия политических механизмов защиты необходимо проведение широкой информационной кампании о правилах безопасного поведения в интернет пространстве и возможных действиях в случаях кибербуллинга.

2. Расширить систему “Безопасный город”, где акцент должен быть направлен не на автодороги а на безопасность граждан в целом.

3. Проводить широкую информационную кампанию о службах и телефонах в ситуациях насилия и опасности, угрозы жизни.

4. Усиление доверия к правохранительным и судебным органам власти через обучение сотрудников по правильной и эффективной коммуникации с населением, медиации и т.д.

5. Усиление роли общественно-профилактических центров в ОМСУ как основные драйверы и мосты по коммуникации и решению вопросов для устранения безразличности местного населения.

6. Внедрение методики ГАЛС либо другой по маскулинности и ответсвенности и сознания у мужского пола в целях предтвращения насилия по отношению женщин и детей.

Семья

1. В дальнейшем необходимо проведение дополнительных глубинных исследований относительно укрепления института семьи на всех уровнях управления.

2. Усилить работу в учебных заведениях и включить уроки самопознания и личностного роста для учащихся 8-11 классов для развития навыков самостоятельного принятия решений. Расширять Программу планирования семьи, обучать работе с молодежью медицинских работников. Особенно важно расширение покрытия медицинскими услугами, дружественными молодежи. Так как во всем мире существуют тенденции снижения среднего возраста начала половой жизни, растет количество инфекций, передающихся половым путем, увеличивается число ранних беременностей, продолжают распространяться пагубные привычки и зависимости, подростки и молодые люди, нуждаются в

доступе к соответствующим их возрастным особенностям и доброжелательным к молодежи услугам. При возникновении проблем и трудностей, подростки и молодые люди, опасаясь встретить холодный прием и боясь огласки, стараются не обращаться за помощью в медицинские учреждения, так как в обычных поликлиниках они - контингент не особо желанный: они необязательны, неплатежеспособны, своеобразны, обидчивы. Поэтому для них необходимо создавать условия и услуги, при которых они будут чувствовать себя комфортно, в дружественной для них обстановке. К медицинским дружественным молодежи услугам относятся услуги консультативного, информационного, диагностического, лечебного, реабилитационного, психологического характера по вопросам сохранения репродуктивного здоровья и безопасного поведения. При этом услуги оказывают специалисты имеющие навыки профилактической работы и доброжелательного общения с молодежью.

3. Только половина респондентов (53,3%) считают себя в безопасности дома, 4,8% отметили, что сталкиваются с насилием дома. Это тревожный показатель, на который необходимо обратить внимание. В целях снижения насилия в семье необходимо принятие мер по предупреждению случаев насилия в семье через обязательное широкое информирование о важности применения ненасильственного урегулирования конфликтных ситуаций и разногласий, а также ненасильственных методах воспитания.
4. Проводить конкурсы и мероприятия, направленные на укрепление межпоколенческого диалога на местном, региональном и национальном уровнях.
5. Внедрить экстракуррикулярные программы в ВУЗах, СУЗах по “Семейному институту и взаимотношений, основанных на правах”.

Экология.

1. Молодежь обеспокоена экологической ситуацией в стране и готова принимать активное участие для предотвращения отрицательных последствий для окружающей среды. Необходима разработка конкретных механизмов вовлечения молодежи в решение экологических проблем. Это может быть реализовано как через участие молодежи в зеленых акциях, так и через включение молодежных движений в реализацию политики сохранения окружающей среды и климатической устойчивости.
2. Ключевой проблемой, в области экологии, отмечена проблема смога и выбросов, в связи с чем видится важным обучение молодежи альтернативным источникам энергии, энергосберегающим технологиям.
3. Также необходима работа по развитию экологического образования на всех уровнях системы образования.
4. К 2030 г. будут разработаны новые показатели ЦУР для измерения прогресса в деле обеспечения устойчивого развития и содействовать наращиванию потенциала развивающихся стран в области статистики. Поскольку некоторые показатели Индекса совпадают с приоритетами ЦУР, необходимо внести предложения по сбору отсутствующих данных к 2030 г.
5. Необходимо рассмотреть вопрос регулярной публикации Национальным статистическим комитетом сборника «Молодежь Кыргызской Республики». При необходимости привлечь средства доноров.